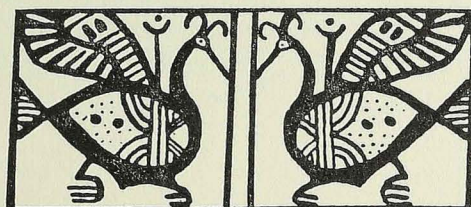

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΟΛΓΑ ΒΟΤΣΗ, Μ. Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, ΧΡ. ΚΑΡ-
ΜΙΟΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ, ΎΝΑΜΥΝΟ,
Α. ΚΟΥΤΣΟΥΛΙΔΗΣ, ΣΩΤ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ, ΚΩΣΤΑΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ,
ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ—ΦΙΛΙΠΠΟΥ, Κ. ΠΙΛΑΒΑΚΗΣ, ΓΛ. ΒΙΟΛΑΡΗΣ,
QUASSIMODO, ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΙΑΣ, ΤΑΤΙΑΝΑ ΣΤΑΥΡΟΥ, L.
ROUSSEL, Ι. ΣΤ. ΜΑΡΚΟΥ, ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΟΣ, ΜΑΡΙΑ Π. ΠΑΤΤΙ-
ΧΗ, Α. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ.

45

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομή £ 1,250 μίλς
Ἐτησία συνδρομή ἐξωτερικοῦ £ 1,500 μίλς
Τιμὴ τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: Μπαλλάντα μὲ χρώματα (ποιήματα)	σ. 219
ΟΛΓΑΣ ΒΟΤΣΗ: Σῶμα λαμπρὸ (ποίημα)	222
Μ. Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ: Τὸ ἀρχαιότερον θέατρον ἐν Λάρνακῃ ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας (μελέτημα)	223
ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΥΤ: Σκλάβος, Ζωή (ποιήματα)	227
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ: Σκέψεις πάνω στὴ «Συμφωνία στὸν ἀέρα τῆς ἐνάτης τοῦ Μπετόβεν» τοῦ Κ. Χρυσάνθη (μελέτη)	228
ΕΙΡΗΝΗΣ ΠΑΝΑΓΗΣ: Φωνὲς στὸ γυμνὸ σταυροδρόμι (ποίημα)	231
UNAMUNO (μετ. Κ. Χρυσάνθη): Κοντὰ στὴ λίμνη τοῦ Χριστοῦ (ποίημα)	235
Α. ΚΟΤΤΣΟΥΛΙΔΗΣ: Δεῦτε λάβετε φῶς (διήγημα)	236
Σ. ΣΩΤΗΡΙΟΥΤ: Πιστοὶ ὡς τὸ θάνατο (ποίημα)	237
Κ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ: Διήγησι ἀπὸ τὰ χρόνια τῶν Φράγκων (διήγημα)	238
ΝΙΚΗΣ ΛΑΔΑΚΗΣ—ΦΙΛΙΠΠΙΟΥΤ: Τ' ἀντρειωμένον (ποίημα)	239
Κ. ΠΙΛΑΒΑΚΗΣ: Φιλολογικὰ σημειώματα	240
ΓΛ. ΒΙΟΛΑΡΗΣ: Ἐπίγραμμα, Στῆς Πάφου τὴν Ἐθνοφρουρὰ (ποιήματα)	241
QUASSIMODO (μετ. Ν. Σπανιά): Γράμμα στὴ μητέρα μου, Βυθυσμένο ἄρτο (ποιήματα)	242
ΤΑΤΙΑΝΑΣ ΣΤΑΥΡΟΥΤ: Προσφορὰ στὴν Ἀθηνᾶ Ταρσοῦλη (ὁμιλία)	243
ROUSSEL: Ἐνα γράμμα κ' ἕνα ποίημα	246

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Jean Aristeguieta, Δημοτικὴ γλῶσσα καὶ πολεμικὴ, Ἡ ἀνόνημη κριτικὴ, Ἡ ἐκθεσις ζωγραφικῆς τοῦ Ἀ. Διαμαντῆ — Ι. Στ. Μάροου: Τὸ Β.Β.С. — Ν. Σπανοῦ: Χαιρετισμὸς πρὸς τοὺς ἡρώες ἀξιωματικούς Δημ. Πούλιον καὶ Β. Καποτᾶν — Μαργάρας Π. Παττίχη: «Μετὰ τὴν πτώση» τοῦ Ἀ. Μίλλερ — Ἀνδρέας Σπυριδάκι: Ν. Ν. Σαρίπολος — Εἰρήνης Παναγῆ: Τατιάνας Γκρίτση Μιλλιῆς «...καὶ ἰδοὺ ἔπιος χλωρὸς...» — Κ. Χρυσάνθη: Γ. Θεοτοκά «Στὴν ἀκρη τοῦ δρόμου», Γ. Σφρακιανίδη «Στὴν Ἀσπροθάλασσα», Γ. Χατζῆνη «Προτιμήσεις», Ν. Κληρίδη «Ὁ Μεγαλομάρτυς Ἅγιος Μάμας», Κ. Μαγκῶ «Τὸ πιστεῦν τοῦ ἠθοποιοῦ» — ΓΕΝΙΚΑ — Cyprus Newsletter, Ἀγορὰ βιβλίων, Ἀνθολογία νεοελληνικοῦ διηγήματος, Διαφωτιστικὰ φυλλάδια, Συγκεντρώσεις «Ἐταιρείας Λογοτεχνῶν Θεσσαλονίκης», Ἀνθολογήσεις Κυπρίων, Βιβλιογραφικὸ Δελτίον, Περιοδικὰ, Ἀλληλογραφία.

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθη.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Δ΄

ΙΟΥΝΗΣ 1964

ΑΡ. 45

ΜΠΑΛΛΑΝΤΑ ΜΕ ΧΡΩΜΑΤΑ

[ΠΑΝΩ ΣΕ ΠΙΝΑΚΕΣ

του Α. ΔΙΑΜΑΝΤΗ]

I

ΤΟ ΔΕΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Τὸ δέος ἐκατεδάφισε τῆς ἡλικίας τὴν ἀγνοια
σὰ φόβος λιονταριοῦ
λόγχιμης τρυφή κι' ἐχάραξε τὴν ἀστρατὴ τῆς θεότητος
στ' ἀσπράδι τοῦ ματιοῦ.

Στῆς φλόγας κάθησε ὁ Θεός τὰ μουσικὰ βοστρύχια
κι' ἀπόρησε ἡ ματιὰ
μὲς τῆ σταλιά τῆ βροφικῆ κι' ἔζησε τὴν πρωτόπλαστη
στὴ γῆ πρωτονοκτιὰ.

Κύριε, πνευματικὴ φωτιὰ φούντωσε στὴν καρδιά τους
ν' ἀντέξουν τὴ ζωὴ.
Κι' ὁ Κύριος ἀποκρίθηκε: Παράδεισο ἡ ματιὰ τους,
τὸ δέος τους ἀρετῆ.

II

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕ ΑΜΥΓΔΑΛΙ ΦΟΡΕΜΑ

Στ' ἀμυγδαλί μου φόρεμα τὴν ἀρετῆ ἐκατάπνιξα
κι' εἶμ' ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.
Τὸ κἀνιστρο τ' ἀνάστροφο τῶν οὐρανῶν κατέβασα
στὸ κἀνιστρο τῆς γῆς.

Μέσα στίς δυὸ παλάμες τους τὸ σπέρμα εἶμαι ποὺ ὑπόσχεται
τὸ νῆμα τοῦ καιροῦ.
Σπάσε τὸ περιμάλυμα νὰ μεριμνήση ὁ ἄνεμος
τῆ θέση φυτεμοῦ.

III

ΤΡΕΙΣ ΗΛΙΚΙΕΣ

Ὁ γέρος τώρα μελετᾷ τὴν πείρα καὶ τὴ μνήμη
χειρόγραφο θαμπό.
Τὸ φύλλο μοιάζει σὰ δαδί μὰ ἔχει πολλὸ τ' ἀσῆμι
ὁ γέρος στὸ μυαλό.

Τετράγωνος σχηματισμός, για νᾶναι πὸ στρογγύλη,
ἢ μητρικὴ στοργή
πὸ πέρα μὲς τὴν ἀρετὴ σφικτὸ κρατᾶ τ' ἀχειλι
καὶ θεοκοσμεῖ τὴ γῆ.

Στάζει ὁ μαστὸς τὴν κόκκινη λαχτάρα τῆς ἀντρείας,
τὸ βρέφος μερμινᾶ:
γρήγορος νοῦς, ἡ δύναμη τῆς ἄσπερης ἡλικίας —
τοῦ βίου μας τ' ἀγαθά.

Πόσο θὰ πλήρωαν ἀκριβὰ λίγον ὁ γέρος βρέφος!
Τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.
Πράξι θαρρεῖ καλλίνικη, τ' ἀητοῦ τὸ μαῦρο νέφος,
τὸ βρέφος τὸν παπποῦ.

Ἀσάλευτη σὺν ἀρχαϊκῇ μορφῇ κοιτᾶ ἡ μητέρα,
τῆς γῆς μας ἡ ἀρετὴ.
Τὸ φρόνημα τοῦ θηλασμοῦ πνίγει τὴν κάθε μέρα
κι' εἶναι πὰ δυὸ μαστοί.

IV

ΣΤΟ ΧΩΡΙΑΤΙΚΟ ΚΑΦΕΝΕΙΟ

Ψιχάλισεν ὁ ὑπέροχος δρίζοντας τ' ἀνήλικου
κοιτώντας τὸν παπποῦ.
Τ' ἀνάστημα τῶν γερατειῶν βυθομετρᾶ τὴν ἄβυσσο
τοῦ χθεσινοῦ καιροῦ.

Γιατὶ λυπᾶσαι, ὦ Ἄνοιξη; Θεογνωσία αἰμορραγοῦν
οἱ ἀμέστωτες ματιές.
Τοῦ κόσμου ἡ γέυση γονατᾶ στοὺς μολυσμοὺς τὴν ἀρετὴ
καὶ τὴς καλοκαρδιές.

Πάρε, λοιπόν, τὴς σάλπιγγες ἀπ' τὰ καλάμα τοῦ σταχιοῦ
κι' ἄναψε τὴ φωνή
νὰ μαξεντοῦνε οἱ ἄγγελοι κι' ἡ πείρα νὰ γοητευτῇ
στὴ μουσικῇ σου γῆ.

V

Η ΥΔΡΟΦΟΡΟΣ

Μὲς τὸ ἀρχαϊκὸ μου ἀνάστημα κρατᾶ σὲ ὑδρία τ' ἀνόμημα
τοῦ καρποφόρου ἀνθοῦ.
Κάθε καμπύλη αἰμορραγεῖ κι' ἀνακαλεῖ νοητοὺς παράδεισους
στὸ δωρικὸ σας νοῦ.

Ἡ κάμψη πὸν ξεγλύστρησε τοῦ κεφαλιοῦ ἀπ' τ' ὀλόισο
κορμὶ κυπαρισιοῦ
θαμπώνει μέσα στοῦ χεριοῦ τὴν ἰσάγγελη ἀνίψωση
σὺν κλώνος πλαταγιοῦ.

Ὅταν τὸ ἐγκόσμο στήθος μας τὸ λατομήσει ὁ κάματος
κι' ὁ βροφικὸς θυμὸς
σβύνεται τῶν πρωτόπλαστων ἢ συγχυσμένη ἀτμόσφαιρα
καὶ λάμπει ἐντὸς μας φῶς.

VI

ΚΕΦΑΛΙ ΣΕ ΚΙΤΡΙΝΟ ΦΑΚΙΟΛΙ

Μέσα ἀπ' τὸ πάθος τῆς ζωῆς τ' ἀμυγδαλάτο βλέμμα
τοὺς οὐρανοὺς ζητᾷ.
Ἔνα φακιόλι κίτρινο τῶν βοστρυχιῶν τὸ ρέμμα
σὰ φράγμα συγκρατᾷ.

Στὴν ἔκσταση πνευματικὰ τὸ θάλπος θυσιάζει
τ' ἀχλάδι τὴν καρδιά.
Κι' ἂν εὐκρατὴ περιβολή, τὸ σῶμα ἐξουσιάζει:
Δὲν ἔχει λευτεριά.

Οἱ χριστιανικοὶ τῆς ὀφθαλμοὶ κάποτε κνηγᾶνε
τὸ φῶς τὸν ἀθλητῆ.
Οἱ λογισμοὶ οἱ κατὰλευκοὶ πάντοτε ξεπερνᾶνε
τὴ γῆϊνὴ φυλακή.

Κύριε, στὸν ἔρωτα μπορεῖ ν' ἀναστηθῆ ὁ ἀρχαῖος
κόσμος τῶν οὐρανῶν.
Στείλε τὸν ἔρωτα ἄγγελο κρῖνος νὰ λάμψη ὠραῖος
τῶν εὐαγγελισμῶν.

VII

ΔΥΟ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Περνᾷ τοῦ κάματος ἡ μορφὴ μὲ τὴν ὑδρία κειμήλιο.
Κάτω στενάζει ἡ γῆ.
Περνᾷ ἡ ξέπλεκη μορφὴ σὰν τ' ἀγαθὸ τὸ ἐπίγειο
γλυκόπνοη μὰ πηγῆ.

Ἡ φρόνησή μας μελετᾷ τὴ βιωτικὴ τῆς μέριμνα
στὸ πόδι ποὺ βαρεῖ.
Μὰ κοίτα εὐφραίνεται ἡ καρδιά στὸ φρόνημα τὸ ὑπέροχο
δίχα ἀρετῆ ἀπ' τὴ γῆ.

VIII

ΟΙ ΦΥΤΕΥΤΡΕΣ

Σκύβει ἡ φυτεῦτρα στὸν ἀγρὸ καὶ δέχεται ἡ καμπύλη
τῆς πρόθεσης τὸ βάρος.
μὲ τὸ σκυμένο τῆς κορμὶ νομίζεις πὼς θὰ στείλῃ
στὰ χῶματα τὸ θάρρος.

Μιά δωρικὴ κορμοστασιά πὺρ πίσω τῆς μετράει
τῆς κίνησης τὸ βάθος.
Πέρα τὸ πράσινο τὸ φῶς σὰν τὴ τευφὴ κτυπάει.
Ἐδῶ τοῦ βίου τὸ πάθος.

IX

ΚΟΡΗ ΚΑΙ ΠΑΠΑΡΟΥΝΕΣ

Στάζει τὸ κίτρινο φλουρὶ τὸ τέλος τῆς φυτείας
μὰ θάλλει τὸ δαδί.
Δυὸ παπαροῦνες μίλησαν τὸ φῶς τῆς ἱστορίας
ποὺ γράφει τὸ κλαδί.

Χάθηκε ἡ ὄψη στ' ὄνειρο κι' ἔγυρε τὸ κεφάλι
τὴν παρηγοσία νά δῆ.
Τὸ μέτωμα ἐπλησίασε κι' ὁ κόρφος χρυσοπάλλει
κι' ἡ μήτρα κελαηδεῖ.

X

ΛΕΥΚΕΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Τῆς λεύκας ὑψωθήκανε οἱ μεγάλες παρηγοσίες
σὰν ἀρετὴ Θεοῦ.
Οἱ ρωμαλέες οἱ κοπελιές δουλεύουνε πὸ ἀντρείες
στὰ πόδια τοῦ δεντροῦ.

Αἶνος ὄραϊος τ' ἀνάστημα τὴ φαντασία παιδεύει
σὰ ῥόγα σταφυλιοῦ.
Μιὰ μήτρα κακοπάθησε κι' ὁ πόνος τῆς γητεύει
τὴν ὄψη τ' οὐρανοῦ.

XI

ΤΟ ΒΟΔΙ

Τὸ βόδι, δύναμη ἀγαθὴ, τὸ χῶρο ἐξουσιάζει
σὰ θημωνιά τῆ γῆ.
Τῶν γυναικῶν τὴ βλάστηση τειγύρα τὴ δαμάζει
μὲ μιὰ εὐκρατη πνοή.

Τὸ μάτι του θεοκόσμητο τὴν ξηρασία τ' ἀγέρα
πλουμίζει μὲ δροσιά.
Τὸ βρέφος φῶς πανύμνητο, μακρόθυμη ἡ μητέρα,
ἔλεος ἡ ὁμορφιά.

Κι' ὅμως τὸ βόδι θεοφορεῖ σὰ λογικὴ εὐφορία
κι' ἀπόλαυση ἀρετῆς:
Εἶναι μιὰ εἰκόνα τ' οὐρανοῦ στὴν γῆϊνη πολιτεία,
στάλα Θεοῦ στὴ γῆς.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΣΩΜΑ ΛΑΜΠΡΟ

Σῶμα λαμπρό. Γιὰ μὲ δὲ μιλῶ.
Ἀνεξάντλητο σῶμα φωτὸς
ποῦ ἔχουνε οἱ ἴνες σου σμίξει μὲ τίς ἴνες τῆς οἰκουμένης.
Χωνευτήρι ποῦ τὸν χτύπο μύριων ἀνακυκλώνει καρδιῶν:
Ζωή, ποῦ τί εἶναι θάνατος δὲ μαθαίνεις ποτέ,
ποῦ ἔχεις τὴ δυνατὴ σου πατούσα σὰ ζὸ στὸ κορμί του ἀκουμπήσει.
Γιὰ μὲ, ποῦ σὲ λίγο ἀπ' τὰ χέρια σου θὰ χαθῶ, δὲ μιλῶ.
Γιὰ τὰ μάτια μιλῶ, γιὰ τὰ βλέφαρα τὰ καινούργια,
ποῦ σὰ βλαισάκια ἀπὸ τὸ κορμί σου γυρεύουν νά τιναχτοῦνε,
γιὰ τὰ νέα μαλλιά, ποῦ τὸ ῥίγος τους σὰν πουλάκια μὲς ἀπ' τὴν ἀσχημάτιστη μήτρα τινάζουν,
γιὰ τὴ νιότη ἐτούτη ποῦ τόσο λαμπρύνει τοὺς δρόμους τῆς γῆς.
Γιὰ τοῦτο τὸ χτύπο τῆς κρυφῆς σου καρδιάς,
ποῦ στήθη περμιένη νά σπᾶσει καὶ χώματα,
στὸν ἥλιο τῆς χαρᾶς τὴν καινούργια τῆς ὄψης νά δείξει.

ΟΛΓΑ ΒΟΤΣΗ

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ ΕΝ ΛΑΡΝΑΚΙ ΕΠΙ ΔΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ

Όταν τὴν 16.8.1963 ὁ ἀγαπητός μας φίλος κ. Κύπρος Χρυσάνθης μᾶς ἀπέστειλε τὴν σχετικὴν αὐτοῦ ἐπιστολὴν εἰς τὴν ὁποίαν μᾶς παρεκαλοῦσεν ὅπως τὸν πληροφορήσωμεν σχετικῶς μὲ τὸ πρῶτον θέατρον—δρᾶμα ἐν Λάρνακι ἀναφερόμενον εἰς τὴν «Ἀντιγόνην» τοῦ Σοφοκλέους, καὶ συγκεκριμένως, πότε ἔλαβε χώραν, ἠθελήσωμεν ὅπως τὸν βοηθήσωμεν ἀμέσως εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο — ὅπερ καὶ ἄλλοι ἔπραξαν — ἀποστέλλοντες καὶ τὰ σχετικὰ πρῶτα στοιχεῖα, πρὸς δημοσίευσιν. Μερικὰ δ' ἐξ αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ τεῦχος τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» (Ἀρ. 36, Χρονιά Γ', Σεπτέμβριος, 1963, σελ. 387—388).

Κατὰ τὴν ἐπιμόνου προσπάθειά μας — παρὰ τὴν ἐν τῇ Νήσῳ ἐπακρατοῦσαν πολιτικὴν ἀνωμαλίαν — κατορθώσαμεν ν' ἀνακαλύψωμεν ὅλα τὰ σχετικὰ πρὸς τὸ ἀνωτέρω θέμα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα καὶ ἐθεωρήσαμεν ὁρθὸν ὅπως ἀποστείλωμεν εἰς τὴν «Πνευματικὴν Κύπρον», συμβάλλοντες οὕτω, ἔστω καὶ δι' ὀλίγων, εἰς τὸν πνευματικὸν τομέα τῆς καθ' ὅλου Ἰστορίας μας.

Τὸ πρῶτον ἐν Λάρνακι θέατρον τὸ ὁποῖον καὶ ἀναφέρεται εἰς τὰ ἀνέκδοτα χειρόγραφα τοῦ πατρὸς μου εἶναι τὸ τοῦ Βοντισιάνου, (προγόνου τῆς ἐν Λάρνακι γνωστῆς οἰκογενείας Βοντισιάνου, μέλος τῆς ὁποίας διετέλεσε καὶ Πρόξενος τόσον τῆς Ἀγγλίας ὅσον καὶ τῆς Ρωσίας ἐν Κύπρῳ ἐπὶ Τουρκοκρατίας). Τὰ ἐν τῷ παρενθέσειον εἶναι ἰδιόκτητά μας στοιχεῖα, παρὰ τὸ ἔτοντες αὐτὰ ἐν παρόδῳ. Τὸ θέατρον αὐτὸ τοῦ Βοντισιάνου ἔκειτο ἐναντι τῆς σημερινῆς μικρᾶς ἀποβάθρας, (ὅπου καὶ ἡ οἰκία τοῦ πρώην Δημάρχου Λάρνακος ἀειμνήστου Δ. Ν. Δημητρίου). Ἐκεῖ ὁ Λεκατσᾶς ἔπαιξε διὰ πρώτην φοράν τὸν «Μάχβεθ» τοῦ Σαίξπηρ. Τὸ θέατρον τοῦ Βοντισιάνου μετεφέρθη εἰς τὴν ἄλλοτε μεγάλην ἀποβάθραν τοῦ Εὐρυβιάδου Ἀντωνιάδου (εὐεργέτου τῆς Λάρνακος καὶ πατρὸς τοῦ γνωστοῦ δημοσιογράφου Ὀδυσσεῶς Εὐρυβιάδου—Γουαίτσου). Τὸ θέατρον αὐτὸ ὁ Εὐρυβιάδης δὲ ἐνεπλούτισε διὰ λαμπροῦ ξενοδοχείου τῆς ἐποχῆς του, καφενεῖου καὶ τέλους μετὰ Θεάτρον παρὰ τὴν θάλασσαν.

Δευτερευούσης σημασίας Θεάτρον ἐν Λάρνακι ἦτο τὸ τοῦ Ἡράκλει Σουγλίδου, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τοῦ ἰδίου ὡς καφενεῖον, καὶ ἐν περιπτώσει οἰασθήποτε σκηνῆς, τὸ μετέτρεπεν εἰς θέατρον καὶ καφενεῖον συνάμα.

Τὸ 1909 ἰδρύεται ἐν Λάρνακι ὁ «Ἐρασιτεχνικὸς Δραματικὸς Σύλλογος ὁ ΣΟΦΟΚΛΗΣ» μὲ τὰ ἑξῆς μέλη:— Κωνσταντῖνος Δ. Χριστοφίδης, Κωνσταντῖνος Χατζῆ Παντελῆς, Κώστας Θεοδώρου, Θεόφιλος Κ. Δημητριάδης, Σακερᾶτος Χ. Ἀντωνιάδης, Γ. Χ. Γερολεμίδης, Γεώργιος Ἀνατολίτης, Χ. Μιχαηλίδης, Γ. Βασιλείου, Γρηγ. Γρηγοριάδης, Γεώργ. Μελιτσιάνος, Γ. Λαμπρίδης, Εὐάγ. Ι. Ἰερωνυμίδης, Μιχ. Σαλισβουρῆς, Δημ. Κοκκίνης, Θεόδωρος Πιερίδης, Σταῦρος Ἰωαννίδης, Χρῖστος Χατζῆ Παντελῆς, Χαράλαμπος Κωνσταντῖνου, Παναγιώτης Χατζηγιάννου, Ἀντ. Ζαχαριάδης, Γεώργιος Ι. Χριστοδουλίδης.

Διευθυντῆς τοῦ «ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ» ἦτο ὁ γνωστός-φιλόλογος Ἰωάννης Χατζηγιάννου (καθηγητῆς τότε ἐν τῷ Γυμνασίῳ Λάρνακος).

Τὰ κατὰ χρονολογίαν σεράν ἀναβιβασθέντα ἔργα ἔχουν ὡς ἀκολούθως:—

ΘΕΑΤΡΟΝ ΚΡΤΣΤΑΛ

ΜΙΧΑΗΛ Ο ΨΑΡΟΜΙΛΙΠΤΟΣ

Ἐπέμπε τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου, Ὀκτώβριος 1909

ΠΡΟΣΩΠΑ — ΒΡΑΣΙΤΕΧΝΑΙ

Μιχαὴλ Ψαρομίλιπτος, ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Κρήτης, (Ἰ. Μελιτσιάνος), Ἰωάννης ἀδελφὸς τοῦ Μιχαὴλ, (Κ. Χριστοφίδης), Γεώργιος Καλλιέγγης Κρήτης, (Χ. Μιχαηλίδης), Δημήτριος ὑπάσπιστῆς τοῦ Μιχαὴλ, (Γ. Γρηγοριάδης), Ἐλένη σύζυγος τοῦ Μιχαὴλ, (Κώστας Χατζῆ Παντελῆς), Δοῦξ τῆς Κρήτης, (Θ. Δημητριάδης), Φαλέτρος, (Γ. Μελιτσιάνος), Ἰουστινιανός, (Γ. Ἀνατολίτης), Μαυροκηνός (Φ. Γερολεμίδης) προνοσητῆς Βενετός, Γέρον Κρής οἰκείου τοῦ Μιχαὴλ ὑπάσπιστῆς τοῦ Δουκός, (Γ. Βασιλείου), Βρέφος τοῦ Μιχαὴλ, (Μίνως Χατζηγιάννου). (Ἐποχὴ τοῦ δράματος περὶ τὸ ἔτος 1847). Ἡ σκηνὴ ἐν Κρήτῃ.

ΘΕΑΤΡΟΝ «ΚΡΤΣΤΑΛ» ΚΑΡΑΒΙΩΤΗ

Δραματικός Σύλλογος Λάρνακος ὁ «Σοφοκλῆς»

Πανηγυρική παράστασις ὑπὲρ τοῦ Γυμναστηρίου. Διὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Κυριακῆς
15 Νοεμβρίου 1909.Ἔργον:— «Ἡ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ἘΝ ΑΝΑΤΟΛῃ»
εἰς πράξεις 4 μετὰ προλόγου.

ΠΡΟΣΩΠΑ — ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΑΙ

Μέγας Βεζύρης (Ι. Μελιτσιάνος), Σερασκέρης (Σ. Ἀντωνιάδης), Ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν (Κ. Δ. Χριστοφίδης), Κλητὴρ Βεζύρου (Μ. Σαλισβουρῆς), Πρόεδρος Ἰταλίας (Γ. Βασιλείου), Πρόεδρος Γαλλίας (Γ. Μελιτσιάνος), Πρόεδρος Ἀγγλίας (Φ. Γερολεμίδης), Πρόεδρος Ρωσίας (Θ. Δημητριάδης), Πρόεδρος Αὐστρίας (Εὐάγγελος Ἰερωνυμίδης), Διπλωματία (Γ. Λαμπίρης), Κλητὴρ Διπλωματίας (Δ. Κυριακοῦ), Ἑλλάς (Κώστας Χ' Παντελῆς), Βουλγαρία (Χ. Κωνσταντίνου), Ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν Ἑλλάδος (Κ. Δ. Χριστοφίδης), Γραμματεὺς (Γ. Γεργουριάδης), Ὑπασπιστὴς Ἑλλάδος (Σταύρος Ἰωαννίδης), Ἀντιπρόσωπος Ρωμαίων (Μ. Σαλισβουρῆς), Ἀντιπρόσωπος Σερβίας (Κ. Δ. Χριστοφίδης), Ἀντιπρόσωπος Κρήτης (Χ. Μιχαηλίδης), Ἀντιπρόσωπος Κύπρου (Π. Χατζηγιάννου), Ἀντιπρόσωπος Σάμου (Χρ. Χ' Παντελῆς), Ἀντιπρόσωπος Μακεδονίας (Γ. Ἀνατολίτης) καὶ Ἀντιπρόσωπος Μ. Ἀσίας (Δημ. Κυριακοῦ).

Μέρος Β'

Κομωδία μονόπρακτος

Εἴσοδος διὰ τὰς κυρίας καὶ κυρίους 1 σελ. διὰ τοὺς παῖδας γρ. 4½.

Γη Παράστασις

Τὴν 6ην Δεκεμβρίου 1909 ἐδιδάχθησαν ἐν μεταφράσει οἱ «ΠΕΡΣΑΙ» τοῦ Αἰσχύλου. (Ἄτυχῶς τῆς παραστάσεως δὲν κατορθώσαμεν νὰ ἀνεύρωμεν οἰαδήποτε στοιχεῖα). Καὶ τῆς παραστάσεως αὐτῆς τὸ εἰσπραχθὲν ποσὸν διετέθη ὑπὲρ τοῦ Γυμναστηρίου ὁ ΖΗΝΩΝ.

ΘΕΑΤΡΟΝ «ΚΡΤΣΤΑΛ»

Γεωργίου Καραβιώτου

Δραματικὸς Ἐρασιτεχνικὸς Σύλλογος Λάρνακος

«Ο Σ Ο Φ Ο Κ Λ Η Σ»

4η Εὐεργετική παράστασις 4η

Ὑπὲρ τῆς Φιλαρμονικῆς — Ἐν Λαχεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου δωρεάν.
Διὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Τετάρτης 30) 12 Ἰανουαρίου 1910.

Μέρος Α'

Ἡ Ἑλληνική σημαία, ἀπαγγελία ὑπὸ Λίνας Εὐαγγελίδου.

Ἡ χάρις τοῦ Βασιλεῖ, ἀπαγγελία ὑπὸ Κ. Χ' Παντελῆ.

Un salut de Chypre, Melle Lina Evangelides.

Rotpouri a quatre mains (Maur Henry Clapier).

Πρὸς τὴν Ἑλλάδα, Γ. Λαμπίρης.

Κομικαὶ ἀπαγγελίαι, Μ. Σαλισβουρῆς.

Μέρος Β'

Ἡ Κατάρτα μάνας (Ἀντωνιάδου)

Καλοῦξος Χ. Μιχαηλίδης

Λελούδα Γ. Ἀνατολίτης

Μητρὸς ἐπάνοδος (ἀπαγγελία) Λίνα Εὐαγγελίδου.

Μέρος Γ'

Ο ΕΡΑΣΤΗΣ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ

Θανάσης (Χρ. Χ' Παντελῆς), Ροζίνα (Γ. Μελιτσιάνος), Φρειδερίκος (Κ. Χ' Παντελῆς), Πετροβέρρης (Γ. Χριστοδουλίδης), Πατρός (Π. Χατζηγιάννου). Κατὰ τὰ διαλείμματα ὁ καθηγητὴς κ. Clapier θὰ παίξῃ διάφορα τεμάχια. Τιμαὶ Ἀγ. Θέσεως Γρ. 13½

» Βης » » 10

Καὶ ἐν λαχεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου Δωρεάν. Ἄρχεται τὴν 8.30 ὥραν μ.μ. ἀκριβῶς.

ΘΕΑΤΡΟΝ «Η ΜΕΛΙΣΣΑ»

Ἡρ. Σουγλίδου

Ἑρασιτεχνικός Δραματικός Σύνλογος

«Ο ΣΟΦΟΚΛΗΣ»

5η Εὐεργετική παράστασις 5η Ἐπὲρ τοῦ Γυμναστηρίου. Διὰ τὴν ἐσπέραν τῆς Κυριακῆς
7)20 Φεβρουαρίου 1910.

Τὸ ἔξοχον δρᾶμα τοῦ Βασιλείδου

«ΟΙ ΚΑΛΛΕΡΓΑΙ»

Εἰς Πράξεις 5 καὶ εἰκόνας 7.

Πρόσωπα

Δοῦξ Κορήλιος
Δ' Ἄλβας Σύμβουλος
Γραδίνκος »
Μωροζίνης ἀξιωματικός
Γουάσκας φρουρός
Φάβιος
Ἐοράτιος
Αἰμιλιανὸς νέος Δοῦξ
Ἄλέξιος Καλλέργης
Λέων Καλλέργης
Μίχας ὑπηρετῆς Ἄλεξιου
Σμυρίλιος Κῆς Ἀρχηγός
Μελισσηνός » »
Κορνάρος » »
Ψαρομήλιγγος » »
Καροκαλύθης » »
Βαλαμάκης » »
Μαυρογένης » »
Δέσποινα μήτηρ Λέοντος
Φλωρεντία κόρη τοῦ Δουκὸς
Κύριλλος ἐρημίτης

Ἑρασιτέχνη

Γ. Βασιλείου
Α. Ζαχαριάδης
Σ. Ἰωαννίδης
Χρ. Χ' Παντελῆς
» » »
Γ. Μελιτσιάνος
Π. Χατζηϊωάννου
Γ. Γρηγοριάδης
Ι. Μελιτσιάνος
Χ. Μιχαηλίδης
Γ. Μελιτσιάνος
Γ. Γρηγοριάδης
Π. Χατζηϊωάννου
Α. Ζαχαριάδης
Γ. Χριστοδουλίδης
Κ. Χ' Παντελῆς
Σ. Ἰωαννίδης
Γ. Μελιτσιάνος
Γ. Ἀνατολίτης
Κ. Χ' Παντελῆς
Γ. Βασιλείου

Γενικὴ εἰσόδος Σελ. 1. Διὰ τοὺς παῖδας Σελ. ½. Ἄρχεται τὴν 8.30' μ.μ. ἀκριβῶς.

ΘΕΑΤΡΟΝ «Η ΜΕΛΙΣΣΑ»

Ἡρακλέους Σουγλίδου

Δραματικός Ἑρασιτεχνικός Σύνλογος «Ο ΣΟΦΟΚΛΗΣ»

6η ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ 6η

Ἐπὲρ τῶν τυμπάνων καὶ σαλπῆγων
τῶν Μαθητῶν

Τοῦ Ἡμυμνασίου

Διὰ τὴν ἐσπέραν τῆς Κυριακῆς 14)27 Μαρτίου 1910

Τοῦ Κ. Σιβιτανίδου

«ΚΤΠΡΟΣ ΚΑΙ ΝΑ-Ι-ΤΑΙ»

Δρᾶμα εἰς πράξεις 5

Πρόσωπα

Βραγαδίνος Δοῦξ
Ἰουλία ἀνεμιά του
Ἐρῆκος ἱπότης
Ριχάρδος
Ἰάκωβος Κύριος εἰπατορίδης
Γεώργιος υἱὸς τοῦ Ἰακώβου
Ἰωάννης)
Εὐαγόρας)
Δημήτριος) Κύριοι ἐπαναστάται
Νικολῆς)
Φώτιος ἱερεὺς

Ἑρασιτέχνη

Χ. Μιχαηλίδης
Γ. Μελιτσιάνος
Κ. Χ' Παντελῆς
Γ. Ἀνατολίτης
Ι. Μελιτσιάνος
Κ. Δ. Χριστοφίδης
Στ. Ἰωαννίδης
Π. Χατζηϊωάννου
Π. Θεοφάνης
Γ. Ἀνατολίτης
Γ. Χριστοδουλίδης

Ἀξιωματικός κ.λ.

Τιμαὶ Εἰσόδου

Διὰ τοὺς ἄνδρας Γρ. 9. Διὰ τὰς κυρίας Γρ. 7

Διὰ τοὺς παῖδας Γρ. 4½

Ἄρχεται τὴν 8.30' μ.μ. ἀκριβῶς.

ΘΕΑΤΡΟΝ «ΚΡΥΣΤΑΛ»

Γεωργίου Καραβιάτου

Δραματικός Σύλλογος «Ο ΣΟΦΟΚΛΗΣ»

7η ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ 7η

Ἔπερ τῶν ἀθλητῶν Λάρακος

Διὰ τὴν ἐσπέραν τῆς Δευτέρας 19)2 Μαΐου 1910

Τὸ πατριωτικὸν ἔργον τοῦ ΝΙΚΟΛΑΡΑ «Ο ΣΤΑΤΡΟΣ»

Πρόσωπα	Ἑρασιτέχνη
Ζαχαριάς Ἀρχικλέφτης	Χ. Μιχαηλίδης
ΘΑΝΟΣ γέρον προεστὸς	Φ. Κουντουριώτης
Δέσπω θυγάτηρ τοῦ	Γ. Μελιτσιάνος
ΛΑΜΠΡΟΣ μήνητῆρ τῆς Δέσπω	Ι. Μελιτσιάνος
πρωτοπαλλήμαρο τοῦ Ζαχαργιά	Στ. Ἰωαννίδης
ΜΑΡΩ τροφὸς τῆς Δέσπω	Π. Χατζηϊωάννου
Ἀλήμπετς Τοῦρκος ἀξιωματικὸς	
Μωχαμὲτ ἀξιωματικὸς τοῦ Ὄσμάν	Δ. Κυριακοῦ
Διοικητοῦ Πελοποννήσου	Γ. Χριστοδουλίδης
Μουχτάρης φίλος τοῦ Ἀλήμπετ	Γ. Θεοφάνους
Βέλιος) Ἀρχικλέφται	Γ. Χριστοδουλίδης
Ντόγκας) ὑπὸ τὸν Ζαχαργιά	Σταῦρος Ἰωαννίδης
ΚΛΕΦΤΗΣ	

Ἡ Σκηνὴ ἐν Μονεμβασίᾳ τῷ 1917.

ΤΙΜΑΙ ΕΙΣΟΔΟΥ

Γενικὴ εἴσοδος Σελ. 1.

Προσεχῶς ὁ «ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ» τοῦ Ζαμπελίου μεταρρυθμίσαι Καταλάνου.

Ἄρχεται τὴν 9ην μ.μ. ἀκριβῶς.

ΘΕΑΤΡΟΝ «ΚΡΥΣΤΑΛ»

Γεωργίου Καραβιάτου

Δραματικὸς Σύλλογος «Ο ΣΟΦΟΚΛΗΣ»

8η ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ 8η

ΤΙΠΕΡ ΤΩΝ ΕΝΔΥΜΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Διὰ τὴν ἐσπέραν τῆς Παρασκευῆς 21 Μαΐου 1910

Τὸ πατριωτικὸν τοῦ Ζαμπελίου κατὰ μεταρρυθμίαν τοῦ κ. Ν. ΚΑΤΑΛΑΝΟΥ

«Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ»

Πράξεις 5 συντόμους.

Πρόσωπα	Ἑρασιτέχνη
Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσος	Ι. Μελιτσιάνος
Πανουργιάς ὄπλαρχηγὸς	Χ. Μιχαηλίδης
Γιούρας »	»
Ἀκριβὴ μήνηρ τοῦ Ἀνδρούτσου	Π. Θεοφάνους
Ἑλένη σύζυγος τοῦ Ἀνδρούτσου	Γ. Μελιτσιάνος
Σωτήριος ὑπασπιστὴς Πανουργιά	Γ. Χριστοδουλίδης
Ἰωάννης ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρούτσου	Π. Χατζηϊωάννου
Ἄγγελος	Γ. Μελιτσιάνος
Ὀπλίτης	Γ. Ἀνατολίτης
Στρατιώτης	Δ. Κυριακοῦ

Ἐποχὴ ἢ Ἐπανάστασις τοῦ 21.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΟΔΟΣ ΣΕΛ. 1

Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Παραστάσεως:

Ν Χ' Λουίζου, Αἰμ. Παντελίδης, Χρ. Παπανικολάου, Χρ. Ἀναστασίου,

Μιχ. Ἀγιώτης, Σταυρ. Χριστοφόρου.

Ἄρχεται τὴν 9ην μ.μ. ἀκριβῶς.

Αὐτὰ ὑπῆρξαν αἱ πρῶται καὶ «ἀρχαιότεραι» ὡς δύνανται νὰ θεωρηθοῦν θεατρικαὶ παραστάσεις ἐν Λάρνακι, εἰς τὰς ὁποίας (συμφώνως πρὸς τὰς αὐτὰς πάντοτε πηγὰς), διεκρίθησαν οἱ Ἰωάννης Μελιτσιάνος μὲ τὸ κλέφτικον παράστημά του, Κώστας Χ' Παντελῆ εἰς τὴν γυναικείαν ὑπόκρισιν, Χρ. Χ' Παντελῆς διὰ τὴν ἀμίμητον εἰς κομικὰ ἔργα δράσιν του καὶ ὁ Κ. Δ. Χριστοφίδης εἰς τὴν ὑπόκρισιν (πατῆρ τοῦ γραφοντος τὰς γραμμὰς αὐτάς).

Ἐκτοτε δυστυχῶς οὐδεμία ἐμφάνις ἢ δράσις τοῦ Θεάτρου ἢ Θεατρικοῦ Συλλόγου σημεῖται ἐν Λάρνακι, πλὴν σποραδικῶς ὑπὸ διαφόρων Σχολῶν (Ἱεροδιδασκαλείου, Ἡμυμνασίου, Λυκείου κλπ.).

Λόγῳ ὅμως τοῦ ὅτι ἡ παρούσα μελέτη ἐξέρχεται τῶν ὁρίων καὶ τοῦ κλάδου ὃν ἀκολουθοῦμεν, ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι οἱ εἰδικώτεροι ἐπὶ τοῦ θέματος θὰ ἐνδιαφερθῶσιν κάποτε, ἵνα παρουσιάσωσιν ἀρτιότεραν, παρὰ τὴν παρούσαν μελέτην μας, διατριβὴν των ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω θέματος.

ΜΥΡΩΝ Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

Σ Κ Λ Α Β Ο Σ

Τί εἶσαι λοιπόν, ἑαυτέ;
Χρονία περίπτωσις
παλαιοντολογίας;
Κάθε μέρα
οἱ εἰκόνες
βγαίνου
ἀπρόσκλητες
πίσω ἀπὸ τὲς ρωγμές
τοῦ παρελθόντος
καὶ προσπαθοῦν
νὰ πλέξουν
στὸν κανθὰ
τοῦ παρόντος
ἄλλοτινὲς χαρές.
Τί θέλεις λοιπόν;
Οἱ δοῦλοι τῆς χθὲς
εἶναι οἱ ἐλεύθεροι
τοῦ σήμερα.
Ἄπο τὰ τραγικὰ ράκη

τοῦ παρόντος
ξεπροβάλλει ἐλπιδοφόρα
ἢ χρυσαυγὴ
τοῦ μέλλοντος
τὸ ρυάκι
τῆς ζωοπηγῆς
θὰ ξεχειλίσαι σὲ λίγο.
Ἡ μυρωδιὰ
τῶν ρόδων
θὰ νανουρίσει
στὸ λίκνο
τῆς λησμονιάς
τὰ χαμένα ὄνειρα.
Λοιπόν;
Τί ζητᾶς ἀκόμα;
—Εἶμαι ὁ ἐλεύθερος
σκλάβος.
Ἐλευθερία ζητῶ,
Φῶς, ἀέρα, ζωή!

Ζ Ω Η

Δὲν θὰ ξαναγυρίσουν
οἱ ἄμορφοι καιροὶ
ποῦ ὅλα ἦσαν
ἓνα ὄνειρο
καὶ τὸ ὄνειρο ἦταν
ἓνα ψέμα
καὶ τὸ ψέμα
ἦταν ἡ Ζωή.

Τότε,
ἡ πεταλούδα, τὸ ὄνειρο
κυνηγοῦσε
τὴ Ζωή
ποῦ ἦταν
ἓνα Ψέμα.

Τότε,
ὁ ἀγέρας ποῦ φυσοῦσε
ἦταν ἓνα ψέμα
ποῦ γέμιζε
τὴ Ζωή
ποῦ ἦταν
ἓνα ὄνειρο.

Τότε,
ὁ ἥλιος
καὶ τὸ φεγγάρι
καὶ τᾶστρα
ἦταν ἡ Ζωή
ποῦ ἔφερνε
τὸ ὄνειρο
ποῦ ἦταν
ἓνα ψέμα.

Τότε,
ὅλα ἦσαν
μιὰ μαγεία
ποῦ ἔκανε
τὴ Ζωή
ποῦ ἦταν
ψέμα,
ἓνα ὄνειρο.

Τώρα...
Ἐσθῦσε τὸ ὄνειρο
ἢ ζωὴ τσακίστηκε
κι' ἔμεινε
τὸ ψέμα!

ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΗ «ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΣΤΟΝ ΑΕΡΑ ΤΗΣ ΕΝΑΤΗΣ ΤΟΥ ΜΠΕΤΟΒΕΝ» ΤΟΥ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Θά εσφαλλε, νομίζω, ὁ ἀναγνώστης ἐκείνος τῶν στίχων τοῦ κ. Χρυσάνθη, ποῦ θά σχημάτιζε τὴν ἐντύπωση, ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχε σκοπὸ νὰ ἀποδώσῃ μὲ ποιητικὸ τρόπο ἀνάλογες καταστάσεις μὲ ἐκείνες, ποῦ ὤθησαν τὸν Beethoven στὴ δημιουργία τῆς ἐνάτης συμφωνίας του. Δὲν ἦταν, πιστεύω, αὐτὸς ὁ σκοπὸς τοῦ ποιητῆ. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἄλλωστε ἕνας καλλιτέχνης νὰ ἀποδώσῃ μὲ ἄλλα μέσα συναισθήματα ἢ βιώματα ἢ ἰδέες ποῦ ἐκίνησαν ἄλλον καλλιτέχνη νὰ ἐκφραστῆ σὲ διαφορετικὴ περιοχὴ τῆς Τέχνης. Εἶναι ὅμως ἀπόλυτα θεμιτὸ καὶ δυνατὸ νὰ ἐκφράσῃ ἕνας καλλιτέχνης μὲ τὸν δικό του προσωπικὸ τρόπο συναισθήματα ἢ σκέψεις ἢ ἐντυπώσεις ἀπὸ τῆ γνωριμιᾶ του μὲ ἕνα ἔργο τέχνης. Ὁ πιὸ συνηθισμένος δρόμος βέβαια εἶναι ἡ κριτικὴ. Ὑπάρχουν δὲ περιπτώσεις ποῦ ἡ κριτικὴ ὑπῆρξε ἐξίσου ἢ καὶ πιὸ ἀξιόλογη ἀπὸ τὸ ἔργο ποῦ ἔκρινε καὶ εἶχε καὶ μεγαλύτερη ἀπήχηση. Ἄναφέρω πρόχειρα τὸν «Λαοκρόντα» τοῦ Lessing, τοὺς «Σύγχρονους ζωγράφους» τοῦ Ruskin καὶ τὸ "Preface to lyrical ballads" τοῦ Wordsworth.

Κάποτε συμβαίνει οἱ ἀντιδράσεις ἀπὸ τῆ γνωριμιᾶ ἑνὸς ἔργου τέχνης νὰ βρῶσκουν ἕδαφος δημιουργίας γόνιμο σὲ φύσεις καλλιτεχνικὲς καὶ τότε ἔχομε νέο ἔργο τέχνης ποῦ δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται οὔτε κριτικὴ οὔτε σχόλιο οὔτε ἀντικειμενικὴ ἐρμηνεία τοῦ πρώτου ἀλλὰ ἕνα καλλιτέχνημα (ἂν ἀξίζῃ τὸν τίτλο) ποῦ ἔτυχε νὰ ἔχῃ ἀφορμὴ ἕνα ἄλλο καλλιτέχνημα. Ὁ Bigmont τοῦ Beethoven ἔχει ἀπόλυτη ἀξία καλλιτεχνικὴ ποῦ δὲ μειώνεται γιὰ τὴ μουσικὴ γράφτηκε μὲ βία τὸ ποιητικὸ κείμενο τοῦ Goethe. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τ' «Ὀνειρο καλοκαιριάτικης νύχτας» τοῦ Mendelssohn ἢ τοὺς «Διαλογισμοὺς τῆς Μήδειας» τοῦ Samuel Barber ἢ ἀκόμα μὲ τὰ γνωστὰ σοννέτα τοῦ Keats «Κοιτάζοντας τὰ Ἐλγίνα μάρμαρα» καὶ «Διαβάζοντας γιὰ πρώτη φορὰ τὸν Ὀμηρο τοῦ Charman».

Τὸ ἔργο τοῦ κ. Χρυσάνθη «Συμφωνία στὸν ἀέρα τῆς ἐνάτης τοῦ Μπετόβεν» παρουσιάζει στοιχεῖα πρωτοτυπίας. Δὲν γνωρίζω προσωπικὰ ἄλλη ἀνάλογη προσπάθεια εἴτε σχετικὰ μὲ τὴν Ἐνάτη εἴτε μὲ ἄλλη μουσικὴ σύνθεση. Ὁ Romain Rolland ἐπιχειρεῖ μιὰ διὰ λόγου ἀπόδοση τῶν πιὸ σημαντικῶν ἔργων τοῦ Beethoven (καὶ τῆς ἐνάτης) ἀλλὰ μὲ ἄλλους ἐντελῶς σκοπούς. Ἐρμηνεύει νότα μὲ νότα βασισμένους

στὰ γεγονότα καὶ στὴν παρτιτούρα. Ὁ κ. Χρυσάνθη δίνει ποιητικὰ μὲ μιὰ πρωτότυπη σύλληψη τὰ νοήματα ἢ τὶς καταστάσεις ἢ τὰ συναισθήματα ποῦ τοῦ ὑποβλήθηκαν ἀπὸ τὸ ἄκουσμα τῆς ἐνάτης συμφωνίας τοῦ Beethoven.

Οἱ τέσσερις κινήσεις τῆς συμφωνίας ἀντιστοιχοῦν σὲ τέσσερις ποιητικὲς κινήσεις, ποῦ ἡ καθεμιὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα μέρη. Ἡ καθεμιὰ ποιητικὴ κίνησις ἔχει μιὰ κεντρικὴ ἰδέα ποῦ προβάλλει ὁ ποιητὴς. Ἡ πρώτη κίνησις ἐπιγράφεται ἀμφιβολία, ἡ δευτέρη ἔρωτας, ἡ τρίτη πίστη καὶ ἡ τέταρτη παγκόσμια χαρὰ. Ἡ τελευταία αὐτὴ κίνησις δὲν ἐπέτρεπε ἀμφιβολίες σχετικὰ μὲ τὶς προθέσεις τοῦ συνθέτη, γιὰ τὸ, καθὼς ὁ καθένας ξέρει, ὁ Beethoven πρωτοτυπῶντας χρησιμοποίησε τὴν ἀνθρώπινη φωνὴ στὴν τέταρτη αὐτὴ κίνησις καὶ στηρίχτηκε στὸν «Ὑμνο στὴ χαρὰ» τοῦ Schiller. (Τὴν ἀνθρώπινη φωνὴ χρησιμοποίησαν ἀργότερα ὁ Liszt καὶ Mahler σὲ συμφωνία).

Οἱ τρεῖς ἄλλες κινήσεις πάντα προκάλεσαν διχογνωμίες, ἂν καὶ ἡ δευτέρη γενικὰ χαρακτηρίστηκε σὰν ἔκφραση τοῦ ἔρωτα. Ὁ κ. Χρυσάνθη στὴν πρώτη κίνησις βλέπει ἀμφιβολία κι αὐτὴν ἀποδίδει ποιητικὰ.

Στίχοι γεμάτοι ἀπαισιοδοξία διαδέχονται μιὰν ἀμυδρὴ ἔκφραση ἐλπίδας. Οἱ πρώτοι στίχοι ἀκολουθοῦν τὴν διαστακτικὴ τῆς μουσικῆς ποῦ εἶναι ἀβέβαιον τί προμηνύει.

Φῶς ἀσχημάτιστο μιλᾷ
στ' ἀμύγδαλα τ' ὀρίζοντα
"Ὁρθρο μιλᾷ γιὰ ἐσπέρας;

Τὸ πρῶτο τοῦτο μέρος διακατέχεται ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία τῆς ἀρχῆς ἂν καὶ ὑπερέχει τὸ σκοτεινὸ ἀπὸ τὰ χρώματα. Τὸ πνεῦμα παίρνει μιὰ θέση ξεχωριστὰ ἀρνητικὴ κι ὁ πόλεμος, οἱ ἥρωες κι οἱ νικητὲς παρουσιάζονται ντυμένοι σ' ἀπόχρωση ἐσπερινή.

Ὁ πόλεμος τὸν νικητὴ νικάει
Τὸ παρελθὸν τὰ τρόπαια στιγματίζουν
Ἄδυναξια ἐκθέτει ἢ ἐπίδειξι
ὅπως σαπίλα τὸ σαράκι.

Τὸ δεύτερο μέρος χαρακτηρίζεται ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἀπαισιοδοξία τοῦ ποιητῆ. Οἱ ἐκλάμψεις ποῦ ὑπάρχουνε δὲν εἶναι παρὰ

κοκκίνισμα τοῦ μάγουλου
σ' ἔτοιμοθάνατου χλωμάδα.

Γενικά:

Ὁ μόχθος τῆς ζωῆς δὲν τὸν ἀξίζει
τὸν χρυσαφὶ σκοπὸ.

καὶ ὑπάρχει
σπέρμα φθορᾶς παντοῦ.

Τὸ τρίτο μέρος ἀρχίζει μετὰ τῆ λέξη «ἐλπίδα». Ὑπάρχει ἴσως ἡ ἔφεση πρὸς πολὺ γιὰ ἐλπίδα παρὰ ἡ ἴδια ἡ ἐλπίδα. Αὐτὴ ἔχει στηρίγματα τὰ μάγουλα ἑνὸς παιδιοῦ, τὴν φυλὴν ποὺ εἶναι χῶμα καὶ πνεῦμα (τὸ ζητούμενο μέτρο) καὶ πάνω ἀπ' ὅλα τὴν Τέχνην, ποὺ ἐρευνᾷ τ' ἀστέρια καὶ λυτρῶναι τὴ στιγμή. Ἡ τέχνη εἶναι ἡ μόνη ἔννοια ποὺ συνδέεται μετὰ τόσο βαρυσήμαντη λέξη σὰν τὴ Λύτρωση. Ἀλλὰ στὸ τέταρτο μέρος, ἀφοῦ ξανά διερωτηθῆ σὰν τὸν Ἄμλετ ὁ ποιητῆς, δίνει τὸ ὀριστικὸ χρώμα στὴν πρώτη κίνηση. Ὁ θάνατος εἶναι βαρὺς σὰν ἥρωας καὶ γύπας πελώριος διαγράφει τὴν νεκρωμένη αἴσθησιν τοῦ ἥρωα. Ἡ φύση δὲν ἔχει ἔλεος.

Ἡ δευτέρα κίνηση — τὸ περιφημοσκέρτο σ' ἀσυνήθιστη θέση — ἐπιγράφεται Ἐρωτας. Ἐπικρατεῖ ὁ αἰσθησιακὸς ἔρωτας κι οἱ συγκινήσεις ποὺ προσφέρει ἔχουν τὸ ἔνστικτο αἰτία. Δὲν φαίνεται ἀνάξιο λόγου τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐρωτικῆς πράξης.

Ἡ σκέψη τὸ βαρίδι τοῦ κατάδικου
χάνει καὶ παίρνει τὰ φτερά
κι ἀπὸ κορμὶ παίρνει κορμὶ
καὶ γίνεται χαρὰ καὶ πνεῦμα.

Αὐτὴ ἡ σκέψη δὲ γίνεται ποτὲ πίστη κι ὁ ποιητῆς βασανίζεται ἀνάμεσα στὸ ἐρωτικὸ πάθος καὶ στὴ «λατρευτὴ φρόνηση». Ποθεῖ νὰ συζεύξῃ αὐτὰ τὰ δυὸ καὶ τὸ ἰδεατὸ μέτρο τῆς πρώτης κίνησης τὸ κυνηγᾷ κι ἐδῶ. Κι ἂν ἀποτινᾷ τὸ ζυγὸ τῆς φρόνησης ἔχει τὴ ματιὰ καρφωμένην στὰ οὐράνια καὶ βλέπει ἀπὸ χαμηλά

...τ' ἀστέρι
ποὺ πέτρωσε ψηλά
καὶ μάταια τὸ πετροβολᾷ ἡ ματιὰ

Ἐπιζητεῖ νὰ δικαιώσῃ τὸ ἔνστικτο. Διαλογίζεται πῶς

τ' ἀγαλμα ἀρχίζει ἀπ' τὸν πηλὸ

καὶ κρατιέται ἀπελπισμένα ἀπὸ τὴ χαρὰ

...τῆς πρόθεσης
ποὺ τὸν σκοπὸ δὲν ἔχει
κι εἶναι σκοπὸς τῆς γῆς.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἔσπερα χρωματίζει τὸ τέλος τῆς δευτέρας κίνησης. Ὁ ποιητῆς ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴ μάταια ζήτηση τῆς λύτρωσης στὸ ἐρωτικὸ ἔν-

στικτο ἀναρωτιέται μετὰ σκεπτικισμό:

Κρατᾷ ἡ χαρὰ ἀπ' τὸ ἔνστικτο.
Δὲν εἶναι μιὰ στιγμή ἡ ζωὴ.
Κι ἂν ἡ χαρὰ μὲς τὴ στιγμή διάρκειά
ποῦ εἶναι ἡ χαρὰ, Ἐρωτά;

Τὸ ἐξάισιο *andante*

τῆς 9ης μετὰ τὴ γαλήνια ὁμορφία τοῦ ἀπηχεῖ στὴν εὐαίσθητη ψυχὴ τοῦ ποιητῆ σὰν ἔκφραση πίστεως. Μιάς πίστεως ποὺ προκαλεῖ κοσμογονία.

Τώρα τὰ ὄπλα εἶναι ἄχρηστα γιατί δὲν ὑπάρχει «σάρκα γιὰ σημάδια» καὶ τὰ κλουθιά εἶν' ἄσκοπα. Ὁ κόσμος ἔχασε τὴν ὀλικὴ ὑπόστασίν του.

Ἀπόμεινε ἡ ψυχὴ μ' ἕνα φουστάνι
κρίνους ἀρχάγγελους τῆς ἐνανθρώπισης
σ' ἑνὸς ἐνάρετου Θεοῦ τὸν ἦχο.

Μιὰ ὡραία εἰκόνα ἀποδίδει τὸ θαυμασμὸ τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴν ὑπερκόσμια ὁμορφία τῆς τρίτης κίνησης τῆς συμφωνίας.

Κατέβηκε ὁ Θεὸς στὸν ἦχο
σὰν φῶς στὸν Ἀθηναῖο τὸν ὄρθρο.

Τὰ πάντα μπορεῖ νὰ μεταβάλῃ ἡ Πίστη. Τὰ πάντα μπορεῖ νὰ κατορθώσῃ. Ἡ ἔλλειψη τῆς προκαλεῖ δέος κι ἀπειλεῖ νὰ ἐκθεμελιώσῃ τὸ σύστημα τῶν οὐρανῶν. Ὅμως ἡ ἐλπίδα ὅτι ἡ καρδιά θ' ἀποβῆ ἡ μήτρα ποὺ θὰ δεχτῆ τὸ σπέρμα ποὺ φέρει τὸ μήνυμα τ' ἄπνοου κορμιοῦ ποὺ εἶν' ὄλο πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διώχνει κάθε ἀμφιβολία φόβου. Ἡ πίστη μπορεῖ νὰ φτάσῃ στὸ ἰδεατὸ τέρμα, στὸ ποθητὸ μέτρο ποὺ ἴσως μάταια ζητεῖ κανεὶς ἀπὸ τὴ Φυλὴ νὰ πραγματώσῃ.

Τὸ σῶμα πιά μετέχει τῆς Ἰδέας.

Ἡ ἔνωση τ' ἀνθρώπου μετὰ τὸ Θεῖο — ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος — μεταμορφώνει τὴ Δημιουργία. Οἱ ἦχοι γίνονται ποιητικὲς εἰκόνας κι ἡ πίστη τοῦ Beethoven πίστη τοῦ ποιητῆ, ποὺ δέχεται ἐνεργητικὰ κι ὄχι παθητικὰ τὴν ἐπιδράσει μιᾶς μεγαλοφυΐας. Διακρίνει ὁ ποιητῆς στοὺς ἐξάισιους ἦχους τοῦ *andante* τὰ προμηνύματα τῆς λάμψης τ' οὐρανοῦ καὶ βλέπει τὴ ζωὴ νὰ γεμίζει νόημα σὰν ποῦ ἡ καρδιά γεμίζει ἀπὸ τὸ βρέφος. Πλαταίνει ἡ στενὴ ἀνθρώπινη καθημερινὴ θέα καὶ τὰ τεῖχη καταρρίπτονται. Ὁ ἄνθρωπος δὲ δύναται νὰ ναι πιά ὁ ἴδιος. Μετᾷ τώρα τὸ σπέρμα τῆς ψυχῆς ἀντὶ τὸν πλοῦτο, γιατί νοιώθει πῶς ἡ λάμψη εἶναι ἐφήμερο κέρδος.

Μιὰ στάλα τῆς ψυχῆς ἀξίζει
τὸ βάρος τ' ὠκεανοῦ.

Ἀκολουθεῖ σύντομος ὕμνος στὴν Πίστη, στὴ λυτρωτικὴ θυσία τῆς ζωῆς, στὴν ἰδέαν ποὺ ἐποπτεύει.

Τὸ βάρβαρο σκοπὸ τῆς πράξης.

Ὅμως ὁ ἄνθρωπος, ὅσο κι ἂν γνωρίζῃ πῶς ἢ γνώσῃ κι ἢ ἄσκηση πλουτίζουν κι ἢ ἐλπίδα ὑπόσχεται πολλά, ἀναζητεῖ συνεχῶς τὴ χαρὰ. Αὐτὸ εἶναι τὸ τελευταῖο, ἀνάλαφρα δοσμένο, μοτίβο τῆς τρίτης κίνησης ποῦ θὰ ὑψωθῆ κατακόρυφα, κυριαρχικῶς, στὴν τελευταία κίνηση, τὴν Παγκόσμια Χαρὰ.

Ἡ τελευταία φράση τῆς τρίτης κίνησης,
«Μὰ τὴ χαρὰ μας Κύριε ἀναζητοῦμε»

εἰσάγεται ἀντιθετικά. Ἴσως νὰ βρῆκε θέση τὸ ἀντίστοιχο τῆς μουσικῆς στοὺς στίχους. Ὁ Beethoven προτοῦ δώσῃ τὸ λόγο στὴν ἀνθρώπινη φωνὴ εἰσάγει κατὰ σειρὰν τὰ κύρια θέματα τῶν τριῶν πρώτων κινήσεων καὶ τ' ἀπορρίπτει σαφῶς μὲ τὸ recitativo ποῦ στηρίζεται σὲ δικά του λόγια κι ὄχι σὲ στίχους τοῦ Schiller. «Ὡ φίλοι, ἄς μὴ συνεχίσουν πιά αὐτοὶ οἱ ἦχοι, ἄς ποῦμε ἕνα τραγούδι συμπάθειας καὶ χαρᾶς· ὦ εὐδαιμονία, ἄς σὲ ὑμνήσωμεν».

Οἱ ζητήσεις τῆς ἀλήθειας στὶς προηγούμενες κινήσεις συντίθενται κυκλικά στὴ Διονυσιακὴ αὐτὴ ἔξαρση. (Στὰ σημειώματά του ὁ Beethoven μιλά γιὰ «ἕνα φεστιβάλ στὸν Βάγκχο»). Ὁ εὐαίσθητος ποιητῆς τῆς «Συμφωνίας στὸν ἄερα» ἐγκαταλείπει τὸν συγκρατημένο λιτὸ τόνο ποῦ χαρακτηρίζει τὰ προηγούμενα μέρη τοῦ ποιήματος καὶ παρασύρεται ἀπὸ τὸν ὑψηλὸ τόνο καὶ τὴ Δύναμη τῆς μουσικῆς.

Τὴ χαρὰ ἄς ὑψώσουμε ἀπ' τὰ πάθη ποτισμένη ἀπὸ καρδιά κι ἀπὸ αἷμα.

Ἡ χαρὰ. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀποκλειστικὸ θέμα τῆς τέταρτης κίνησης. Λέγεται ὅτι τὸ ποιητικὸ κείμενο τοῦ Schiller ἦταν ἀρχικὰ ὕμνος στὴν Ἐλευθερία (an die Freiheit) κι ὅτι ἀργότερα, ἐπειδὴ οἱ Αὐστριακὲς ἀρχὲς ἦσαν ἀδσὶ ρέξ, ἔγινε Ὑμνος στὴ Χαρὰ (an die Freude). Ὑποστηρίζεται ὅτι κι ὁ Beethoven γνώριζε τὴ μετατροπὴ καὶ ὕμνουσε κατὰ τρόπον διαφανῆ κι αὐτὸς τὴν Ἐλευθερία. Ὅμως, ὄχι μονάχα ὁ ἀνεξάρτητος χαρακτήρας τοῦ Beethoven, ἀλλὰ κι ἡ ἴδια ἢ μουσικὴ ὁμιλοῦν γιὰ τ' ἀντίθετο. Ἡ χαρὰ εἶναι τὸ τέρμα τῆς ζή-

τησης κι αὐτὴ ὑμνεῖ κι ὁ ποιητῆς τώρα.

Θεμέλιο αὐτῆς τῆς χαρᾶς εἶναι ἡ Ἀγάπη, ἡ Ἀγάπη ποῦ φέρει τὴν Ἀδελφοσύνη, τὴν κατανόηση, τὴν ἐπιθυμητὴ ἡρεμία. Ὁ κόσμος παίρνει καινούρια μορφή. Ὁ νοῦς καθαρίζει ἀπὸ τὸ μόλυσμα ἀνομῶν βιβλίων, τὸ μῖσος θὰ περιορισθῆ στὴ λέξη καὶ θὰ μείνῃ νεκρὴ πιά ἔννοια, ὁ τρόμος θ' ἀπομείνῃ κακὴ ἀνάμνηση κι ἡ Φιλία θᾶναι ἡ φυσικὴ ἀνθρώπινη σχέση.

Ἡ χαρὰ λαμβάνει ἕνα ἀπόλυτα πνευματικὸ περιεχόμενο καὶ γίνεται ὁ θεμέλιος λίθος μιᾶς νέας χαρούμενης φιλικῆς οἰκουμένης.

Ὅλα δίνονται μὲ ὠραίες ποιητικὲς εἰκόνες ποῦ θὰ ἐκτιμηθῇ ὁ ἀναγνώστης τοῦ δίκαια βραβευμένου ποιητικοῦ αὐτοῦ κειμένου.

Ὁ ποιητῆς μὲ ἀφορμὴ ἕνα αἰώνιο καλλιτεχνικὸ μνημεῖο θέλησε νὰ δώσῃ μιὰ σύνθεση ποιητικὴ, ποῦ δικαίωσε τὶς προθέσεις του. Ὁ κ. Χρυσάνθης ἔδωσε στὴν τόσο ἰσχνὴ λογοτεχνία μας ἕνα σπάνιο κείμενο, ποῦ προδίδει συγκεκριμένο στόχο καὶ κατοχὴ τῶν μέσων. Σ' ὅλη τὴν ποιητικὴ αὐτὴ σύνθεση εἶναι φανερὴ μιὰ κατευθυντήριος — ἄρα ἐνωτικὴ — γραμμὴ, ἢ ζήτηση τοῦ Νοήματος τῆς ζῆφης καὶ τῆς δικαίωσης τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ἀμφιβολία καὶ τὸ βασικὸ σκεπτικισμό ὁ ποιητῆς ἀδράχνεται ἀπὸ τὸν ἔρωτα ζητώντας τὸ χιμαιρικὸ ἀπόλυτο, ἀναπαύεται πρόσκαιρα στὴν Πίστη καὶ βυθίζεται πανευδαίμων τελικὰ στὴ Χαρὰ τὴ θεμελιωμένη στὴν Ἀγάπη.

Δὲν μειώνεται ἡ ἀξία τοῦ κειμένου γιὰτὶ γράφτηκε μὲ ἀφορμὴ ἕνα ἔργο τέχνης. Ἡ προσπάθεια δείχνει τὸ θάρρος τοῦ ποιητῆ ἀλλὰ καὶ τὴν ἐφεσὴ του γιὰ τὶς φιλόδοξες συνθέσεις. Στὴν τέχνη δὲν ἔχουν σημασία οἱ ἀφορμὲς ἢ καὶ τὰ μέσα, ἀλλὰ τ' ἀποτελέσματα. Πιστεύω πῶς τὸ κείμενο τοῦ κ. Χρυσάνθη θὰ μείνῃ στὴ Λογοτεχνία μας ὄχι μόνο σὰν μιὰ ἀξιόλογη προσπάθεια προσωπικῆς ποιητικῆς ἐρμηνείας ἐνὸς μουσικοῦ μνημείου ἀλλὰ καὶ σὰν ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴ Μουσικὴ ποιητικὴ δημιουργία μὲ ἀπόλυτη ἀξία.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΦΩΝΕΣ ΣΤΟ ΓΥΜΝΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ

(Απόγευμα φθινοπώρου. Ἡ ἔρημιά πλανιέται μέσα στήν ὁδὸ Λήδρας κι οἱ τελευταῖοι διαβάτες χάνονται βιαστικοὶ μὲς τὸ σκοτάδι ποὺ ἀρχίζει νὰ πέφτει. Αὐτὴ γύρω στὰ εἰκοσιτέσσερα, ἔχει ἓνα βλέμμα διάφανο. Εἶναι ντυμένη στὰ μαῦρα. Τὰ χεῖλη της εἶναι τραβηγμένα στὶς ἄκρες. Μοιάζει χαμένη σὲ ἀγνωστὺς δρόμους. Ξαφνικά σταματᾷ, ἀπλώνει τὸ χέρι, χαμογελά κι ἀγκιστρώνει τὸ βλέμμα στοὺς ἴσκιους ποὺ ρίχνουν στὸ χῶμα σύννεφα περαστικά στὸν μελαγχολικὸ φθινοπωριάτικο οὐρανό. Ἀπὸ κάποιο ἀνοικτὸ ραδιόφωνο ξεχύνεται ἡ «Νοσταλγικὴ Ὀπτασία» τοῦ Μπουζόνι. Μένει ἐκεῖ, μὲ τὸ βλέμμα ἀκίνητο κι ἐνῶ τ' ἀπλωμένο της χέρι ἀκνητεῖ στὸ κενό, τὰ χεῖλη της ψιθυρίζουν):

Ἔτσι ποὺ περπατῶ
περπατῶ ὁδὸς Λήδρας
εἶσαι πολὺ ἀκριβὸς — τὸ ξέρω.
Δικνίζω
τὴ γυμνὴ πεθυμιά τῆς νοσταλγίας μου
στὸ τελευταῖο γυμνὸ σταυροδρόμι.
Φυσάει
τὴ γαλανὴ εὐαισθησία σου
ἓνα ζεστὸ ὄνειρο
τώρα περπατῶ ὁδὸς Λήδρας
ἐγὼ κι ἐσύ.

Περπατῶ ὁδὸς Λήδρας
κι ἀπὸ πλάι μου
ἓνα ζεστὸ ὄνειρο — ἐσύ.

Ἔχεις μιὰ ρυτίδα πίκρας στὰ χεῖλη
ποῦ γύριζες;
Σὰν ἔφυγες — περασμένα μεσάνυχτα
οἱ γαρουφαλιᾶς
μαρζάωναν στὶς γλάστρες κι ἐγὼ
φασακίωνοντας τὴ θλίψη
μὲς τὴν καρδιά μου
εἶχα μιὰ πικρὴ γεύση ματωμένου αἰσθήματος
εἶχα μιὰ ρυτίδα πίκρας στὰ χεῖλη
μιὰ γεύση πικρὴ
μιὰ ρυτίδα πίκρας
μιὰ πικρὴ πίκρα ματωμένου αἰσθήματος
στὰ χεῖλη.

Ἦθελα κάτι νὰ σοῦ πῶ
εἶναι ποὺ συλλογίζομαι τόσο πολὺ τοῦτες
τις μέρες
ποὺ σὲ συλλογίζομαι τόσο πολὺ
νιώθω παντοῦ τὴν παρουσία σου
κι ὅς λείπεις
στοχάσου
εἶμαι κι ἐγὼ ἓνας ἄνθρωπος
δόσμου τὰ χέρια σου.

Πόθησες
νὰ σχεδιάσεις τὸν πρῶτο σου πίνακα
τὸ πρῶτο τραγούδι σου
νὰ συνθέσεις
ἀπὰ στὸ μαῦ — στὸ μαῦρο φουστάνι μου.
Ἀρνήθηκα
κι ἀπόμεινα τότες θλιβερὴ ἀκνονίδα
νὰ τανύζω τὰ φτερά μου
στὶς τρίλλιες τοῦ πόνου μου.

Ὅλο τὸ πρωὶ
κάθομαι μόνη
δὲ θέλησες νὰ μὲ προσμένεις στὴν πόρτα
στὸ κατώφλι νὰ περιμένεις
ν' ἀσπρίσης κοντά μου
καὶ τότες ἔμαθα αὐτὰ τὰ πράγματα
ἔμαθα τότες :
Ἔμεινες ἓνας ἀνάκουστος κτύπος ὄλο καημὸ
καὶ πίκρα

σὰν τὴ μοναξιά σου
σὰν τὶς γραμμὲς καὶ τὰ χρώματα
σὰν τὴν καρδιά σου ποὺ ἀμφιβάλλει
στὸ πῶς καὶ γιατί ν' ἀγαπήση.

Κάθε βράδυ
κάθομαι μόνη
κοιτάζω τὸν οὐρανὸ
ἄστρα — ἀστράκια
ἓνα καινούργιο ἀστέρι
κοιτάζει τὴν ἀνοικτὴ μου παλάμη
μὲ τ' ἀπλωμένα χαρτιά τῆς καρδιάς μου
τὰ χαρτιά ποὺ σοῦ γράφω τὰ γράμματα
ποὺ σοῦ στέλλω

κάθε χρόνο
κάθε μῆνα
κάθε ὥρα
καὶ τὰ ρίχνω στὸ τάσι τοῦ ἡλίου
νὰ γεμίσω τὴν ἀπουσία σου
κοιτάζει τὴ γυμνὴ μου μεγάλη παλάμη
μὲ τ' ἀπλωμένα χαρτιά τῆς καρδιάς μου
νὰ δῆ τὴ μοίρα μου.

Διαβάζει
ἀνοικοκλείνει τὰ μάτια ἔκκλητο
— εἶναι ἓνα καινούργιο ἀστράκι —
ἡ γυμνὴ γραμμὴ τῶν χειλιῶν του
τρέμει.
Φορεῖ
ἓνα πικρὸ χαμόγελο
«τὸν σταυρό σου τὸν ἔφτιαξες»
λέει
«τώρα σταυρώσου».

Ἄκου
λίγες μέρες πρὶν σὲ δῶ
πῆρα τὶς πρῶτες εἰδήσεις τῆς σιωπῆς καὶ
τῆς θλίψης σου
ἔταν ἓνα κορίτσι μ' ἄσπρα χέρια
γύριζε τὴ σελίδα μὲ τ' ὄνομά σου
τότες δρεθὴ γιὰ μιὰ ὥρα

κράτησα σιγή
κράτησα σιγή σταυρώνοντας τὰ χέρια στο
στῆθος
κράτησα σιγή ἐγώ, ἡ καρδιά καὶ τὰ χέρια μου
μπρὸς στή σφραγισμένη γαλήνη τῆς
θλίψης σου
στήν ἀπλησίαστη ἔκφραση τοῦ μετώπου σου
στό χαμόγελό σου τοῦ ἀγάλματος
στήν μαρμαρωμένη σου θλίψη
κράτησα σιγή ἐγώ, ἡ καρδιά καὶ χέρια μου
παρακάτω
δίπλα στο πιάνο
μικρὲς συντροφικὲς γαλάζιων φτερῶν
κτενίζοντας τὰ στάχνα τους τῆς τρυφερότητας
βασανίζονταν
παιδεύονταν
ἡ ἀγάπη, λέγανε,
ποῦ νὰ βρισκεται σήμερα ἡ ἀγάπη;

Κι ἐγώ
κι ἐγώ ἀνασκουμπωμένη
νὰ ζητῶ μὰ γωνιά
μὰ φούκτα τόπο
τόση μόνο ὅσο πάναι
ἓνα κόκκινο τριαντάφυλλο
νὰ σταθῶ
νὰ τραβήξω τὴν ἀγάπη ποῦ μοῦ βραβαίνει
τὰ χέρια
ν' ἀκουμπήσω τὴν ἀγάπη
στά πόδια σου.

Δακρυσμένη μυροφόρα
ἀπόψε
ἡ ἔγνοια μου γιὰ σένα.
Ἄφησα τὸ γέλιο μου
ἀβεβαιότητα τοῦ χειμῶνα
στήν ἀλή τοῦ κολλεγίου.

Νυκτώνει
εἶναι πικρὸ νὰ νυκτώνει
καὶ νὰ μὴν ἔχῃς ἓνα ἄστρο νὰ παραστέχει
τὸν ὕπνο σου
νὰ μὴν ἔχῃς ἓνα τραγούδι νὰ σταυρώνῃς
τὰ ὄνειρά σου
δὲν ἔχω ἄστέρι
δὲν ἔχω τραγούδι
εἶναι πικρὸ.

Φωνάζω
ἓνα ποτήρι νερό
εἶναι φρυγμένα τὰ χεῖλη μου
νὰ πῶ
νὰ ξεδιψάσω.

Θέλω νὰ σοῦ πῶ
νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια ποῦ με πιάζει
λοιπὸν
πότε θὰ μάθῃς νὰ ξεχωρίζῃς ἐσὺ
τῆ φωνῆ τῆς ἀγάπης;
Ἐσὺ
ἐσὺ ποῦ μιλάς γι' ἀγάπη
ποῦ τραγουδᾷς τὴν ἀγάπη
ποῦ συνθέτεις τὴν ἀγάπη
πῶς γίνεται καὶ δὲν καταλαβαίνεις;

Ἀπόψε
φαντάζει ἀλλόκοτα ἀδειανὴ
ἡ κάμαρή μου.
Σ' ἐπεριμένω ἀπόψε.

Θέλω νὰ σοῦ πῶ
νὰ σοῦ πῶ πῶς τὰ βράδια
ἔτσι ποῦ ἀρχίζει νάνυκτώνῃ
δὲν κλαίω
μόνο ποῦ με πνίγει ἓνα τραγούδι
κάθομαι καὶ τραγουδῶ
τραγουδῶ τὶς φλόγες
ποῦ ξηραίνουν τὸν πόνο
τραγουδῶ τὴ φωτιά
ποῦ ἀχνίζει τὰ δάκρυα
ποῦ στεγνώνει τὰ μάτια.

Θάθελα ἀκόμα νὰ σοῦ πῶ
τώρα ποῦ δὲν θὰ ξαναρθῆς
καλέ μου
μάθε πῶς τίποτα δὲν μοῦ μείνει
παρὰ μονάχα
ἡ πίκρα τοῦ χαμόγελου σου.

Ἀπόμεινα βιολί σπασμένο.
Ποῦναι ἡ ἀγάπη σου
νὰ ξεχειλίση τὶς φούκτες μου
τρυφερότητα;
Σ' ἀποζητῶ.
Ἔλα ἀπόψε.
Πᾶω περὶπατο
ἓνα μικρὸ περὶπατο
καὶ ποῦ νὰ πάω
καὶ ποῦ νὰ πάω με τὴν καρδιά στά χέρια;

Στὸ γυρισμὸ χαμογελῶ
περπατώντας ἀγκαλιά με τὴν ἀπουσία σου.
Τὸ πρόσωπό σου τῆς πίκρας
γυμνὸ στὸ τραπέζι τῆς θύμησης
σκαλίζει στ' ἀκρόχειλά μου
τὴν πρώτη ρυτίδα.

Σφίγω τὸ μολύβι στὸ χέρι
νὰ γεμίσω τὴν ἀπουσία σου
ἡ σελίδα μένει ἄσπρη.

Παίρνω νὰ γράψω ἓνα ποίημα
καὶ γράφω τ' ὄνομά σου.
Θέλω νὰ τραγουδήσω ἀγάπη
καὶ λέω τ' ὄνομά σου
νὰ γράφω τ' ὄνομά σου
στὸν ἄνεμο καὶ στὴ βροχὴ
κι εἶναι μαζί μου τ' ὄνομά σου
κι εἶσαι μαζί μου
κι εἶναι ἡ πίκρα σου μέσ' τὴν καρδιά μου.

Ἀπλώνω τὸ χέρι μου τῆς στοργῆς
νὰ σοῦ χαϊδέσω τὸ μάγουλο
ποῦ καίει.

Τοῦτο τὸ εὐαίσθητο πρῶινὸ
ποιὸς θὰ ποτίσῃ
τὰ κρῖνα τῶν λεπτῶν αἰσθημάτων σου;

Ποιό χέρι θά σοῦ κατευθύνῃ
τὰ βήματα πού ἐσύ δὲν θά τοιμᾶς
καὶ ποιά καρδιά στὸ πλάι σου θά σταθῇ
κάποιες θλιμένες ὄρες δειλινῶν ὥραίων;

Ὅμως
ἓνας τάφος μέσ' τὴν ἐπιθυμία μου
μέσ' τὴ στοργή μου
μέσ' τὸ γέλιο μου
ἓνας τάφος — ἓνας τάφος
μιὰ ταφόπετρα
κρυάδα
σιωπὴ.

Μέσ' ἀπὸ τὴ σιωπὴ μου
ἀφήνω τὰ δάκτυλα τῆς στοργῆς μου
νὰ σβύσουν μιὰ - μιὰ
τις ρυτίδες
τῆς πίκρας σου.

Ἀντίπερα
ἢ καρδιά μου σφαδιάζει
σὲ μιὰ λίμνη αἵματος.

Ἐνα βράδυ
πολλὰ βράδυα
ἅλα τὰ βράδυα
δὲ μπορῶ πιά νὰ κοιμηθῶ
ἓνα γαλανὸ ὄνειρο βασανίζει τὰ σεντόνια
ἔτσι καθὼς βγαίνει περίπατο
καταμόναχο,
ἓνα ὄνειρο σκοντάφτει ἀπόψε
στὸ σπασμένο παράθυρο τῆς σιωπῆς σου,
τ' ὄνειρό μου σκοντάφτει στὴ σιωπὴ σου
βασανίζοντας τ' ἄσπρα σεντόνια
ἓνα βράδυ
πολλὰ βράδυα
ἅλα τὰ βράδυα
δὲν μπορῶ πιά νὰ κοιμηθῶ.

Εἶναι πικρὸ
νάχης δυὸ χέρια ἄδεια
μιὰ χαραματιὰ στὴν ψυχὴ
εἶναι πικρὸ νὰ μιλάς
καὶ νὰ παίρνῃ τὴ φωνὴ σου ὁ ἄνεμος
νὰ μιλάς μόνη μετὸν ἄνεμο
μετὶς τῶν γυμνῶν πέτρων
μόνη — κατὰμονη
εἶναι πικρὸ
ὁ ἄνεμος νὰ βουίζει μετὶς τῶν χαραματιῶν
τῆς ψυχῆς μου
οἱ γυμνῶν πέτρων δὲν φθάνουν πιά
νὰ γεμίσουν τ' ἄδεια μου χέρια
γιατὶ διαστᾶξεις τόσο
νὰ μοῦ ἀπλώσης
τὰ ζεστά δικά σου;

Εἶναι βαρετὸ
ν' ἀγαπᾶς τόσο πού νὰ σούρχεται νὰ κλάψης
κι ὅμως
νὰ μὴ μπορῆς ν' ἀνοίξης τὸ παράθυρο
κεῖνο πού βλέπει κατὰ τὸν κήπο
μετὰ τὰ κῆρυκα τριαντάφυλλα
νὰ γεμίση ἢ κάμαρη
μυρωδιῶν καὶ λιπαράδα.

Εἶναι βαρετὸ
νὰ σταυρώνης τ' ἄδεια σου χέρια
τὸ ἓνα πάνω στ' ἄλλο
ὅταν μπορῆς νὰ τ' ἀπλώσης
δέκα λευκὰ δάκτυλα
νὰ κτυπήσουν ἓνα τραγούδι ἀγάπης
σταυρώνω τ' ἄδεια μου χέρια
τὸ ἓνα πάνω στ' ἄλλο
εἶναι βαρετὸ.

Κτυπᾶς μιὰ πόρτα
κτυπᾶω
μιὰ πόρτα κτυπᾶμε
δὲ γίνεται, θ' ἀνοίξῃ.
Ἀπὸ πάνω
ἓνας χαλκοπεράσινος ἥλιος
μὲ φοβίζει
ἔτσι ὡς στέκεται κόρφουρανὶς
ἔτσι ὡς καίει. Γύρω
μιὰ σιωπὴ
στιφὴ
γεμάτη συμπόνια.

Φωνάζω γιὰ ἓνα δένδρο
— ἴσιο δένδρο —
γιὰ τὸν ἴσκιό του
μιὰ στὴν ἀπεραντοσύνη τοῦ κόσμου
σιωπὴ
κανένας.

Τόσος πόνος!
Ποῦ βρέθημε τόσο πόνος;
Μὰ εἶναι πολὺς.
Δὲν ἤθελα τόσο.

Θυμᾶσαι
σὺν γύρεψα νὰ μείνω μόνη
θέλησα τὴ μοναξιά
δὲ γύρεψα τὴν ἐγκατάλειψη
οὔτε τὴν τραγικὴ σιωπὴ σου
μῆτε αὐτὴ τὴ σιγή.
Στοχάσου πὼς τόσο πόνος
εἶναι πολὺς
εἶναι πολὺς τόσο πόνος
πού νὰ τὸν χωρέση μιὰ δακτυλήθρα
— ἢ καρδιά μου;

Ἐχω ἀπόψε πολλὰ νὰ σοῦ πῶ
νὰ σοῦ πῶ γιὰ κάποιο πλάσμα
πού βάδισε ὡς τὸ ὕστατο
ὄριο τῆς ἀμφιβολίας.

Ἐχω ἀκόμα νὰ σοῦ πῶ γιὰ μιὰ κοπέλα
πού ἀγάπησε πολὺ.
Γιὰ κάποια πού σὲ ἀγάπησε
καὶ πέρασε τὰ πύδ' ὁμορφά της χρόνια
μέσα στὴ θλίψη καὶ στὴ μοναξιά
μέχρι πού ἐξαγνίσθηκε.

Ἀκουμπῶ τοὺς ἀγκῶνες
στὸ ἱερὸ βιβλίό τῆς ἐξομολόγησής.
Νὰ ὁ ἄντρας.
Νὰ ἡ γυναίκα.
Νὰ ἐσύ κι ἐγώ.
Νᾶμια, λοιπόν, στὸ κατώφλι τῆς ἀγάπης.

Συγχώρα με πού αγάπησα
 συγχώρα με.
 Τὰ μάτια μου
 δυό σταγόνες δρόσου πρωϊνής.
 Τὰ χείλη μου
 δυό ψάρια στη στεριά
 σπαράζουν:
 Συγχώρα με πού αγάπησα
 συγχώρα με.

*Αφησέ με, λοιπόν, νά στο πῶ
 ἄσε με νά σοῦ μιλῶσω.
 *Ἄσε νά ὑψωθῆ ἡ κραυγὴ μου
 καταμεσις τοῦ γυμνοῦ σταυροδρομοῦ
 ἄσε τῆ φωνή μου ν' ἀκουσθῆ
 γυμνή
 ὀλόγυμνη
 κι ἄς μὴν εἶναι νάρθη ποτέ
 ἀπάντησή σου.

Γυρεύω τὰ χέρια σου.

Λογάριασε
 πόση θλίψη και μοναξιά
 πόση πίκρα
 μπορούν νά χωρέσουν τὰ γονατισμένα μου
 χέρια
 τὰ δυό μου χέρια

(Τ' ἀπλωμένο της χέρι πέφτει ἀργά και μένει δίπλα στο ἄλλο σάν πεθαμένο. Κάνει ἓνα βῆμα μπροστά, ἓνα πίσω, λές κι ἐτοιμάζεται ν' ἀκολουθήσει κάποιον, πού ἔχει κίβλας ἔξικνηση. Ἡ μουσική στο ραδιόφωνο ἔχει τελέψει. Γύρω εἶναι μονάχα σιωπή. Ἡ φωνή της ἀκούεται σ' ἓνα τόνο και ἦχο θρήνου):

Θάθελα ἀκόμα νά σοῦ πῶ...
 Φεύγεις; Στό καλό. Τί θέλεις;
 *Α, ὄχι. Στό καλό.
 Εὐχαριστῶ. *Οχι.
 Δέν ἔχω τίποτε ἄλλο νά σοῦ πῶ.
 Μπορεῖς νά πᾶς.

Μόνο ἄκου
 τώρα πού θά φύγης
 πάρε μαζί σου τὰ μάτια μου
 τὰ χείλη μου
 τὴν καρδιά μου
 πάρε μαζί σου τὴ φωτιά μου
 τώρα πού θά φύγης.

Τώρα πού σ' ἔχουν φθάσει τὰ πλοῖα
 δέν πρόφθασα νά σέ γνωρίσω
 ἴσως ἐπειδὴ πολὺ σέ αγάπησα
 τώρα πού θά φύγης
 πάρε μαζί σου τοὺς ροδαμοὺς τοῦ στήθους μου
 νά μὴ λυγίσω
 πάρε μαζί σου τίς παπαροῦνες τοῦ νοῦ
 μὴ μοῦ τίς κόβουν
 πάρε ἀκόμα τοὺς ἀσπάλους κύνους τῆς
 θύμησης

ἔτσι ὡς κρύβουν ἓνα μεγάλο πόνο
 κάτω ἀπὸ ἓνα χειροσφίξιμο
 πόση θλίψη και μοναξιά
 πόση πίκρα
 μπορούν νά χωρέσουν τὰ δυό μου χέρια.

Γυρεύω τὰ χέρια σου.

Στὰ χέρια σου
 ζητῶ λίγο ἥλιο
 λίγο φῶς
 κουμπῶ τὴν ψυχὴ μου
 στὰ χέρια-σου.

Γυρεύω τὰ χέρια σου.

Τίποτε. Δέν ἔχεις χέρια
 δέν ἔχεις χέρια
 πάρε, λοιπόν, τὰ δικὰ μου
 εἶναι μικρὰ
 ὅμως εἶναι δυό χέρια.

Γυρεύω τὰ χέρια σου
 μὰ τίποτε. Μόνο
 ἔμαθα πᾶ νά σέ συλλογιέμαι
 νά σέ ἀτενίζω ἀπὸ μακριὰ
 μὲ μὰ τρυφερὴ γαλήνη.

μήπως δέσω τὴν καρδιά μου μπολίδα
 τὴν καρδιά νά δέσω μπολίδα και νά ξεχάσω.

Πρὶν σέ φθάσουν τὰ πλοῖα
 χάδεψε εἰσοιτέσερα λευκὰ περιστέρια
 πάρε μαζί σου τὰ μεγάλα ψάρια
 τῶν πόθων μου
 πάρε μαζί σου εικοσιτέσσαρες ἀνοιξές
 τίς εικοσιτέσσαρες ἀνοιξές μου
 τώρα πού θά φύγης
 πάρε με μαζί σου.

Τώρα πού θά φύγης
 θά μείνω γυμνὴ με τὰ χρόνια μου
 εικοσιτέσερα λυπημένα ἄστρα
 φορτωμένα συλλογὴ και μόχθο
 κι ἓνα πανάγγο ἔρωτα
 νά βυζαίνη τὸ στήθος μου
 νά μαλάσση τὴν καρδιά μου.

Τώρα πού θά σέ πάρουν τὰ πλοῖα
 δένο κόμπο τὸν πόνο
 γδύνομαι και προχωρῶ
 γαλάζια σάν ὄνειρο
 λευκὴ σάν νιογέννητο
 γυμνὴ σάν πρωτόπλαστη.

(Τὰ φῶτα τοῦ δρόμου ἀνάβουν. Τὸ σταυροδρόμι εἶναι τώρα ὄλο φῶς. Αὐτὴ μαζεύει τὰ χέρια στο στήθος, ἀπ' τὴ μεριά τῆς καρδιάς. Σάν νά γυρεύη κάτι νῶ κρατήρη ἢ κάτι

νά κρήνη. Έχει σκυφτό τὸ κεφάλι κι ἔτσι δὲν ξεχωρίζει τὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου της. Ξαφνικά ἀπ' τὸ γειτονικό μπαλκόνι ἀκούεται ἡ «Προσκλήσις στὸ Χορὸ» τοῦ Βέμπερ. Αὐτὴ μονομιᾶς ἀφήνει τὰ χέρια στὸ πλάι καὶ κρατώντας ψηλά τὸ κεφάλι τραβάει ὀλόϊσα τὸ δρόμο σταυροδρομοῦ. Τὸ πρόσωπό της εἶναι ἰδρωμένο, τὰ μάτια της εἶναι δυὸ κόκκινα κάρβουνα μέσα στὴν νύχτα. Τὸ βῆμα της σταθερὸ ἀνηχεί στὴν ὑγρὴ ἀσφαλτο. Ἴσως ἐπειδὴ πάντα της πίστευε καὶ πιστεύει στὸ βάθος τώρα πὸ πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ πὼς στὴν κορφή τοῦ κοντινοῦ ἀνήφορου ἐκεῖνος θὰ τὴν περιμένῃ μ' ἓνα μάτσο γιασεμὰ γιὰ τὰ χέρια της καὶ ἓνα μαντίλι τριανταφυλλὶ γεμάτο λεμονανθούς γιὰ τὸν κόρφο της. Ἔτσι πιστεύει καὶ θὰ εἶναι ἔτσι).

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ

MIGUEL DE UNAMUNO

(100 χρόνια ἀπὸ τὴ γέννησή του)

ΚΟΝΤΑ ΣΤΗ ΛΙΜΝΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ ΠΑΝΣΕΛΗΝΗ

Νύχτα λευκὴ ὅπου τὸ νερὸ κρυστάλι
κοιμάται μὲς τὴν κοίτη λίμνης
καὶ ἀπάνω του πανσέληνος στρογγύλη
κοιτάει, τ' ἀστεροπλήθους ὀδηγῆτρα,

καὶ ὅπου πριναὶ καθρεφτίζεται στρογγύλο
μέσα στὸν ἀρυτίδατο καθρέφτη,
νύχτα λευκὴ ὅπου νερὸ σὰν κούνια
δραῖ τῆς πὸ ψηλῆς, βαθιάς σοφίας,

εἶναι οὐρανοῦ κομμάτι π' ἀγκαλιάζει
τῆ φύση μὲς τὰ μπράτσα του κρατώντας,
εἶναι οὐρανοῦ κομμάτι πὸν ἐκατέβη

καὶ μὲς τῆς νύχτας τὴ σιγὴ ἀναπέμπει
τὴν προσευχὴ ἔραστῆ π' ἀποτραβήχτη
στὸν ἕρωτα, μοναδικὸ του πλοῦτος.

Μετ. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΔΕΥΤΕ ΛΑΒΕΤΕ ΦΩΣ

(διήγημα)

Μέσα στο ήσυχο δειλινό ή φύση κουφόβραζε. Οι αγράμμητες κι οι περιπλοκάδες στίς όχθες των άμπελων πετούσαν καινούργιους κλώνους και σκέπαζαν τις δώμες και τους φράκτες. 'Η γη ξαναζωντανεύε. Πετάχτηκαν καινούργιοι κλώνοι στ' άμπελια, γέμισαν με φύλλα οι άμυγδαλιές κι οι νεκρές βουνοπλαγιές ξαναπρασίνισαν. 'Ένα σωρό έντομα βούιζαν στον αέρα, ενώ στον ούρανό άφηναν τὰ περιτόσιμά τους άμέτρητα πετροχελιδόνα, που τότε χάνονταν στα ύψη και τότε έφορμούσαν πάνω στις στέγες των σπιτιών του χωριού.

Το δειλινό κατέβαινε ήσυχα και τύλιγε σά μαύρη σκιά τους φρεσκοκασιπιμένους τοίχους και τις αύλες των σπιτιών, ενώ από τους φούρνους ανέβαιναν στον ούρανό, σαν προσευχή του 'Αβελ, οι τελευταίοι καπνοί. Σμίγονται κι αυτοί με το σκοτάδι που κατέβαινε κι όλη ή πλάση αυτήν την ώρα έμοιαζε σαν να πειθοόσε τον Σωτήρα του κόσμου που έκεινη τη μέρα βρίσκονταν στον Τάφο.

'Ηταν 'Αγιο Σάββατο κι οι έτοιμασίες στα σπίτια τέλειωναν. Μιά - μια άρχισαν ν' ανάβουν οι λάμπες στα σπίτια, ενώ οι πιο άτυπάμονοι άφοδ γέμισαν τὰ φανάρια τους με λάδι και καθάρισαν τὰ γυαλιά τους, πλάγιασαν νωρίς για να ξυπνήσουν στις 11, να πάνε να κάμουν 'Ανάσταση στην έκκλησία.

Σ' όλο το χωριό πλάκωσε ή ήσυχία. Μόνο τὰ γαυγίσματα των σκύλων άκούονταν, που όσο έβλεπαν τους νιούς να μαζεύουν ξύλα και κούτσουρα στην αυλή της έκκλησιάς για τη μεγάλη φωτιά, που θ' άναβαν την ώρα της 'Ανάστασης, τόσο και πιο πολύ ξεκούφαιναν τον κόσμο. 'Απ' όλα τὰ σκοκάρια του χωριού κουφόλοιδσαν κι ο σωρός με τὰ ξύλα γινόταν βουνό.

—Φέρτε και τὸ Γιούδα, γὰ τὸν βάλομε στὴν κορυφή να τὸν κάουμε τὸν προδότη, φώναζαν.

Κι όσαν μπήκε και τὸ σκυάτρο τοῦ Γιούδα, τέλειωσε κι εκείνη ή δουλειά. Τὸ έθιμο θὰ συμπλήρωνε τη χαρμόσυνη γιορτή. Τραβήχτηκαν ύστερα στην άκρη κι από μια πλατινή πόρτα, που άνοιξε στο καφενείο της Πλατείας, κάθισαν ν' άπολαύσουν καφεδάκι, σαν άνθρωποι που κορούστηκαν άφοδ τέλειωσαν τὸ έργο που γενιές τώρα τους άφησαν κληρονομιά οι πρόγονοί τους.

Θὰ κόντευε 11 ή ώρα, όταν ο πιο άτυπάμονος πετάχτηκε επάνω.

—'Όρα γὰς τὴν καμπάνα, τσακάλια, τοὺς εἶπε. Νὰ μὴ μάς προλάβουν πέτος οι πανοχαρίτες. Κι άρμησαν έξω και κρεμμάστηκαν στα σχοινιά. Και τότες οι δυο καμπάνες άρχισαν να διαλαλούν μέσα στη νύκτα. Μιά πολυθρόνη βουή ξεσηκώθηκε τότε, που άφραν - ώρα σκέπαζε κι αυτούς τους ήχους της καμπάνας. 'Ο γείτονας φώναζε στο γείτονα να τὸν ξυπνήση. Κλαμαίρικες φωνές άγουροξυπνημένων παιδιών, ούρλιαχτά ζώων, χαρούμενα ξεφωνητά που έβγαζαν από παιδιάτικα στήθη που φορούσαν την καινούργια φορεσιά, κρότοι από βαρελλότα και κροτιδες άνάμικτοι με τους κτύπους της καμπάνας, συνέθεταν την αναστάσιμη έκκελη συμφωνία.

Τὰ φανάρια σε λίγο χύνουνται στους δρόμους κι έξλεπες πάνω στους τοίχους να διαγράφονται σιακές άλλόκοτες, που άλλοτε μικραναν κι άλλοτε μεγάλωναν σαν γίγαντες κι έφταναν ως την άπεναντη πλαγιά.

—Τί τὸ θές τὸ φανάρι, πασπού, για μπελά τὸ

κουθάλουμε απόψε; ρωτοῦσε ένας της συνοδείας. 'Απόψε θὰ δοῦμε τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν.

—Γ'άρα, γιέ μου, νὰ σε χαρῶ, δὲν βλέπω. 'Απόψε θὰ τὸ πάρο νὰ μοῦ φέξη, και στὸ γυρισμό τὸ φέρνω σήστη.

Κι ή ίδια έρώτηση άκούονταν στους λιθόστρωτους δρόμους του χωριού από τόσα στόματα ανθρώπων, που άλλοι άνηφόριζαν κι άλλοι καταφριζαν για την έκκλησία. Και δὲν είχαν κι άδικο. Γιατί απόψε με τὸ φῶς της 'Αναστάσεως και ένα άλλο φῶς εάρχόταν στο χωριό. 'Ο ίδιος ο Κοινοτάρχης τὸ ζήτησε.

—Θὰ φέρωμε τὸ φῶς στὸ χωριὸ τὴν 'Ανάσταση, εἶπε. Μαζὶ με τὸ ανέσπερον φῶς θὰ πάρετε και τὸ ηλεκτρικό.

Εἶχε κανόνισει μάλιστα να τοῦ δώσουν σύνθημα με τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς» να κατεβάση κι εκείνος τὸν διακόπτη.

Μέσα στην έκκλησία ή λειτουργία άρχισε. 'Ο Χειμῶνας, ο δεξίος ψάλτης κάθε λίγο κανόνιζε τὸ φῶς που τὸν κρέμισαν πάνω απ' τὸ ψαλτήρι και περιμένε κι αυτός τότε θὰ φέξη να γλυπτήρι από τὸ κερί, που τὸν έμπόδιζε να κινή τὸ χέρι του, να παίρη ρυθμό στη μουσική του, σαν έφαλλε. 'Ο 'Ανδρόνκος ο καιθηλασάφτης καμάρωνε τους καινούργιους πολυελαίους, με τὰ ηλεκτρικά κερία, που έμεναν άκόμη σθηστά και περιμεναν τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς» για ν' άνάμουν.

Οι έπίτροποι κάρδωναν στους σκάμους τους πίσω στο παγκάρι, γιατί επί των ήμερών τους ξέγινε τὸ θαύμα και κρυφομιλούσαν σαν πολύξερο και ρωτούσαν αν όλα ήσαν εν τάξει, όπως τὰ προγραμμάτισαν.

Οι ψάλτες μπήκαν στην ενάτη ὠδή κι ο παπάς ντυμένος στα άναστασιμά του άρχισε τὸ θυμιάτισμα. Εἶχε κι αυτός τὸ λόγο του να χαίρεται. —'Αν δὲν σὰς πῶ ἐγῶ, φῶς δὲν θὰ πάρετε, εἶπε άπεισούμενος. Κι όσο και νάταν βιάστηκε στὸ θυμιάτισμα. 'Ηξερε πως όλος εκείνος ο κόσμος, που γ' είχε άσφυστικά τὴν έκκλησία, άυπομονούσε ν' άκούση τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς».

'Ανοιξε σε λίγο ή 'Ωραία Πύλη. Σ' η μέση με τὸ τρικέρι στὸ χέρι φάνηκε ο παπάς. 'Όλοι σηκωνόνταν στις μύτες των ποδιών να δοῦν. Οι πιο πολλοί στριμώχτηκαν να πάρουν πρώτοι τὸ ανέσπερο φῶς της 'Αναστάσεως. Ξερόδηξε τρεῖς φορές, μέτρησε με τὸ βλέμμα του όλην την έκκλησία και μ' όλη τη μελωδικότητα της φωνής του άρχισε να ψάλλη τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς». Δὲν πρόφτασε ἄμω; να φτάση στὸ φῶς, βρίσκονταν άκόμη στο «λάβετε» και ανεθοκατέβασε τὸ α α σε ήσαν πλάγιον πρώτων, όταν τὸν πρόλαβε ο κοινοτάρχης. Κατ'έβασε τὸν διακόπτη και τότε τί θαύμα ήταν εκείνο!! Τὸ φῶς πλημμύρισε τὰ πάντα. 'Οι πολυελαίοι φωτίστηκαν και όλες οι λάμπες έχυναν φῶς. 'Η 'Αγία Τράπεζα έγινε δλόφωτη. 'Ένα ατέλειωτο ὠ! ὠ!!! έβγαίνε από τὰ στόματα όλων. 'Ακόμη κι εκείνοι που στριμώχτηκαν ν' άνάμουν πρώτοι τὸ κερί, γύρισαν τὸ κεφάλι κι έχασαν να α. πάλαιψον τὸ θαύμα της διπλής χαράς. Οι πιο πολλοί πετάχτηκαν έξω κι έχασαν στους δρόμους που έφεγγαν δλόφωτοι και έστελλαν άπειρες άχτινες να σπάσουν τὸ πυκνὸ σκοτάδι της νύκτας.

Μόνο ο Χειμῶνας σπάθηκε άπορημένος γιατὶ τὸ δικό του δὲν άναψε. Κι ενώ έφαλλε τὸ «Δεῦτε λάβετε φῶς», τὸ χέρι του ὄλο κουνούσε και χτυπούσε την κρεμμάσιμη λάμπα, που δὲν ὑπάκουε

παρ' όλα τὰ κτυπήματα ν' ανάμη ενώ μιὰ έκφραση δυσφορίας κυριαρχούσε στή μορφή του. Ὁ Θεοκλής ὁ ἐπίτροπος ἔτρεξε γρήγορα κοντά. Καί μόλις πέλειωσε ὁ ψάλτης, ὄρθωσε σὸ ψαλτήρι καί κατέβασε σάν πολυμήχανος τεχνίτης τὸν διακόπτη. Κι ἔφεξε σὸ ψαλτήρι φῶς καί πήγε ἡ καρδιά τοῦ Χειμῶνα στή θέση της κα τάβαλε γιὰ λίγο μὲ τοὺς βοηθοὺς του, πού ἄθελά τους, κάποιος ἀπ' ἄλους θά σήκωσε τὸν διακόπτη.

Σάν τέλειωσε ὁ Κασλὸς Λόγος οἱ πῶ πολλοὶ πήραν τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ.

—Εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἔλεγαν, γυρίζοντας.

—Δοξάζω σε, Θεέ μου, πού μ' ἀξίωσες νὰ δῶ καί τοῦτο τὸ θαῦμα, εἶπε ἡ γριά. Εὐδόκα μπαίνοντας στήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ της. Στάθηκε σάν τὸν παπᾶ στήν πόρτα της, ἔκλεισε τὰ μάτια ἐνώ τὰ χέρια της ψαχοῦλεναν νὰ βροῦν τὸ διακόπτη.

—Δεῦτε λάξτετε φῶς, εἶπε. Ἐνα τράκ ἀκούστηκε καί γ μισε ἡ κάμαρη μὲ φῶς. Προχώρησε ὕστερα πρὸς τὴ λάμπα της πού ἀνάπεμπε ἕνα χλωμό κι ἀδύνατο φῶς καί τὴ φύσηξε νὰ σθέση σάν κάτι τὸ ἀχρηστο. Θά τὴν πετοῦσε ἄραγε σὲ καμμιὰ γωνιά ἢ θά τὴν φύλαε σάν παμπάλαιο ἐνθύμιον;

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΟΥΤΣΟΥΛΙΔΗΣ

ΠΙΣΤΟΙ ΩΣ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

Προιμένοντας τὴν ἀνοιξη βγήκαμε νὰ ὑπερασπίσουμε τὶς πέτρες μας πού μᾶς ἔμαθαν ν' ἀγαποῦμε ἐκεῖνο πού ἀξίζει ν' ἀγαποῦμε.

Γυρέψαμε τὰ παιδιὰ μας ἐκεῖ πού παίζανε ἀμέριμνα

— ἀθῶες ψυχὲς ἀγαπημένες —

Ἀναζητήσαμε τὶς ἀσπρες μαργαρίτες πού μᾶς καλοσώφρζαν κάθε ἐρχομὸ τῆς ἀνοιξης. σάν τρελλὰ κοριτσάκια ἴδια μ' αὐτές.

Ἀναζητήσαμε ἀκόμα κάποιον στὸν κάμπο τὶς ἀνθισμένες μυγδαλιές, γελαστὲς νυφοῦλες μιᾶς ἀγνῆς καρδιάς.

Ὅμως, δὲν τὶς βρήκαμε, γιατί τὶς ἔντυσε τὸ ἀγνὸ αἷμα τῶν παιδιῶν μας.

Χύθηκε τὸ αἷμα καί πότισε τὴ λάσπη τῆς ψυχῆς μας,

τρανὴ ἀνάμνηση τῆς βασανισμένης μας ζωῆς

πού τὴ χαρήκαμε κόβοντας μαργαρίτες μέσα ἀπ' τ' ἀσφοδίλια τῆς ψυχῆς μας.

Ἀναλογιστήκαμε πόσες φορὲς βάψαμε τόσο ἀνεπαίσθητα

τὶς καρδιὲς τῶν προγόντων μας

μὲ αἷμα

καί εἶπαμε ὅτι μόνο ἡ μοῖρα μας γνωρίζει.

Ἡ μοῖρα μας... Ἡ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου...

Θυμηθήκαμε τῆς γῆς μας τὸ κάλλος τὸ παλὸ

καί ἡ ψυχὴ μας καθισμένη μέσα στὶς πέτρες κάποιου περιλαμπροῦ παρελθόντος,

ἔλαιε· ἔλαιε τὶς λαμπρὲς τῆς νύκτες μέσ' ἀπ' τὴ στάχτη καί τὶς πέτρες...

Ἀπορήσαμε πὼς μπορέσαμε νὰ κάμουμε ἄλλω παιδιὰ κι ἄλλες ἑλληνίδες μητέρες.

Τὰ καινούρια μας σπᾶτια χρισμένα μὲ τὶς πέτρες πού ἐκεῖνοι μᾶς ἄφησαν

καί πού μᾶς ἔμαθαν τὴ λέξη θυσία!

Πιστοὶ γιὰ πάντα στὴ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου...

ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΔΙΗΓΗΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ

Στην καταχνιά, πού σκέπασε τὸν ἥλιο
 θολή
 καὶ δὲν μπορεῖς νὰ ξεχωρίσης
 τὸν ἄνθρωπο ἀπ' τὸν ἄνθρωπο,
 στοὺς δρόμους,
 πού οἱ σκύλλοι γάθγιζαν παράξενα
 κι' οἱ ὄχιές
 μὲς τὶς αὐλές καὶ τὰ τειχοκάστρα ἐγουριάζαν,
 ποιά τάχα κακὴν ὥρα ἐπρομηνοῦσαν...

Κρυφὰ παραμιλήματα χαμένα
 σὲ κύκλους, πού δὲν ἔχουν ἄκρη,
 στὰ βάθη τοῦ νεροῦ ἤσκιοι, πού περνάτε.

Σὰ στέρεψαν τὰ σύννεφα στὰ πλάτια
 κ' οἱ βρύσες μείναν δίχως στόματα, στιγμές
 πνιγμένες, πού δὲν ἔχουν ξεδιψάσει

Καὶ τὰ ποτάμια πέτρωσαν στὸν ἥλιο
 φτερά χαμένα μὲς τὸ διάστημα,
 μὲ τὴν ἀνάσα τοῦ πουλιοῦ, πού ξεψυχᾷ

Κι' ἀπόμειναν οἱ στέρνες δίχως δάκρυ,
 βήματα βιαστικά νὰ προχωρᾶνε
 πρὸς τὸ λακάτι, πού γυρίζει μὲ τὸ χέρι
 καὶ βγάζει ἀπ' τὸ πηγάδι τοῦ ἄδειους κάδους.

Σὰν ἦρθαν Γενοβέζοι στὸ νησί
 καὶ ρήμαξαν καὶ φόρτωσαν τὰ κοῦρσα
 καὶ τσάκισαν στὰ βράχια τὰ καράβια.

Ἄκρίδες, πού σκεπᾶσαν τὰ χωράφια
 κ' ἐμάραναν τὰ στάχια καὶ τὶς πέτρες,
 χέρια γυμνά, πού δὲν μποροῦν νὰ κλείσουν.

Στοὺς δρόμους τοὺς ἑφτά, πού σκίζει
 σὰν τὸ μαχαίρι ἢ κόψη τους,
 κορμιὰ
 στᾶλόγου τὴν οὐρὰ δεμένα
 σὰν τὴ φωτιά, πού καίει τὰ κόκκαλά σας
 καὶ καίει τὸ ξύλο τοῦ σταυροῦ μὰ δὲν τὸ ἔγγιζει,
 μιλιὰ τῆς Ρήγαινας πιασμένη ἀπὸ τὴ γλώσσα.

Στ' ἄλωνα τὰ πλατεῖα, πού στέκουν
 στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ,
 στὸ μαζεμένο
 μὲ ἰδρώτα μάλαμα οἱ ἐχθροὶ ξαπλώσαν,
 γεμίσαν τὶς κοιλιές τους σὰν τοὺς χοίρους.

κι' ὁ βασιλεὺς ὁ Πέτρος στὸ παλάτι
στοὺς σκοτεινοὺς διαδρόμους ψάχνει
τὶς φιλημένες σάρκες, ποὺ τοῦ πῆραν
τῆς νιότης τὸν ἀνθὸ στὸν ὕπνο.

Χαμένα μὲς τοὺς ἥσκιους ὄνειρα,
ποὺ ἡ μνήμη
σάν τὸ φτερὸ περνᾷ καὶ δὲν σαλεύει.

“Ὅταν οἱ πάροικοι κι' οἱ ἀδικημένοι
χωριάτες, ποὺ τοὺς κλείσανε τὰ σπῆτια
καὶ τοὺς ψοφῆσαν τὰ μουλάρι' ἀπὸ τῆ δίψα,
ποὺ τοὺς σκοτώσαν τὰ παιδιά καὶ τοὺς ἀεῖηκαν
νὰ σκάθουν τὸν καρπὸ, ποὺ δὲν θὰ πάρουν,
τὶς πόρτες σπᾶσαν τῆς εὐγένειας
κι' ἠῤῥαν
πικρὸ τὸν θάνατο στὴν πόλη, ποὺ δὲν πῆραν.

Στὴν καταχνιά, ποὺ σπέπασε τὸν ἥλιο
κι' οἱ σκύλλοι γάθγιζαν παράξενα
κ' οἱ ὄχιές.
μὲ τὶς αὐλές καὶ τὰ τειχόκαστρα ἐγουριάζαν.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Τ' ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΟΥ

Ἔπεσε φωτιά
κι' ἄρπαξε
τὸ κορμὶ τοῦ πλάτανου

κι' ἀπὸ τὰ φύλλα του
πόσες συλλογές, πόσα χλωρὰ πουλιά
δὲ κλάψανε

τὸ ντουφέκι π' ὀρφάνεψε
καὶ δὲ λαλεῖ!

ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ—ΦΙΛΙΠΠΟΥ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Οἰωνοῖσι τε πᾶσι

ἢ

Οἰωνοῖσι τε δαίτα; ('Ομήρου 'Ιλιάς Α, 5)

Στις ἐκδόσεις τῶν 'Ομηρικῶν κειμένων σπανιότερα παρατηροῦνται διαφωνίες μεταξὺ τῶν φιλολόγων καὶ γίνονται λιγότερες διορθώσεις παρὰ σὲ ἄλλους ἀρχαίους συγγραφεῖς, τοὺς τραγικούς λ.χ., τὸν Πίνδαρο ἢ τὸν Θουκυδίδη. Καὶ ἐνῶ γιὰ τοὺς ἄλλους συγγραφεῖς μιὰ μόνο ἀπὸ τῆς γραφῆς—ἢ τῆς διορθώσεως—μπορεῖ ν' ἀποκαθιστᾷ τὸ ἀρχέτυπο κείμενο καὶ νάναί αὐθεντική, γιὰ τὸν 'Όμηρο, ποὺ ἀρχέτυπο γράφεται τὸ κείμενο (τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητῆ) ἀμφίβολο εἶναι ἂν ὑπῆρχε, καί, μετὰ τὴν καταγραφή τῶν ἐπῶν του, ἢ προφορική παράδοση δὲν ἔπαυε νὰ κάνει σ' αὐτὰ ἀλλαγές, — ὅπως γίνεται καὶ στὰ Δημοτικά τραγούδια — μπορεῖ κανεὶς νὰ δεχτῆ κάποτε ὡς νόμιμες δὲν ὀ γραφῆς κ' ἀπ' αὐτὲς νὰ διαλέξει γιὰ λόγους αἰσθητικούς — ἢ καὶ ἄλλους — ἐκείνη ποὺ φαίνεται πὺ ταυριαστή, πὺ ποιητική. 'Ός τέτοια περίπτωση θὰ ἐξετάσωμε τῆς γραφῆς:

Οἰωνοῖσι τε πᾶσι καὶ οἰωνοῖσι τε δαίτα.

'Η συνηθισμένη γραφή, ποὺ ἀπαντᾷται καὶ στὶς περισσότερες ἐκδόσεις, εἶναι ἡ πρώτη: οἰωνοῖσι τε πᾶσι. Αὐτὴν ἐθεώρησαν σωστὴ καὶ οἱ νεότεροι μεταφραστές τῆς 'Ιλιάδας, ὁ Πάλλης καὶ οἱ Καζαντζάκης—Κακριδῆς: ὁ πρῶτος μεταφράζει κ' ἔθρηψε μετὰ κορμιά τοὺς σκύλους κ' ὄλα τὰ ὄρνια, οἱ δεύτεροι, «στοὺς σκύλους ὀχροντας νὰ φάνε τὰ κορμιά τους καὶ στὰ ὄρνια ὀ λ ο ὕ θ ε».

Στὴν 5η ἐκδοση, ὡστόσο, τῆς 'Ιλιάδας στὴ Βιβλιοθήκη Teubner τῆς Λειψίας (1885) μ' ἐπιμέλεια τοῦ C. Hentze υἰοθετεῖται ἡ γραφή «δαίτα», ἀντὶ τοῦ «πᾶσι» τῆς 4ης ἐκδ.

Δὲν ἔχω ὑπ' ὄψη μου τοὺς λόγους τῆς προτιμήσεως τῆς γραφῆς δαίτα, ποὺ τὴ βόσκω, ἂν ὄχι ὀρθότερη, πὺ ταυριαστή ὅμως, ὅπως θὰ ἐξηγήσω παρακάτω.

Τὴ γραφή δαίτα εἰσήγαγε στὴν ἐκδοσὴν του ὁ Ζηνόδοτος, ὅπως μαθαίνομε ἀπὸ τὸν 'Αθήναιο (I, 12) ὁ ὅποιος καὶ τὴν ἀποκρούει μετὰ τὴ δικαιολογία ὅτι «ἡ τροφή δαῖς ἐπὶ τῷ δαίεσθαι λέγεται, δ' ἐστὶ διαμοιρᾶσθαι ἐπ' ἴσης...» Καὶ ἐπὶ μόνων ἀνθρώπων δαίτα λέγει ὁ ποιητής, ἐπὶ δὲ θηρίων οὐκ ἐπὶ ἀγνοῶν δὲ ταύτης τῆς φωνῆς τὴν δύναμιν Ζηνόδοτος ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἐκδόσει γράφει «αὐτοὺς δ' ἐλώρια τεύχε κύνεσσιν οἰωνοῖσι τε δαίτα,» τὴν τῶν γυνῶν καὶ ἄλλων οἰωνῶν τροφήν οὕτω καλῶν, μόνον ἀνθρώπου χωροῦντος εἰς τὸ ἴσον ἐκ τῆς πρόσθετον βίαις διὸ καὶ μόνου τούτου ἡ τροφή δαῖς. 'Όστε ἡ ἀπόρριψη τῆς γραφῆς στηρίζεται πρῶτο, γιὰτὶ ἡ λέξη δαῖς ἔχει τὴν

(ἐτυμολογική) σημασία ἴση μερίδα, κ' αὐτὸ τὸ μοῖρασμα γίνεται στοὺς ἀνθρώπους καὶ ὄχι στὰ θηρία, καὶ δεύτερο, γιὰτὶ ὁ 'Όμηρος δὲν χρησιμοποιεῖ τὸ δαῖς γιὰ θηρία.

Τὸ δαῖς (καὶ δαίτη καὶ δαιτὺς) ὅμως σὲ ἀσκετὲς περιπτώσεις στὸν 'Όμηρο — 'Ιλιάδα καὶ 'Οδύσεια — ἔχει τὴν ἔννοια: εὐωχία, φαγοπότη, τραπέζι, γεῦμα ἢ δεῖπνο (Α 424, I 487, α 225, γ 336, η 232 — ἔντεα δαιτὸς = τὰ σκεῦη τοῦ τραπέζιου—, ρ 220).

Χρῆση ἐξ ἄλλου τοῦ δαῖς γιὰ θηρία ἔχομε στὸν 'Όμηρο σὲ μιὰ μόνη, ἀλήθεια, περίπτωσιν κ' αὐτὴ ἀμφισβητούμενη: «λέων δ' ὡς ἀγοῖα οἶδεν,..... εἶξας εἶσ' ἐπὶ μῆλα βροτῶν, ἴνα δαῖτα λάβῃσιν ('Ιλ. Ω, 43 ἐκδ.)», ὅπου κάλι μετὰθεση τοῦ κόμματος — ποὺ ὑπέδειξε ὁ Ἀρίσταρχος — ἡ δαῖς πηγαίνει ἀπὸ τὸ λοντάρι στοὺς βροτούς. Αὐτὸ δέχονται καὶ οἱ μεταφραστές τῆς 'Ιλιάδας, «μόν λυσσάει σάν τ' ἀφαγο λοντάρι... καὶ πάει ἀνθρώπων ζωντανὰ νὰ βρεῖ καὶ νὰ χορτάσει» (Πάλλης) «Καθὼς τοῦ λόντα ποὺ ἡ γαῖρη του τὸν σπρώχνει δύναμιν... τοῦ κόσμου τὰ κοπάδια πέφτοντας νὰ φάει καὶ νὰ χορτάσει» (Καζαντζ.—Κακρι.). Εἶν' ἀλήθεια ὅτι γιὰ τὰ θηρία ταυριάζει τὸ ἔλωρ, (κάτι ποὺ ἀρπάζουν, ποὺ σπαράζουν) ποὺ χρησιμοποιεῖται καὶ γιὰ τὰ ὄρνια καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀκόμα:

«Θήρεσσιν ἔλωρ καὶ κύρμα γένωμα
('Όδ. ε, 473)

θηροὶ καὶ οἰωνοῖσιν ἔλωρ γένετ'
('Όδ. ω, 292)

ἀνδράσι δυσμενέεσσιν ἔλωρ καὶ κύρμα
γένυσθε
('Ιλ. Ε, 488)

Τὸ παράδειγμα ἐξ ἄλλου ἀπὸ τὸν Αἴαντα τοῦ Σοφοκλέους:

Καὶ μή...

οἰφθῶ κύνιν πρὸ βλητῶς οἰωνοῖς θ'
ἔλωρ (στ. 830),

μποροῦμε νὰ τὸ θεωρήσουμε σάν κάτι ἀνάλογο μετὰ τὸ, ἐλώρια κύνεσσιν οἰωνοῖσι τε δαίτα, ὅπου ἔχομε καὶ τὸ περίφημο χιαστὸ σχῆμα:

ἐλώρια κύνεσσι

X

οἰωνοῖσι δαίτα

'Αλλὰ τὴ γραφή δαίτα τὴ δεχόμεσθε ὄχι γιὰ τὸ σχῆμα λόγου (αὐτὸ ἔχει μικρότερη σημασία), ὅσο γιὰτὶ μᾶς δίνει μιὰ δυνατὴ εἰκόνα, ἄξια τοῦ μεγάλου ποιητῆ, ποὺ θαυμάζομε γιὰ τὴν ὀξείαν ἀντίληψιν καὶ παρατηρητικότητά του.

'Απάνω στὰ ξαπλωμένα στὸν κάμπο κορμιά τῶν Ἀχαιῶν πέφτουν τὰ σκυλιά καὶ τὰ ὄρνια νὰ σπαράξουν καὶ νὰ φάνε τῆς σάρκας των (τὴν ἴδιαν εἰκόνα ἔχομε καὶ στὴν 'Αντιγόνην

τοῦ Σοφοκλέους στίχ. 204—5). Τὰ σκυλιὰ ὁμοῦς θ' ἀρπάξουν ἓνα κομμάτι καὶ θὰ πάνε χώρια νὰ τὸ φάνε, ἐνῶ τὰ ὄρνια (γύπες, κοράκια κ.ἄ.) «σὰν τοὺς ἀτοὺς στὸ φτώμα» κατὰ τὴν Κυπριακὴ παροιμιακὴ φράση, κατὰ σμῆνη — κοπάδια - κοπάδια — μένουν ἀπάνω στὰ πτώματα καὶ «γλεντοῦν», σὰν σὲ τραπέζι τις σάργες τῶν πεθαμένων. Αὐτὴ τὴ μακάβρια εἰκόνα τυχαίνει νὰ δοῦμε κάποτε στὴν ἐξοχή — κοράκια νὰ «εὐωχοῦνται» πάνω σὲ ψόφιο ἄλογο. Τὴν ἴδια μᾶς ἔδωσε καὶ ὁ Γρουπάρης στὸ ποίημά του «Ὁ ὄρθρος τῶν ψυχῶν». Κοπαδιαστά τὰ κοράκια, τρομαγμένα ἀπὸ τὸν ὄξυν ἦχο τῆς σάλπιγγας τοῦ σαλπικτή, διακόπτουν τὸ γλέντι τους πάνω στὰ πτώματα τῶν σκοτωμένων καὶ πετᾶνε πρὸς τὰ οὐράνια «σὰν νᾶναι τῶν πεθαμένων οἱ ψυχές». «Ὁ θάνατος ἔσιμξε σ' ἓνα τραπέζι φίλους κι' ἐχρούς, ἵ ποὺ ἀπάνω στὶς σάργες τῶν θά γλεντήσουν τ' ἀγοῖμα — θεοῖα καὶ ὄρνια — ποὺ μὲ πείνα τριγυρίζουν....

Ὅπως γράφω καὶ στὴν ἀρχή, δὲν ξέρω, μὲ ποιά ἐπιχειρήματα ὑποστηρίζει ὁ Hentze τὴ γράφει δαῖτα. Νομίζω ὅμως ὅτι τὸ παράδειγμα ἀπὸ τὸν Γρουπάρη — θὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἀνάλογα στὴ λογοτεχνία μας (στὸν «Πουλλόλογο» τὰ ποιητὰ παρακάθονται σὲ συμπόσιο) ¹ — ἐνισχύει τὴν προτίμησή γιὰ τὴ γραφὴ δαῖτα καὶ δικαιώνει τὸν Ζηνόδοτο (ποὺ κατηγορήσαν, γιὰ τὶς τοιμηρὲς διορθώσεις του, ὅτι «τὸν Ὅμηρον ἐκ τοῦ Ὀμήρου ἐξήγαγεν») σ' αὐτὴ τοῦλάχιστο τὴν περίπτωσή.

Κ. ΠΙΛΑΒΑΚΗΣ

1) Τελευταία στὴν «Ἐλευθερία» τῶν Ἀθηνῶν, 13.4.1963 «Μετὰ τὸ τέλος» Χρονογρ. ὁ Σπ. Μελάς γράφει «Τὰ ὄρνια κατέβασαν σύννεφο» κι' εἶχαν μὲ τὰ χαλασμένα κορμὰ π λ ο ὄ σ ι α γ ε ὄ μ α τ ο ς».

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

(Στὸν Κύπριο ἠρωϊκὸ Ἐθνοφρουρό).

Ἦ, σύ, ἀγρότη, ράφτη, κάφα, δάσκαλε,
ἐπιστήμονα, ὑπάλληλε, διανοούμενε, ἐργάτη,
νέε τῆς Κύπρου μας Ἐθνοφρουρέ.
Τιμὴ σὲ σένα τῆς Κύπρου μας λεβέντη
ποὺ τὸ θεῖο σου ἠψώσες παράστημά
μπροστά στοῦ στασιαστῆ τὰ ἄγρια πυρά.
Τῆς δόξας καὶ τῆς τιμῆς σου πρέπει
τῆς νίκης καὶ τῆς λύτρωσης τὸ θεῖο στεφάνι.

ΣΤΗΣ ΠΑΦΟΥ ΤΗΝ ΕΘΝΟΦΡΟΥΡΑ

(Τῆς ὁποίας ἡ ὀρκωμοσία ἐγίνε τὴν 19.4.64)

Ἐμπρός, ἠρωϊκοὶ κυπριασόκορμοι λεβέντες
τῆς θείας Λευτεριάς ἠψώστε τὸ αἱματόβρεκτο
δοξασιμένο ἀρχαῖο λάβαρο
πάνω ἀπὸ τῆς Παφίας Κύπρου
τὰ ἠλιόλουστα δαντελλωτ' ἀερογιάλια.

Ἀνάψτε ξανά τοῦ λαμπροῦ ἱεροῦ ἀγῶνα
τὴν ἀσβεστή ἀπὸ τὸ χρόνο φλόγα.
Στὰ λεβέντικὰ σας μέσα στήθη
τοῦ Ὀνησίλλου κλείστε τὴν ἀρχαία κληρονομία.
Τοῦ Ἄετοῦ τοῦ Μαχαιρά ἢ ἀφθαστῆ θυσία
τὸ ἴνδαμα τοῦ νέου σας ἄς εἶναι ἀγῶνα.

ΓΛΑΥΚΟΣ Π. ΒΙΟΛΑΡΗΣ

SALVATORE QUASSIMODO

ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΗ ΜΗΤΕΡΑ ΜΟΥ

Γλυκύτατη μητέρα, τώρα δομοῦν τὰ σύννεφα κάθετα
ὁ ἰσθμὸς τοῦ Naviḡlio χτυπιέται μὲ τυφλὴ παραφορὰ στὶς ὄχθες του
τὰ δέντρα φουσκώνουν μὲ νερό, καίνε μὲ χιόνι·
δὲν εἶμαι λυπημένος στὸ βορρᾶ· οὔτ' ἔχω βρεῖ γαλήνη,
μὰ μὴν περιμένεις πα' συγγνώμη ἀπὸ κανένα
πολλοὶ μοῦ χρωστᾶνε δάκρυα καθὼς ἄνθρωπος σ' ἄνθρωπο.

Ἔξρω πῶς δὲν εἶσαι καλά, πῶς ζεῖς
σὰν ὄλες τίς μαννάδες τῶν ποιητῶν,
ἄπορη μὰ δίκαιη, μὲ τὸ μέτρο
τῆς ἀγάπης τῶν ξενιτεμένων γιῶν.

Μὰ νά, σοῦ γράφω σήμερα.
Ἐπὶ τέλους, θὰ πεῖς, δυὸ λόγια ἀπ' τ' ἀγόρι
ποῦ ἔφυγε τὴ νύχτα μὲ τὴ κοντὴ ζακέττα
καὶ λίγους στίχους στὴν τσέπη.
Κακορρίζικο, μὲ τέτοια ἀνοιχτὴ καρδιά,
θὰ τὸ σκοτώσουν, κάπου, κάποια μέρα.

Βέβαια, θυμῶμαι, τότε, ἐκείνη τὴ σειρὰ τ' ἀργὰ
σταχτιά βαγόνια κουβαλώντας ἀμύγδαλο καὶ πορτοκάλια
στὴν ἐκβολὴ τῆς Impera, μὲ τὸν ποταμὸ γεμάτο
κίσσεσ, εὐκάλυπτο κ' ἄλατι. Μὰ τώρα
σ' εὐχαριστῶ — τ' ἀπαιτῶ — γιὰ τὴν εἰρωνία
ποῦ ἀπόθεσεσ στὸ χεῖλι μου τόσο ἀνεπαίσθητη σὰν τὴ δική σου.

Τὸ χαμόγελο αὐτὸ μ' ἔσωσε ἀπὸ πόνους καὶ ἀγωνίες.
Δὲν πειράζει ἂν ἔχω λίγα δάκρυα
γιὰ σένα τώρα, γιὰ ὄλους ὄσους σὰν ἐσένα,
ἀπαντέχοντας δίχως νὰ ξέρουν τί.
᾿Ω, ἀριστοκρατικὲ θάνατε, μὴν ἀγγίζεις
τὸ ρολοῖ τῆς κουζίνας ποῦ χτυπᾶ κόντρα στὸν τοῖχο,
ὅλη ἡ παιδικὴ ζωὴ μου διάβηκε
πάνω στὸ βερνικωμένο πρόσωπό του
σ' αὐτὰ τὰ ζωγραφιστὰ λουλούδια.
Μὴν ἀγγίζεις τὰ χέρια, τίς καρδιές τῶν γέρων.
᾿Αραγε ποῖς θ' ἀποκριθεῖ; ᾿Ω θάνατε
τοῦ οἴκου, θάνατε τῆς ντροπῆς.

Χαῖρε, ἀγαπημένη, χαῖρε, γλυκύτατη μητέρα.

ΒΥΘΙΣΜΕΝΟ ΟΜΠΟΕ

᾿Αρπαχτικὲ πόνε, ἀνάβαλε τὸ δῶρο σου
σ' αὐτὴ τὴν ὥρα μου τῆς λαχταριστῆς ἐγκατάλειψης.

᾿Ένα παγωμένο ὄμποε ἀρθρώνει
χαρὰ αἰώνων φύλλων — δική μου, ὄχι —
καὶ φέρνει λησμονιά.

Λυκόφωτο, σὲ μένα:
Ἐμφανίζεται τὸ νερὸ στὰ χλοερὰ μου χέρια.
Φτερὰ φέρονται στὸν ἄφωτο οὐρανὸ,
παραλλαγμένα: μεταναστεύει ἡ καρδιά
κ' εἴμ' ἄγονος
κ' οἱ μέρες σωρὸς σαρίδια.

Μετ. ἀπ' τὰ Ἴταλικά: ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΝΙΑ

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

Ἡ Κύπρος, τὸ νέο βιβλίον τῆς Ἀθηνᾶς Ταρσοῦλης ποῦ συγκεντρωθήκαμε νὰ τιμήσουμε ἀπόψε ἐδῶ χρεαζόταν ἕναν ὀμιλητὴ μὲ εἰδικότητα, ζωγράφον, ἱστοριοδίφην ἢ λαογράφον, ἕναν ἀρχαιολόγον κ' ἐξάπαντος ἕναν ταξιδευτὴ γιὰ νὰ παρουσιάσει τὸ βιβλίον καὶ νὰ τὸ κρῖνει καὶ νὰ τοῦ πλέξει τὸ δίκαιον ἐγκώμιον. Κι' ἀκόμα θὰ ἔπρεπε μιὰ αἴθουσα τεράστια σὰν τὴν πλατεῖα τοῦ Συντάγματος ποῦ νὰ χωρέσει τὸ πλῆθος καθὼς θ' ἄρμοξε σὲ μιὰ τέτοια σύναξη. Μ' ἀντὶς τούτου ἰδοὺ ἡ στενὴ καὶ ἀταίριαστη γιὰ τέτοιον μέγεθος αἶθουσά μας ποῦ σὲ τίποτε δὲν ἀνταποκρίνεται ἀπ' ὅσα εἶπα καὶ μὲ ὀμιλητὴ ἐμένα ποῦ δὲν ἔχω κανένα ἀπὸ τὰ χρεαζόμενα ἐφόδια. Μῆτε ἱστορικός, μῆτε ἀρχαιολόγος ἐρευνητής, μῆτε τεχνικὸς οὔτε οὐδ' ἀνὰ ταξιδευτῆς. Τὰ μόνα ποῦ διαθέτω καὶ ποῦ συχωροῦνε ἴσως τὴν παρουσίαν μου στὸν τιμητικὸν ἑορτασμὸ ἐνὸς τέτοιου ἐξαίρετου ἔργου εἶναι ἡ καθ' ὑπερβολὴν ἑλληνικότητά, ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰ παθήματα τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἀτέραντη ἐκτίμησή μου στὴ συγγραφέα τοῦ βιβλίου.

Μὲ τὰ λιγοστά τούτα ἐφόδια — καὶ παρ' ὅλες μου τίς ἀναρμοδιότητες — δέχτηκα τὴν πρότασιν νὰ πάω κ' ἐγὼ τὸ λόγο σήμερον.

Μὲ τὴν ἀφορμὴ αὐτὴ κ' ἐπειδὴ τὸ καλεῖ ἡ ὥρα τῶν προσφάτων περιπετειῶν μας θὰ σημειώσω μιὰ παρατήρησιν ποῦ πολὺ πιθανὸν πολλοὶ τὴν κάμνουν ὅπως ἐγὼ. Μὰ καὶ πολλοὶ ἴσως ὄχι.

Σύχνα μᾶς ἔρχεται στὸ στόμα ἡ φράσις καὶ τὴ λέμε γιὰ κάποια συγκυρία Ἑθνικῶν περιστάσεων «Πολὺ ἐπίκαιρον». Τὸ περισσότερον βέβαια αὐτὸ τὸ «πολὺ ἐπίκαιρον» συντασιασμένον μὲ δογματισμοὺς ποῦ δὲ μᾶς λείπουν, μὲ αἵματοχυσίτες ποῦ μᾶς γίνανε κανόνας, μὲ λαχτάρες, μὲ καταπονημένους ἀπόλες τίς μεριές.

Ἄς ποῦμε πὼς βγαίνει ἕνα βιβλίον καὶ μιλεῖ γιὰ πόλεμον κ' ἀμέσως συναντιέται μ' ἕναν πόλεμον ἀπρόβλεπτον καὶ ποῦ ξεπρόβλεπε ἀνέλπιστα εἰς βάρος μας. Γίνεται ἡ παράστασις κάποιου ἔργου ποῦ γράφτηκε γιὰ περασμένον ἔθνικον περιστατικὸν καὶ ξαφνικὰ ἔρχεται τὸ παλιὸ καὶ βρῖσκει ἀνταπόκρισιν στίς ψυχὰς μας μέσα στὸ καινούργιον.

Προβάλλεται μιὰ ταινία ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ μὴν ἔχει καμμίαν ἐπακαρότητα — ὅπως ἡ ταινία τίς προάλλες τοῦ Ἡλία Καζάν — καὶ δὲν μένει πέννα συντάκτη νὰ μὴ σημειῶναι στὸ σχόλιόν του: Ἐπιπλέον ἡ ταινία τοῦ Καζάν ἔρχεται πάρα πολὺ ἐπίκαιρη γιὰ τὴ δικαιοσύνην τὰ σύγχρονα γεγονότα στὴν Κύπρον καὶ οἱ πρόσφατοι διωγμοὶ στὴν Πόλιν.

Κι' ἔμωσ παλαιὰ δευτὰ παριστάνει ὁ Ἕλληνας Καζάν, διωγμοὺς, τυροπολήσεις ἐκκλησιῶν, ἀνθρωποκτονητὸν τοῦ 1897, πράγματα ποῦ θὰ ἔπρεπε νάνα πὰ ξεχασμένα, ἐντελῶς ἀνεπίκαιρα κ' ὅμως μεμᾶς γίνονται ταρινὰ μὲ μιὰ φοβερὴ κ' ἐπώδυνη ἐπακαρότητα.

Γιατί τί ἄλλο ἀπὸ διωγμοὺς δικῶν μας, ἐξορίες, τυράγνιες διαβάζουμε κ' ἀκοῦμε τὸν τελευταῖον καιρὸ;

Ναί, εἶναι γεγονός πὼς ὁ ἑλληνισμὸς ἔχει τὸ θλιβερόν προνόμιον νάνα διαρκῶς πάνω στὴν κορφή τῆς ἐπακαρότητας.

Ὅλο καὶ κάπου Ἕλληνες σκοτώνονται, βασανίζονται, ἐξορίζονται ὅπως γίνεται αὐτὴ τὴ στιγμὴ στὴν κακὴν Βασιλίαν τῶν Πόλεων, τὴν πρώτην Χριστιανικὴν πρωτεύουσαν τῆς Οἰκουμένης.

Ἔτσι καὶ τώρα εἶναι πλέον τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατον νὰ προσπεράσουμε τὸ ὄνομα Κόπρος σὰν πὼς θὰ τὸ κάμναμε γιὰ ἄλλο χῶρον ἑλληνικόν.

Μόλις καὶ τὸ προφέρουμε ξεσηδᾷ καὶ μᾶς ζώνει, μᾶς φλέγει ἡ πύξινος ἐπακαρότητα: Ἡ σημερινὴ δεινὴ θέσις τοῦ ὄρατον νησοῦ. Αὐτὴ ἡ ἀδιάκοπη σύνδεσις τῶν παλαιῶν μὲ τὰ νέα μαρτύρια μᾶς φέρνει στὴ μνήμην μιαν ἄλλη φοβερότερη σὲ ἔκτασιν καὶ σὲ ἄλλογ καταστροφὴ. Καὶ τούτῃ μὲ κάμνει νὰ μὴ λησμονῶ ποτὲ τὴν πρώτην παράστασιν τῆς Ἐκάβης στὸ Στάδιον τὸ 1927.

Τὸ αἰσθάνομαι πὼς δὲ θὰ βρῖσκεται κανένας ποῦ μ' ἀκοῦει αὐτὴ τὴ στιγμὴ καὶ ποῦ νὰ μὴ ρωτηθεῖ ἀπορημένος:

—Μὰ τί σχέσις μορεῖ νᾶχει ἡ Βασιλίσα ἡ μυθικὴ τῆς Τροίας μὲ ἕνα γεγονός τοῦ 1927! Τί σχέσις!

Καὶ ὅμως, ναί, ἔχει μιὰ τρομακτικὴ συγγένεια ποῦ θὰ φαντάξει ὀλοφάνερη μόλις ξεστομίσω τὴν πρώτην λέξιν γιὰ ἐξήγησιν. Ὅλη αὐτὴ ἡ Τρωαδικὴ τοῦ Εὐριπίδου, ἡ Ἐκάβη του εἶναι ὁ θρίαμβος τοῦ κοπετοῦ γιὰ τὴ χαμένη πατρίδα, εἶναι ἅμα τὸ καλοσχεφθεῖς ἕνα ἔργον προσφυγιάς. Ἄδιδάκοπα ὁ χορὸς καὶ στὰ τρία του Στάσιμα κλαίει καὶ θρηνεῖ γιὰ τὸν ξεριζωμὸν του, γιὰ τὴ μαύρη μοῖραν τοῦ νικημένου καὶ τοῦ ξεπεσμένου.

Κι' όταν στην παράσταση αντιλαλούσε ο 'Αρδηττός από την πολυάνθρωπη φωνή του χορού, κι' όταν άκουσαμε τὰ λόγια ἐτούτα:

«Καὶ σένα Τροία, πατρίδα μου ἄπαρτη πιά δὲ θὰ σὲ λένε χώρα, τὰ ἑλληνικὰ κοντάρια, σύγνεφο σὲ σκέπασαν τὴν κονταροπαρμένη τώρα καὶ θερισμένη ἀπ' τ' ἀκροπύργωμα πού φάνταζε κορώνα ρεύεις ζοφὴ κι' ἀσβολερὴ μὲς τὴν καπνιά.
Δὲν θὰ πατήσω πιά τὸ χῶμα σου στὸν αἰῶνα.»

Καθισμένοι ἐκεῖ στὶς κερκίδες τοῦ Σταδίου — ἦταν σὰ νὰ βλέπαμε τὴ Σμύρνη στὶς φλόγες, ζοφὴ κι' ἀσβολερὴ μὲς τὴν καπνιά τοῦ τελειωτικοῦ τῆς ὀλέθρου. Καὶ ἤξερε ὁ ἀκροατὴς πού ἔκλαιε πικρὰ γιὰ τὰ πανόρχαια πάθη πὼς κι' ἐκεῖνος δὲ θὰ πατήσῃ πιά τὸ χῶμα τῆς Ἰωνίας στὸν αἰῶνα!

Κι' όταν ἡ Κορυφαία κάποια στιγμή θρηνοδοῦσε κι' ἔλεγε μὲ σπαραγμὸ ψυχῆς τὸν παρὰ τὸ στίχο:

«Καὶ παρατώντας τὴν Ἀσία ρημάδι
τὸν τόπο μου τὸ χαρῶπό μὲ τὴν Εὐρώπη κάνα ἀλλαξιά,
τὸ θάλαμό μου μὲ τὸν Ἄδη!»

Ποῦς νᾶταν ἐκεῖνος πού δὲν ἔχαμε ἄθελα κι' αὐτόματα μέσα του τὸν παραλληλισμὸ:

Ν' ἀκούγονται αὐτὰ τὰ τραγικώτατα καὶ νᾶναι περασμένα μόλις πέντε χρόνια, νωπὸς ἀκόμη ὁ ματωμένος χალασμὸς ὅπου ἐνώμισο ἐκατομμύριο ἀνθρώποι παροῦσαν τὴ Μικρασία ρημάδι κι' ἔκαναν ἀλλαξιά τῆς ἡμερῆς ζωῆς μετὰ τὸν Ἄδη τῆς καταστροφῆς!

Καὶ θὰ ἔλεγε κανεὶς πὼς μ' ἐκείνη πλέον τὴ υγκλονιστικὴ ἐπικαιρότητα ξεφλήσαμε τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κόψαμε τὸ παρελθὸν κι' ἄς περάσαμε νέες περιπέτειες στὴν Ἀλβανία, τὴ φρίκη τῆς Κατολῆς, τοὺς ἐμφύλιους σπαραγμοὺς!

Μὰ ἰδοὺ καὶ πάλι μᾶς κληγᾶ ἡ ἐπικαιρότητα. Στὴν Πόλη τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1955 ὅταν ξεχύθηκε ἡ παλιὰ βαρβαρότητα ὀργανωμένη μὲ νέες τελειοποιημένες μεθόδους καὶ περιφρόνηση καινούρια πρὸς κάθε εἶδος νόμου. Ρημάχτηκαν ἀπὸ τὰ ξεπότηδες παραγγελλμένα φάπλα, 72 χριστιανικὲς ἐκκλησίαι, ξεθάφτηκαν νεκροὶ πατριάρχαι, πετάχτηκαν στοὺς δρόμους ὀστὰ ἱερά, καταστράφηκαν νοικοκυρεμένα σπιτικὰ ἑλληνικὰ. Τότε κυκλοφόρησε ὁ πρῶτος τόμος τῆς Κύπρου τῆς Ἀθηνᾶς Ταρσούλη. Ἐπάνω ἀκριβῶς πού ἄρχιζε ὁ ἔνοπλος ἀγῶνας τῶν Κυπρίων.

Πόσο λαμπρὰ ἐπικαιρὸ τότε τὸ βιβλίον πού ἐρχόταν νὰ πιστοποιήσει μὲ τὸν ὄγκο, τὸ κύρος, τὶς εἰκόνες, τὴν ἱστορικὴ του ἔρευνα, τὴν ἑλληνικότητα τῆς γῆς πού μᾶς ἔδωσε τὴν Κύπριδα τὴ Θεὰ τοῦ ἔρωτα, τὴν πάγκαλὴ Ἀφροδίτη!

Ὅταν ὕστερα ἀπὸ αἰματοχυσία ὀχτῶ χρόνων, κι' ὅταν πιά νομίσαμε πὼς τὸ ζήτημα Κύπρος λύθηκε, πὼς τὸ νησί βρῆκε τὴν ἡσυχία του κι' ἔτσι ἔφυγε ἀπὸ τὸ προσκήνιο τῆς παγκόσμιας ἐπικαιρότητας, ἰδοὺ ἡ νέα προσβολή.

Μέσα στὴ φλόγα τοῦ πάθους, τῆς ἀδικίας ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς διεθνούς κακοπιστίας, στὸ βουητὸ τῶν προκλήσεων, καὶ τῶν ἀπειλῶν νάτην πάλι ἡ κυρία Ἀθηνᾶ σηκώνει σὰ φλόμπουρο στὸ χέρι τὸ δευτέρου τῆς τόμο! Δελτίο ταυτότητος τοῦ ησιοῦ, ἐπικυρωμένο μὲ σφραγίδες αἰῶνων νὰ δείχνει στὴν ἀπληροφόρητη οἰκουμένη πὼς δὲν ὑπάρχει πικρὰ μία κι' ἀδικαιωτὴ Κύπρος, ἡ Ἑλληνίδα! Καὶ πὼς ὅλα τ' ἄλλα οἱ χωρισμοὶ κι' οἱ ξένες κυριαρχίες εἶναι ματαιώτητες καὶ ἀνίστοργητες κομπασμοί.

Πρέπει νὰ εὐγνωμονοῦμε τὴν Ἀθηνᾶ Ταρσούλη γιὰ τούτη τὴ Βίβλο Γενέσεως τοῦ νησιοῦ, πού μᾶς ἔδωσε, καὶ γιὰ τὴν φιλοπονία τῆς δὲν παραλείπει καὶ δὲν παραβλέπει τίποτε πού νᾶναι ἱκανὸ ν' ἀποδείξει τὴ γενεαλογία τῆς Κύπρου.

Καὶ ἡ σειρά τῶν ἀποδείξεων κρατᾶ τρεῖς χιλιάδες χρόνια, μὲ πιστήρια ἀδιάσειστα, τοὺς Ἀπόλλωνες, τοὺς Ἐρμηίδες καὶ τὶς Ἀφροδίτες πού κράτησε φιλόστοργα τὸ χῶμα καὶ μᾶς τοὺς ἀπέδωσε γιὰ μάρτυρες.

Κι' ἐκτὸς τούτου συναντοῦμε κι' ἄλλο μάρτυρα ἀνθεκτικὸ σὰν τὸ μάρμαρο καὶ σὰν τὴν πέτρα ἀκατάλυτο. Τὸ στίχο!

Ἀπὸ τοῦ μυθικοῦ Τελέχου, τοῦ Σαλαμίνιου τὸ στόμα ἀκούεται καθαρὸς κρούστος ὁ λόγος: «Ἐς γῆν ἑναλίαν Κύπρον οὐ μ' ἐθέσπισεν οἰκεῖν Ἀπόλλων ὄνομα νησιατικὸν Σαλαμῖνα θέμενος».

Καὶ συνεχίζει τὴν πορεία του ὁ στίχος κι' ἐνώνει τὸν ἀπανταχοῦ ἑλληνισμό, κι' ἐνώνει τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν Κύπρον, καὶ τὴν κυκλοδένει μὲ τὸ Βυζάντιον χωρὶς ν' ἀφήνει χαραματιὰ ἀνοιχτὴ μέρα τὴ μέρα, αἰῶνα τὸν αἰῶνα, ὥστε νὰ παρακολουθοῦμε τὸ βηματισμὸ τοῦ χρόνου καὶ τὸ ἀδιάκοπο σημάδεμα τοῦ περάσματός του. Κι' ἔτσι νὰ φτάνουμε κάποτε στὸν Ἀκρίτα Διγενῆ καὶ ν' ἀκοῦμε ἔκθαμβοι τὸ λαϊκὸ, ἄγνωστο Κύπριο τραγουδιστὴ καὶ νὰ τρομάζουμε μπροστὰ στὸ βάθος τῆς ψυχολογικῆς του πίερας ὅταν λέει στὸν ἥρωα πού πολεμᾷ τὸ Χάρο:

«Βοηθά σε ό τόπος Διγενή και βγαίνεις άντρειωμένος».

Και τώρα έμεις χίλια πές χρόνια άργό ερα έμεις οι άνθρωποι του 1964 βοηθιούμαστε άκούοντας τό στίχο, κί' έχοντας τοιτη τή θαυμαστή γνώση τής σημασίας του τόπου για τόν σημερινό αγωνιζόμενο μυριοπρόσωπο και μυριοκέφαλο Διγενή, και πιστεύουμε πώς καθώς «τόν βοηθά ό τόπος», θα βγει άντρειωμένος στο καινούριο του άναμέτρημα με τόν καινούριο Χάρο.

Κι' όλα τούτα, ή τραγωδία, τό ζπος, τό διστιχο, τό μοιρολόι μιλούν έλληνικά, κλαίνε, κομ άζουν, άγαπούν στην Έλληνίδα φωνήν, και λένε τό ίδιο και πάλι τό ίδιο. Μά λένε και τό άλλο. Μιλούνε συμμαζεμένα μέσα στις πλατειές, δλόφωτες, καλλιτεχνικές, καλοζυγισμένες 1100 σελίδες των 2 τόμων και λένε και κηρύχουν για τήν άγάπη. Τήν άγάπη του συγγραφέα στο θέμα του, στο όραμά του. Μιλούνε οι σελίδες με τά χρώματα και με τά ζόμπλια και τά στολδία τους, για τήν καλαισθησία, τή φιλοπονία, τή πίστη, τή μέθοδο και τόν έρωτα τής ψυχής που άφοσιώθηκε σ' έναν τόπο και τόν άγάπησε, τόν πόνησε, όπως τόσο ώραία λέει ό λαός μας όταν θέλει να πει άγάπησε. Και μάς τόν έστησε όρθο με τό ψηφι και τό κοντύλι για να τόν ιδούμε, να τόν καμαρώσουμε κι' έμεις κι' ό κόσμος όλος. Για να τόν φυλλομετρούν και να άγάλλονται εκείνοι, που είναι νάοθον ύστερα από μάς και να θαυμάζουν.

Δέκα χρόνια δλόκληρα δαπάνησε και δαπανήθηκε ή Έθηνά Ταρσούλη ζωγράφος, συλλέκτης, λαογράφος, συγγραφέας, ποιητής, ταξιδιώτης και συνταίριασε σοφά τό ύλικό της με μέθοδο και σύστημα. Με γνώση και έξαφρι και λυρισμό και πάθος και μόχθο άνυπολόγιστο.

Τό ύφος της ταιριαστό στο θέμα. Θεσμό και πλούσιο σε χυμό. Δέ βρίσκεται σε όλη τήν Κύπρο της μήτε μία φρούση κακότεχνη, μήτε μία περύτεχνη. Στιβαρό τό γράμμο, άρσενικό θα μπορούσαμε να ποΐμε, αν δέν υπ'ρχε ύποχθόνια κρυμμένη ή τρυφερότητα ή γυναικεία. Η συγγραφέας δέν ξεδεύτηκε σε μάτια επίθετα που θα άραίωναν και θα νόθευαν τήν ακριβή πρώτη ύλη τής ιστορικής της έρευνας.

Κάθως ό άναγνώστης διαβάσει και προχωρεί τό νιώθει πώς ό τεχνίτης που δούλεψε τό έργο αυτό τάχει προσπεράσει πλέον τά εύκολα τά γλυκά, κι' έχει κερδίσει — κατόπι από μεγάλη σειρά — τήν καθαρότητα του ύφους, τήν μετρημένη έκφραση αλλά μέσα πάντοτε στα όρια τής τέχνης του λόγου.

Ένα επιπλέον θέλητρο του Έθνικού αυτού Θησαυροφυλακίου που λέγεται Κύπρος τής Έθηνάς Ταρσούλη, είναι και ή εικονογράφηση. Όχι ή φωτογραφία, πώς κι' αυτή τό ενδιαφέρον τήν όμορφάδα, τήν αξιόλογη σημασία της, αλλά ή ζωγραφική. Έκείνη του χειριού, ή άνάλαφρη και χαριτωμένη που στήνει με μία κοντυλιά όρθο τό δέντρο, τό σκεύος τής ταπεινής καθημερινότητας, τήν πιατοθήκη, τό τζάκι, τό μπαλκόνι, τό πηγάδι, τήν γλάστρα, τό φυτόνο. Άλλά και τις αύλες με τους καλογέρονς, τά παλγκάρια στη νιότη τους, τά παρεκκλήσια στην έρημιά τους, τή γιάτραινα σαν τις μάγισσες του Μάκβεθ ν' άνακατώνει τό λεβέτι με τά μαγικά βότανά της.

Μέσα στο κύμα τής άσχημιας που κατακλύζει τή σημερινή ζωγραφική με τήν άσχημοποίηση των ώραίων και τήν τερατοποίηση των άσχημων, έρχεται σαν ξεκούραση και σα δρόσισμα ψυχής όλη τοιτη ή λυρική όμορφιά τής Έθηνάς Ταρσούλη. Η εύγενική και αίσιόδοξη και φαιδοή που ξεκαλλύνει άνασταίνοντας ότα έγγίζει.

Έξόν τόν ώραίο λόγο τόν καλοδουλεμένο, τόν ουσιαστικό όπου ή κάθε σελίδα κάτι νέο σου μαθαίνει σου δίνει μίαν εικόνα ζωής περασμένης ή μίαν καιρία πληροφορία, ένα γεγονός σημαντικό, έρχεται τό σχέδιο και φωτίζει τό κείμενο με τή χαριτωμένη του άφέλεια.

Όλα παίρνουνε αξία κάτω από τό κοντύλι τής ζωγράφου όπως και με τήν πέννα τής λογοτέχνηςσας. Τίποτε δε μοιάζει άνάξιο για τήν προσοχή της. Σ' αυτή τήν πίστη της προς τήν αξία και των παραμυθών μαθαίνουμε τά ήθη, τά γατροσόφια, τους θρόλους, τις γητειές, τις δεισιδαιμονίες. Μά ταυτόχρονα μαθαίνουμε τις περιπέτειες, τήν καταγωγή, τή βιογραφία τής κάθε πολιτείας, του κάθε σημαντικού ή και άσημαντου οικισμού, των μεγάλων μοναστηριών, καθώς των άστρον, των ανθρώπων που κατέκτησαν, πολέμησαν, διάβηκαν «σκιās όναρ», στη φημισμένη Μεγαλόνησο.

Τότερα από τοιτο τό μνημειώδες έργο — έξόν τους τρεις τόμους τά «Δωδεκάνησα» και τις λογής λογής έργασίες τής Έθηνάς Ταρσούλη — πιστεύουμε πιά πώς ή Έκαδημία Έθηνών θ' άνοιξει τις δυσκολοκίνητες πύλες της και θα τις διαπλατώσει για να περάσει ή πρώτη Έλληνίδα συγγραφέας.

Δέν τής χροιάζεται θαρρώ για να σταθεί στη σειρά των Έθανάτων πότεροι τίτλοι τιμής, έλληνικότητες, καλλιτεχνικής εύσυνειδήσιας, συγγραφικής εθύνης και ανθρώπινης αξιοπροπέιας.

Η Έθηνά Ταρσούλη τάχει όλα μαζεμένα και στην έντέλεια και είμαστε βέβαιοι πώς δε θα βρεθεί ιστόμα να τ' άρνηθεί. Και να μην τά επικυρώσει πολύ πρόθυμα.

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ LOUIS ROUSSEL

Ο καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Μονπελιέ κ. Louis Roussel όταν πήρε την έκδοση του Γραφείου Διαφωτίσεως της ΕΚΣΚ "Chypre et son passé politique", έγραψε το εξής γράμμα στον υπεύθυνο:

Montpellier, le 21 Μαρτ. 1964

Άξιότιμοι Κύριοι,

Διάβασα μ' ενδιαφέρο αλλά και με συγκίνηση το Chypre et son passé politique του Μάρτη 1964.

Δεν αιστάνομαι καμιά έχρητα για τους Τούρκους και νομίζω πως ό τουρκικός ό κοσμάκης είναι, όχι δά έχτεικός, παρά φιλεισηνικός. Άλλά τότε φανασίσανε. Φταί(ν)ουν οι μεγάλοι "Balyg baston qoqar" που λέει δική τους παροιμία. Η έκφραση "leurs anciens esclaves" είναι κυριολεκτικά βρομερή κι αδιάντροπη.

"Άλλοτε, (τόρα δέκα χρόνια περίπου,) οι Έλληνες του Montpellier γιορτάζανε κάθε είκοσιπέντε του Μάρτη το Κοσιένα. Μ' αυτή την ευκαιρία, τους απάγγελνα και μερικούς στίχους. Σ'ας στέλνω ένα από κείνα τα ποιηματάκια, που τ' απάγγειλα μπροστά στο Legal της Ελλάδας (προσβεία ακόμη δεν ήτανε δώ). Θα δήτε κι όσας εκείνους τους καιρούς ήμουν ακράδαντα πεπεισμένος πως ή Κύρος είναι ελληνικό έδαφος.

Με αγάπη και με χίλιες εύχές!

[Έμπιστευτικό γ' αυτό και παραλείπεται].

LOUIS ROUSSEL

Καθηγητής της Δημοτικής

Σ το Πανεπιστήμιο του Montpellier.

Άπό ή μέρα πούσ'εσ'αν πυρωμένο ατσάλι,
 ήν Άγιά-λαύρα ό Φερμανός πανίερα μπαντιέρα,
 άργέ, με μύρια βάσανα, με δάκρια, με πόνο, κ
 πίκρες, σκληριά, ταπεινότητα, ζυγό, σφαγές, μαρτύρια
 τινάζοντας, τά πέταξε άπ' το βερέκο σου, μάνα...
 μά, λώζερσ ανάλητος, μέσ' άπό τό κιβούρι
 αιώμα, αλλά, γάλαστηθη πλήρη. Και, ματωμένα,
 ψάχνουν ακόμα μέλη σου, τόσο κορμί σητώντων,
 κ άπ' όλα τά λιμένα του, στοματα μπλάβα, κρής
 ήγο ησί, ησι όμορφιάς: «Ελλάδα είμαι, Ελλάδα!

Louis Roussel

* Ευχαριστούμε τό οίκειο Γραφείο που μάς παραχώρησε τό ύλικό αυτό.

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

JEAN ARISTEGUIETA

Μου δοθήκανε συχνά ευκαιρίες για παρουσίαση και υπενθύμιση μιᾶς πνευματικῆς φιλελληνισσας (τοὺς πολιτικούς φιλέλληνες τοὺς ὑποψιάζομαι πιά γὰ τ' ἔσχημα παιγνίδια ποὺ παίζανε στὴν Κύπρο) τῆς βενεζουελανῆς ποιήτριας Jean Aristeguieta, ποὺ μαζί με τὴν Conie Lobell διευθύνουν ἀπὸ εἰκοσιδύο χρόνους τὸ περιοδικὸ ποιήσεως "Lirica Hispana" (σχῆμα τσέπης). Ἡ Jean Aristeguieta κ' ὄταν δὲ μιλά γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ γι' ἄλλα θέματα, στὸ πατρικὸ της χώμα ἢ σὲ χώρες ἰσπανόγλωσσες, δὲν παραλείπει τὸ ἑλληνικὸ της πάθος: ιδέες, παρομοιώσεις, εἰκόνες, ὀνόματα καὶ μύθους τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, κυρίως τοῦ ἀρχαίου. Στὸ βιβλίο της «Πάθος γιὰ τὴν Ἑλλάδα» (1953), ποὺ μερικὰ ἀποσπάσματά του μετάφρασα στὴ γλώσσα μας καὶ τὰ δημοσίεψα στὸ δεκαπενθήμερο τότε περιοδικὸ "Times of Cyprus" (1957), δείχνει τὴν εὐλικρινῆ προσήλωσή της πρὸς τὸ ἑλληνικὸ θαῦμα (πνεῦμα καὶ χώρο).

Ἡ καλλιέργεια καὶ τοῦ πνευματικοῦ φιλελληνισμοῦ κ' ὄχι τοῦ πολιτικοῦ με τὰ ὑποπτα συμφέροντα, ποὺ εὐκολὰ ἀλλάζουν κατὰ τις περιστάσεις, εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη κ' ἐπαινετὴ πράξη. Ἀπὸ πρώτη ματιά — ὅπως τὴ ματιά τῶν ἐμπόρων, ποὺ βλέπει μόνο τὸ ἄμεσο προσωπικὸ κέρδος — μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἢ προσπάθεια αὐτὴ γιὰ καλλιέργεια πνευματικοῦ φιλελληνισμοῦ σὰν κάτι δευτερεύον. Κι' ὅμως λανθάνομαστε. Ἐρχεται μιὰ στιγμή ποὺ τὸ πάθος τοῦ φιλελληνισμοῦ μπορεῖ νὰ κινήσῃ καὶ τμήματα κρατικῆς μηχανῆς. Ἀσφαλῶς τὰ σημερινὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας (τόπος, ραδιόφωνο, τηλεόραση) κ' ὁ ταχύτατος ρυθμὸς ἀλλαγῶν, ποὺ καθιστοῦν τὸ χτές καὶ τὸ προχτές σὰν πολὺ μακρινὸ παρελθόν, μποροῦν νὰ λιγοστέψουν τὴν ἀξία κάποιων ἄλλων παραγόντων ὅπως τῆς καλλιέργειας γιὰ πνευματικὸ φιλελληνισμὸ. Ἐπάρχει ὅμως κ' ἡ ἄλλη ὄψη: μήπως ἡ ὑπαρξὴ τοῦ πνευματικοῦ φιλελληνισμοῦ δὲν μᾶς εὐνοεῖ σὲ μιὰ στιγμή ἢ, σὲ ἀντίθετες περιστάσεις, δὲν ἀμβλύνει τὰς ἐναντίον μας ἐπιθέσεις;

Ἡ "Lirica Hispana" ἀφιέρωσε τρία δλόκληρα τεύχη της γιὰ Ἑλληνικὴ ποίηση καὶ ἀναφέρθηκε πολλές φορές σ' αὐτὴ σὲ πολλὰ ἄλλα τεύχη της (κοίταξε «Πνευματικὴ Κύπρος», 1962, σελ. 16). Τελευταίος στὸ τεῦχος της ἀρ. 247 (Νοέμβριος 1963) περιλαμβάνεται σύντομο σημειώμα της γιὰ τὸν Γιώργο Σεφέρη μαζί μ' ἕνα ποίημά του.

Καὶ γιὰ τὸ ξαναγυρῶσά στὴ Jean Aristeguieta καὶ στὸν φιλελληνισμὸ της ἀναφέρω ἕνα ἐκτεταμένον ἄρθρο της πάνω στὴν «Ἑλληνικὴ Ἀνθολογία τοῦ Ἰσπανοῦ Angel Lasso de la Vega, τὸ ὁποῖο δημοσίεψε στὴν ἐφημερίδα τοῦ Καράκας "Índice literario", καὶ τὸ τελευταῖο βιβλιαράκι στίχων "Laurel de fuego", ποὺ εἶναι ἐντυπώσεις της ἀπὸ μιὰ ἐπίσκεψή στὴ Μεσογειακὴ Βαλένσια. Σὲ κάθε διῶ - τρεῖς στίχους τῆς μικρῆς αὐτῆς συλλογῆς συναντᾶς καὶ κάτι ἑλληνικὸ: Ὀλυμπος, Λέσθος, Σαπφῶ, Ζεὺς, Κόρινθος, Ἀφροδίτη, Ποσειδῶν, Ἑλλάδα, Σειρῆνες, Τροίτωνες, Μέδουσες κλπ. Παίρνω ἕνα ποίημα στὴν τέχνη καὶ τὸ μεταφέρω στὴ γλώσσα μας σὰν μικρὴν εὐχαριστία γιὰ τὸ κολακευτικὸ γιὰ μᾶς πάθος τῆς βενεζουελανῆς ποιήτριας:

ΕΝΑΣ ΓΕΡΟΣ ΚΙΘΑΡΙΣΤΗΣ

Ἑλλάδας κληρονόμη ραψωδῆ μου ἀρχαίε
τὰ βᾶσανά σου ἀπόρριξες στὴ θάλασσα
τοῦ ἔρωτα φλόγες καὶ τοῦ θάνατου σιγιές
φανταστικῆς νεφέλης ἦταν οἱ χορδές σου
στὸ βᾶθος ἄλλων ἡμερῶν συντονισμένες.
Γέρω τῆς θάλασσας σὲ δίχτυ ναυαγῶ
σ' ἀνακαλῶ στὴ μνήμη ὡς μάγο λυπημένο
τυφλὸ σὲ φούντες ἄκανθας ἀπὸ τὴν Κόρινθο
καὶ στολισμένον γύρω με τὴν Ἰσπανία.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΗ

Γι' ἄγνωστο καὶ παράδοξο γιὰ μᾶς τρόπο ξαναχρῆσε τὸ «γλωσσικὸ». Βέβαια ποτὲ δὲν ἐπαφαν νὰ ἐμφανίζονται κάθε τόσο κάποιοι γλωσσασμύνητες, ποὺ βροῖσανε μιὰ εὐκαιρία γιὰ νὰ ξεκινήσουν πολεμικὴ. Ὅπως πάλιν δὲν λείψανε καὶ οἱ σκληροτράχηλοι δημοτικιστές, ποὺ κάθε τόσο ξεπηδοῦσανε ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὄχι σὲ σθεναρὰ πολεμικὴ σὰν τοὺς μαχητῆς τοῦ παρελθόντος (ἔστω κ' ἂν αὐτοὶ τότε φτάνανε στ' ἄκρα) ἀλλὰ σὲ ὕφος μοιρολογιοῦ ἢ σὲ προφητικὴν ἔξαση πρὸς ἐπικειμένον δεινῶν.

Γιὰ μᾶς οὔτε λύθηκε τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας, οὔτε θὰ λυθῆ. Στὸ κάτω-κάτω δὲν ὑπάρχει καὶ λόγος νὰ λυθῆ. Ὁ χρόνος, τὰ κείμενα, οἱ φωτισμένοι ἀρχηγοὶ μετὰ τὸ παράδειγμα καὶ τὰ τομμήματά τους θὰ καθορίζουν τὴν ἐξέλιξη καὶ γενικὴ πορεία τῆς γλώσσας μας. Ὅλες οἱ... ἑλληνικῆς γλώσσας (ἂν μπορούμε νὰ ἐκφραστοῦμε ἔτσι, χωρὶς νὰ ἐνοχλήσουμε κάποια φαλακρά ἀπὸ ιδέες κεφάλια), ἀρχαία, κοινὴ, βυζαντινὸς ἀτιμωτισμὸς, καθαρεύουσα, δημοτικὴ, σημερινῆς διαλέκτοι, δικές μας εἶναι κ' ὁ ἄξιος συγγραφέας ἀνθολογεῖ ἀπ' ὅλες

για να εκφραστεί καθαρότερα, ειλικρινέστερα και (γιατί όχι;) κι' επωφελέστερα για το έθνος.

Και ένα άλλο: προσοχή να μη φτάνουμε και στις φαιδρότητες, όταν άκαρπα και φαιδρά άσχοιμε την «πολεμική» μας. Γιατί δεν αποκλείεται κάποιος να πεταχτεί και ν' άρχισή ένα παλιό σκοπό περί «κομμουνιστικής γλώσσας», γιατί τότε φάγαμε και το Σολωμό και το Βαλαωρίτη και τόν Παλαμά και δεν ξέρω ποιους άλλους που γράφανε στη δημοτική ή ξεσπαθώσανε για τή δημοτική προτού καν γεννηθῆ ὁ κομμουνισμός είτε ὡς φιλοσοφικό δόγμα είτε ὡς πολιτική εφαρμογή σε χώρες. Φαίνεται πῶς τέτιοι ἐπὶ πλάτοι δεν λείπουν (στο κάτω-κάτω παντού ὑπάρχουν οἱ τέτιοι τύποι) χωρίς να σκέφτονται πῶς στη γεωμανική γράφανε ὁ Γκαίτε, ὁ Μάρξ, ὁ Έγκελς και ὁ... Χίτλερ. Ποιός βρέθηκε να χαρακτηρίσει τὸ ὕφος (στο ὁποῖον πάντοτε ἔχει θέση ἡ γλώσσα) τοῦ Μάρξ κομμουνιστικό και τοῦ... Χίτλερ δεξιόφρον και με βάση αὐτὲς πῆς... γλωσσικές συγγένειες να καταδικάσει ἢ να ἐπιβραβεύσει τούς συγγραφείς;

Η ΑΝΩΝΥΜΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Ξεπῆδησε ξαφνικά και τὸ θέμα τῆς ἀνώνυμης κριτικῆς. Στο Λονδίνο τάχα δυὸ ἐφημερίδες μεγάλου κύρους ἔχουν κριτικούς βιβλίου ἀνώνυμους, πὸν τὴν εὐθύνη τους ἀναλαμβάνει πλήρως ἢ διεύθυνση.

Καλὴ ἀρχή ἢ διεύθυνση μᾶς ἐφημερίδας ἔχει τὴν εὐθύνη για τὴν πολιτικὴ γραμμὴ τῆς ἐφημερίδος και για τούς πιθανούς libellous της. Ποιά πνευματικὴ εὐθύνη μπορεί νάχη μιὰ διεύθυνση ἢ ἓνα συμβούλιο πὸν πιθανὸ να μη σχετίζεται οὔτε τοσοδὰ με τὰ γράμματα, ἐκτός ἀπὸ τὴν εὐθύνη για libellous; Δεν ἀμφιβάλλουμε πῶς μιὰ ἐφημερίδα πὸν θέλει να κρατιέται σε ὕψος μεριμᾷ για τὴν ποιότητα σε ὅλες τὶς στῆλες της κι' ἐπομένως ἀποτείνεται για κριτικὴ και τοῦ βιβλίου σε πρόσωπα εἰδικά. Τί θὰ λέγανε ὅμως ὅλοι οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς ἀνώνυμης κριτικῆς βιβλίου για τὰ σχόλια τοῦ BBC και τῶν ἐγκυροτέρων ἐφημερίδων τοῦ Λονδίνου γύρω ἀπὸ τὸ κυπριακό, ἀφοῦ μερικοί τους ἀνταποκριτὲς περιγράφουν ὡς αὐτόπτες μάστιγες φανταστικῆς μάχης; Και πῶς μπορῶ να πιστέψω ὅτι ἀσκει τὸ λειτουργήμα τῆς κριτικῆς βιβλίου εὐσυνειδήτως ὁ ὁποιοσδήποτε συντηρητικὸς—ἰμπεριαλιστὴς κριτικὸς πὸν δεν ὑπογράφει τὸ κείμενό του ἢ δεν ἔχει τὴ στοιχειωδέστερη φιλοδοξία να τὸ ὑπογράψῃ κι' ἀρκεῖται μόνο στην πληρωμὴ;

Ἄλλὰ ἄς περιοριστοῦμε στὰ δικὰ μας, πὸν εἶναι και κάπως τραγικώτερα. Ἐδῶ μπαίνει πλατείᾳ ἡ ὑπογραφή με φιλοδοξίες, κι' ἀπὸ τὰ γράφόμενα φα ναται πῶς ὁ κριτικὸς μετροφύλλησε τὸ βιβλίο (ὄχι στίχους, ἀλλὰ μυθιστόρημα ἢ δοκίμιο). Πῶς τώρα ἀνώνυμως θὰ μᾶς ἀραδιάσει εὐσυνειδήτητα τὴν ἔστω και μικροῦ βάρους γνώμη του;

Ἐνα λειτουργήμα ὑπεύθυνο χρειάζεται πολὴν εὐσυνειδησία και πάντοτε τὴν παθονότητα αὐστηροῦ ἐλέγχου με κάποιες ἔστω και πνευματικῆς φέσεις κυρώσεις για να κρατηθῆ στο πρέπον ὕψος. Γι' αὐτὸ ἔχει τὴ θέση της ἡ ὑπογραφή.

Η ΕΚΘΕΣΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΟΥ Α. ΔΙΑΜΑΝΤΗ ΣΤΟ ΛΟΝΔΙΝΟ

Ἄναμφισβήτητητα ἡ ἔκθεση πινάκων τοῦ Ἄ. Διαμαντῆ στο Λονδίνο (στὴν Γκαλλερὸ τοῦ Κοινοπολιτειακοῦ Ἰνστιτούτου) ἀποτελεῖ για μᾶς γεγονός καλλιτεχνικό με ἀπιννοβολία τῆς κυπριακῆς δημιουργίας σ' ἓνα ζωτικό κέντρο. Για τὸν ἴδιο τὸν καλλιτέχνη εἶναι ἓνας σταθμὸς ζωῆς και μιὰ εὐρύτερη παρουσίασή του μετὰ ἀπὸ τὴν ἀναδρομική του ἔκθεση στο ἔθνικό μας κέντρο.

Γεννοῦνται τώρα δυὸ προβλήματα, πὸν δεν εἶναι προσωπικά τοῦ καλλιτέχνη, ἀλλὰ γενικώτερα τῶν Κυπρίων: α) θὰ ἐκτιμηθῆ ὅπως πρέπει ἢ κυπριακὴ αὐτὴ παρουσία σ' ἓνα ἔχθρικό κλίμα ὅπως εἶναι τὸ βρετανικό τοῦτο τὸν καιρὸ με τὴν διαβολικὴ ἐπίδραση τῆς πολιτικῆς; β) πῶς θὰ γίνῃ ὀρθὴ ἐκμετάλληση τοῦ γεγονότος ἀπὸ κάποια ἐπίσημη ἀρχὴ μας για να προσβληθῆ λίγο - πολὺ ἢ μικρὴ ἢ μεγάλη κυπριακὴ δημιουργία στον γενικὸ καλλιτεχνικό τομέα;

Στοὺς ἀνώμαλους καιρούς, πὸν τὰ μαζικά μέσα ἐπικοινωνίας και διαφωτίσεως (ραδιόφωνο, τύπος, τηλεόραση, κινηματογράφος) κινητοποιοῦνται διεγείροντας τὸ γενικό ἐνδιαφέρον για πολιτικούς κυρίως λόγους, εὐνοεῖται και ἡ πνευματικὴ — καλλιτεχνικὴ προβολή, εἴτε φιλική, εἴτε ἔχθρική εἶναι ἡ στάση τοῦ ξένου κοινού. Μένει να βοηθῆ τὸν τρόπο και τούς κατάλληλους ἀνθρώπους.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ Β. Β. C.

(Ἄπὸ σχόλιο τοῦ ΡΙΚ, 12 Μαΐου 1964)

...Προσπαθοῦν να ἐκδιάσουν τούς συμμάχους των οἱ Τούρκοι και περιφρονοῦν τὰ Ἠνωμένα Ἐθνη, εἰς δὲ τὴν Κύπρον, διὰ να διατηρήσουν τὴν ἔνταση, ἐπιδίδονται εἰς κτηνώδεις πράξεις, κτηνωδεστέρτα των ὁποῖων ὑπῆρξεν ἡ χρεσινὴ ἐν ψυχρῷ δολοφονία δύο ἀξιωματικῶν τῆς ΕΛΔΤΚ και τοῦ Κυπρίου ἀστυνομικοῦ Κωστάκη Πατηλίδου. Εἶναι προφανές, ὅτι ἡ βδελυρὰ αὐτῆ δολοφονία θὰ καταδικασθῆ ὑπὸ τῆς διεθνούς κοινῆς γνώμης. Ἴσως ὅμως διὰ να περιορισθῆ ἡ κατακραυγή, ὁ Ραδιοσταθμὸς Λονδίνου ἀφῆκε να παρελθουν ἑπτὰ και πλέον ὄρα προτοῦ ἀσχοληθῆ με τὸ ἀποτρόπαιον ἐγκλήμα, ἐνῶ κατὰ κανόνα τὰ ἐν Κύπρῳ γεγονότα μεταδίδει ἐντός δύο τὸ πολύ ὥρων ἀπὸ τῆς στιγμῆς πὸν συμβαίνουν. Ἡσυχολήη με τὴν στυγε-

οὐκ ἀδολεσχεύειν εἰς τὴν ἐκπομπὴν τοῦ τῆς δεκάτης νυκτερινῆς χθές, ἀλλά... πῶς ἠχολήθη; Οὔτε λέξι ἀνέφερον εἰς τὴν εἰσαγωγὴν, εἰς δὲ τὸ πλήρες κείμενον τῆς ἐκπομπῆς ἀπέφρασε δύο φράσεις, χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ ὑπὸ λόγια συνθήκας ἐφρονεῖθαι οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς ΒΛΔΤΚ καὶ ὁ Κύριος ἀστυνομικὸς. Καὶ τὸ χειρότερον: Τὴν πρωτὰν τῆς σήμερον μετέδωκεν ἐπανειλημένως ὅτι οὔτοι ἐφρονεῖθαι ἀδιαφορήσεις ἐνόπλιον συγκρούσεως», προσέθεσε δὲ ὅτι δὲν διηκουρίστη ποιοὶ ἐπιροβόλησαν πρώτοι, διότι οἱ μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι ἠχοήσαν πυροβολοῦντες οἱ δέ». Ἔτσι ἐχειρίσθη τὸ ἐπεισόδιον ὁ Ραδιοσταθμὸς Λονδίνου διὰ νὰ καταστήσῃ σαφές ὅτι παρ' ὅλας τὰς συνεχεῖς ὑποδείξεις ὅτι σκανδαλωδῶς μεροληπτεῖ δὲν μετέβαλε τακτικῶς.

Ψυχρὸν πόλεμον μᾶς κἀμει ὁ Ραδιοσταθμὸς Λονδίνου τῆ ἐπιπέσει — προφανῶς — τῆς Βρετανικῆς Κυβερνήσεως. Δὲν φοβούμεθα ὅμως οὔτε αὐτόν, οὔτε τὸν θερμὸν πόλεμον, ἔαν ἐκραγῇ. Ὡς ἐπιγραμματικῶς εἶπε προχθὲς ὁ ἴππουρος κ. Τάσος Παπαδόπουλος, «ἡ ἐποχὴ τοῦ διὰ τῆς βίας σφαιρατισμοῦ τῶν ἐθνικῶν δικαίων τῶν λαῶν ἔχει παρέλθει ἀνεπιστρέπτως».

I. ΣΤ. ΜΑΡΚΟΥ

ΕΘΝΙΚΑ ΠΕΝΘΗ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΗΡΩΕΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥΣ
ΔΗΜ. ΠΟΥΛΙΟΝ ΚΑΙ Β. ΚΑΠΟΤΑΝ

Εἶναι πελιδνὰ τὰ πρόσωπα, δάκρυα πλημμυρίζον τὰ μάτια, σπαράζον οἱ καρδιές καὶ εὐλαδικὸν ρίγος διαπερνᾷ τὴν ψυχὴν μᾶς, τὴν στιγμὴν αὐτὴν ποὺ στεκόμαστε γιὰ νὰ σᾶς ἀποδώσουμε τὸν τελευταῖον χαιρετισμὸν καὶ νὰ σᾶς συνοδεύσουμε στὴν τελευταία σας κατοικία ὅπου αἰώνια σ' ἀναπαυθῆτε δίπλα στὸν Κωστάκη Παντελίδη καὶ τοὺς ἄλλους ἥρωες τῆς Κύπρου.

Στὰ χεῖλη δὲν μᾶς ἔρχεται λόγος ἀποχαιρετισμοῦ. Δὲν πιστεύουμε πῶς χαθήκατε. Ἦταν καὶ εἶναι τόσο ζωντανὴ ἡ παρουσία σας ἀνάμεσά μας ποὺ αἰσθανόμαστε πῶς ὁ θάνατος δὲν μπόρεσε νὰ νικήσῃ τὴν περὶφάνειαν καὶ ἀλύγιστες μορφές σας. Ντυμένους στὸ φῶς τὸ ἑλληνικὸ σᾶς βλέπουμε νὰ μᾶς χαιρετᾷτε καὶ ν' ἀσπάζεστε γιὰ λογαριασμὸ τῆς Ἑλλάδας τὰ χρώματα τῆς Κύπρου.

Ὁ θάνατος καὶ ὁ χρόνος δὲν θὰ σᾶς φθείρῃ τὴν ἀγέραστη μνήμη. Ἄξιοι τῆς αἰώνιας Ἑλλάδας αἰώνια θὰ ζῆτε μέσα στὸ φῶς τῆς Ἀθανασίας. Ζῆτε μέσα στὸ ἱερὸ βῆμα τῆς ψυχῆς τῶν Κυπρίων. Λαμπάδες γίνανε οἱ ψυχές σας καὶ φωτίζουν τὸν δρόμον τῆς Κύπρου. Ἔγινε πυρὸς τὸ πνεῦμα σας καὶ φωτίζει τοὺς αἰθέρες. Τῆς ψυχῆς σας τὰ φτερουγίσματα ἀγκαλίασαν τοὺς παλμούς τῆς Κύπρου καὶ γίνανε ἕνας ρυθμὸς ζωῆς, ὁ ρυθμὸς τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Ἑλευθερίας.

Γύρω ἀπλώνεται ἡ Ἄνοιξη. Τῆς Κύπρου τὰ χρώματα γιὰ σᾶς θὰ ξεφτυρώσουν τὰ πιὸ ὄμορφα λουλούδια γιὰ νὰ στολίσουν τοὺς τάφους σας. Ἡ γῆ μας θὰ σᾶς ἀγκαλιάσῃ ζεστά σὰν θησαυροὺς πολυτίμου.

Ἡ ἀγάπη κι ἡ λατρεία τῆς Κύπρου θὰ νικήσουν τὴν δύναμιν τοῦ Χρόνου ποὺ σκληρὸς ἀφανίζει τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων.

Ἄς μὴν ἀνησυχῶν οἱ ψυχές σας. Ἐδῶ θὰ βρῆτε τόπον ἀνάπαυσης ἐξ ἴσου θερμὸν καὶ φιλόστοργον μὲ κείνον τῆς Μητέρας Πατρίδας. Ἐδῶ σ' ἕνα νησὶ τῆς Ἑλλάδας θὰ σᾶς συνοδεύῃ στοὺς αἰῶνες ἡ στοργὴ καὶ ἡ ἀνάμνηση καὶ ἡ τιμὴ ἀπὸ χιλιάδες Ἑλληνες ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ δέκα σχεδὸν χρόνια καὶ χύσαν αἷμα γιὰ νὰ δικαιώσουν τὸν πόθον καὶ νὰ πραγματοποιήσουν τὰ ὄνειρά τους. Ὁ θάνατός σας ἀποτελεῖ τὸ ἱερὸ προοίμιον στὴν πραγμάτωσιν αὐτῶν τῶν ὀνείρων.

Ἡ καρδιά σας ἔπαλλε μὲ τὸν ρυθμὸ τῆς καρδιάς αὐτοῦ τοῦ τόπου. Αὐτὸν τὸν τόπον ἀγαπήσατε ἀλλὰ κι αὐτὸς σᾶς ἀγάπησε καὶ σᾶς αἰσθάνεται σὰν δικὰ του βλαστάρια. Δὲν εἴσατε λοιπὸν ξένοι. Εἴσατε οἱ πιὸ ἀγαπητοί, οἱ πιὸ προσφιλεῖς, οἱ πιὸ λατρευτοὶ ποὺ χύσαν τὸ αἷμα τους σ' αὐτὸν τὸν τόπον, γιὰ νὰ πραγματοποιήσετε μέρος τῶν ὀνείρων μας, ἀγκαλιάσατε τοὺς πόθους καὶ τὴν προσδοκίαν μας, καὶ τὰ ζήσατε καὶ μᾶς δώσατε τὴν χάριν νὰ αἰσθανοῦμε ὀλόψυχα ἐνωμένη τὴν Κύπρον καὶ τὴν Ἑλλάδα, μέσα στὸ φῶς τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς Ἑλευθερίας. Ἀγνώμονες δὲν εἴμαστε. Θὰ κρατήσουμε αἰώνια τὴν μνήμην σας στὴν ἱστορία αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Στὴν κατάλληλη ὥρᾳ ἡ Κύπρος εὐγνωμονοῦσα θὰ ἀποθανάτισῃ στὸ μάρμαρον τὴν μορφὴν σας δίπλα στὴς ἄλλες μορφές, ποὺ λάμπρυναν τὸν προηγούμενον καὶ τὸν τωρινὸ ἀγῶνα τῆς καὶ θὰ σᾶς στήσῃ ἀκατάλυτον μνημεῖον Τιμῆς, Δόξας κι Ἀρετῆς.

ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΟΣ

ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΙΣ

«ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ» (AFTER THE FALL)

Τὸ νέα ἔργον τοῦ Ἄρθουρ Μίλλερ

Πρὶν λίγον καιρὸν δόθηκε ἡ πρεμιέρα τοῦ νέου ἔργου τοῦ Μίλλερ στὴ Νέα Ὑόρκη. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ καλλιτεχνικοῦ κόσμου καὶ τῶν κριτικῶν εἶχε ἀπικροφυωθῆ πολλὰς ἡμέρας πρὶν. Στὸ διάστημα τῶν τριῶν μηνῶν ποὺ κράτησαν οἱ δοκιμαεῖς τοῦ ἔργου πολλὰ λεγόντουσαν γιὰ τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὴν δραματικὴν ἀξίαν τοῦ νέου ἔργου.

Ψευδοζῶταν συγκεκριμένα ὅτι τὸ «Μετὰ τὴν πτώσιν» δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἱστορία τοῦ γάμου τοῦ Μίλλερ μὲ τὴν Μαρίλην Μονρόε. Κανένας δὲν εἶχε διαβάσει ὀλόκληρον τὸ ἔργον, οὔτε ὁ σκηνοθέτης Ἡλίας Καζάν, παρὰ μόνο τὴν τελευταίαν ἡμέραν πρὶν τὸ ἀνεῖσασμα. Φυσικὰ γιὰ ὅλες αὐτὰς τὴς προφυλάξεις καὶ αὐτὴ τὴν μυστικότητα, ὁ Μίλλερ δικαιολογεῖτο πῶς δὲν ἤθελε νὰ ἀσχοληθῶν μ' αὐτὸ πρὶν τὸ δοῦν ἀνεῖσασμένον.

Πορ' ὅλες ὅμως τὴς προφυλάξεις τοῦ Μίλλερ ἕνας Ἀγγλος ἀνταποκριτὴς τηλεγράφησε στὸ Λον-

δινό μια συνοπτική περίληψη. "Έτσι όλοι ήξεραν το μυστικό του Μίλλερ. Κάποιος είπε πριν από την πρεμιέρα, ότι το έργο θα ήταν «το σπουδαιότερο γεγονός στην ιστορία του Αμερικανικού θεάτρου».

Τούτο ήρθαν να επιβεβαιώσουν και οι καταπληκτικές στά θεατρικά χρονικά, προπωλήσεις εισιτηρίων, που έφθασαν το ένα εκατομμύριο δολάρια (οι κακές γλώσσες είπαν ότι ο Μίλλερ έγραψε το καινούριο έργο του «Μετά την πτώση» μόνο και μόνο για να εξοφλήσει το λογαριασμό του ψυχαναλυτού του και την εφορία).

Τη βραδιά της πρεμιέρας το καινούριο θέατρο στο θεατρικό κέντρο του Λινκολν Σέντερ γνώρισε πολλές επιτυχίες, αφάνταστη κοσμοσυρροή, έξωτικες βροδινές τουαλέτες, μακάρι με άποτυχία: το έργο σαν δραματική τέχνη, δεν ικανοποίησε. Συγκίνησε όμως άρκετους και προκάλεσε τον οίκτο των θεατών. "Ο Μίλλερ είναι γνωστός για την ικανότητά του να δίνει πάθος στον οίκτο για τις καθημερινές απελπίσιες κοινών ανθρώπων. Με τη διαφορά ότι το έργο έδωσε τη δική του πικρή πείρα στο γάμο του με την Μονρόε. "Έτσι επαλήθευσαν οι διαδόσεις, πως δηλαδή το έργο ήταν μια άπλη βιογραφία μέρους της ζωής του: δραματοποιό.

"Υπάρχουν στο έργο όλα τα στοιχεία της ζωής του Μίλλερ με την Μονρόε. Τα κυριότερα είναι ότι ο ήρωας δεν μπορεί να συγκεντρωθεί για δουλειά (αλήθεια τί έχει προσφέρει ο Μίλλερ στα τελευταία δέκα χρόνια); οι καυγάδες μεταξύ του ζεύγους αβυσσούν, απόπειρα αυτοκτονίας δεν λείπει, και ο ψυχίατρος — τακτικός σύντροφος της Μονρόε, είναι παρών στο έργο.

"Όλες αυτές τις κατηγορίες ο Μίλλερ άπαντά: «Αυτός ο άνθρωπος στη σκηνή δεν είναι ο έαυτός μου... Ένας θεατρικός συγγραφέας δεν βάζει τον έαυτό του στη σκηνή, απλώς δραματοποιεί ώριμμένες δυνάμεις που είναι μέσα του».

Το έργο, λέει ο κριτικός Μπέρναρντ Λέβιν, είναι μια επιτηδευμένη απόλογια του συγγραφέα, υπό την μορφή της συνεχούς «αυτοκατηγορίας» παρουνάει την Ματρίλιν κατά σειρά πρώτα σαν ένα άδωο, άπειρο και βάνυισο άπογοητευμένο παιδί, έπειτα σαν μια ύπερική, γλωσσού και στρίγγυλα βασανίστρια και τέλος σαν μια νευρωτικά, ψυχικά διαλελυμένη αυτόχειρα.

Το έργο κινείται ελεύθερα πίσω και εμπρός μέσα στο χρόνο της ζωής του συγγραφέως — ήρωος. "Η ζωή του Μίλλερ περνά πάνω στη σκηνή: Υπάρχει η περίφημη σύγκρουσή του με τον Έλια Καζάν, όταν ο Καζάν συμφώνησε να «καταδώσει όνόματά» στην Έπιτροπή Αμερικανικών Ένεργειών, τη στιγμή που ο Μίλλερ δεν δέχθηκε κάτι τέτοιο. "Η σύγκρουση αυτή είναι παρούσα σ' όλο το έργο (οι δύο τουο συμφιλώθηκαν — άφοδ το έργο ακηνοβήθησε ο Καζάν).

Στο έργο του ο συγγραφέας τονίζει ότι είμαστε πολύ έπικίνδυνοι, και άνικανοί ν' άγαπήσουμε, να άποροφήθοιμε έξ άλακλήρου σ' ένα άλλο πρόσωπο. "Η άνικανότητα αυτή του άνθρώπου είναι άναπόφευκτα καταστρεπτική.

"Αν ένα άκροατήριο που δεν γνωρίζει την ζωή του Μίλλερ και της Μονρόε συγκινηόταν, τότε το έργο θα είχε μεγάλη άπήχηση. "Έχει — όμως; Μπορεί να κριθεί σαν θεατρικό έργο; Μερικοί κριτικοί το βρίσκουν έντυπωσιακό έργο. Παρόλα τα ψευδία, που το καταλογίζουν (μασοχισμό, βραδυ ρυθμό, πλήθος εύτελών επεισοδίων) το χαρακτηρίζουν σαν το πιο ώριμο έργο του Μίλλερ. Πιστεύουν πως με τις διορθώσεις — που άποωδήποτε θα γίνουν, το «Μετά την Πτώση» θα είναι έργο τουλάχιστον της δεκαετίας που διανύουμε. "Ο

Μπέρναρντ Λέβιν πιστεύει πως ύστερα από πεντακόσια χρόνια, κανείς δεν θα ενδιαφέρεται γι' αυτό το έργο. Φθάνει στο σημείο να διερωτάται, άν έπρεπε ο Μίλλερ να το γράψει, ή τουλάχιστον ν' άφήσει να παιχθεί τόσο σύντομα. Νομίζει πως δεν έπρεπε. "Αν ο Μίλλερ, λέγει ήταν πάρα πολύ άπασχολημένος για να πάη στη κηδεία της τέως συζύγου του, θα έπρεπε να έρωτηθεί άν ήταν πολύ φρόνιμο από μέρους του να εκπέμπη τόσο πολλά περι των δικών του νευρώσεων από τον τάφο της.

ΜΑΡΙΑ Π. ΠΑΤΤΙΧΗ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ

‘Ο έπιστήμων και ο άνθρωπος

"Η ύπό του Πανεπιστημίου Άθηνών έκλογη του Ν. Ν. Σαρίπολου ως τακτικού καθηγητού τώ 1910 της Νομικής Σχολής άποτελεί δικαίαν και άφειλομένη άναγνώριση των μεγάλων υπηρεσιών, τας όποιās ούτος έπι σειράν έτών προσέφερεν εις τόν έπιστημονικόν τομέα της τό ε έλευθερουμένης έκ του βάρους του κομματικού παρελθόντος Έλληνικής Πατρίδος. Ζήσας ως Έλλην τας εύτυχιστάς ημέρας άσσημονήτων εθνικών όνειρων αλλά και άθλημονήτων εθνικών συμφωρών, έναπέθεσε κατά την διαρρέυσαν άκρυστήν έποχήν» την σφραγίδα της προσωπικότητός του έπι της έν γενέσε νομικής έπιστήμης, δι' ην διέθεσε όλας τας σωματικάς και ψυχικάς του δυνάμεις.

"Ο Ν. Ν. Σαρίπολος, υιός διακεκριμένου Κυρίου νομοδιδασκάλου και άναταξίου προκατόχου του, έγενήθη έν Άθήναις τώ 1876. Παρ' όλον ότι εις ηλικίαν μόλις 11 έτών έστερήθη της πατρικής θαλαπώρης, ή μοίρα του έπεφύλαξε λαμπρόν και έξοχον μέλλον. "Έτυχεν έπιμελούς στοιχειώδους και μέσης άκαταδευθείας, μεθ' ο μετέβη δι' άνωτέρας σπουδās και ένεγράφη εις την Νομικήν Σχολήν των Παρισίων, της όποιās άνηγορεύθη διδάκτωρ τώ 1899. Συναχίζων ο Ν. Ν. Σαρίπολος την άρίστην έπιστημονικήν του κατάρτισην έχων ως έμβέλημά του την άγάπην προς την εθνικήν άσίαν και την κοινωνικήν σημασίαν της έργασίας ένεγράφη εις την Ecole pratique des Hautes Etudes και εις τά περίφημα Γερμανικά Πανεπιστήμια του Βερολίνου, της Άΐδελβέργης, της Βόννης και του Μονάχου. "Επίστευεν άκροαδόντως ότι κάτι πρέπει να έπιτελέση εις την ζωήν ως έπιστήμων, και παραλλήλως προς την έπιστήμην έκαλλιέργει τόν ψυχικόν του κόσμον. Αιρόμενος ύπεράνω συναισθηματισμών και έξάρσεων άντιλαμβανόμενος την πραγματικότητα της ζωής έφρόντιζε να άποδειχθί πραγματικός άνθρωπος, να ώφελήση το σύνολον αυτό που λέγεσται κοινωνία άνθρώπων. "Η άπλη φυσιογνωμία του, ή έκφραση των φλεγόντων ζπισθεν τών άπιστραπτέντων καθηγητικών του διωπετρών έθθαλαμών και ή μιστηριώδης έκείνη του προσώπου του σοβαρότης προΰδον πα δύο άνετρα της ζωής του, τόν έπιστήμονα αλλά πρό πάντων τόν άνθρωπον Σαρίπολον. Εύχαρις έκείνοι οι όποιοί ήκουον την μελίρρητον φωνήν του να ξεχύνετα και να θγαίνον αι μνημειώδεις έκείναι λέξεις, αι φιλειδέθηραι ιδέαι περι δημοκρατίας και λαϊκής κυριαρχίας. Άπλοūs και ήρεμος, συνετός και ούχι εύερέθιστος, ψυχραιμος και νοήμων, έπιστήμων και άνθρωπος ήσαν τά χαροάκτηριστικά του μεγάλου συνταγματολόγου.

"Ο Ν. Ν. Σαρίπολος ήρχισε το στάδιόν του ως ύφηγητής του Πανεπιστημίου τώ 1899. Την τιμητικήν ταύτην έβραν διετήρησε μέχρι του 1910, ότε διορίσθη γενικός γραμματέας του Υπουργείου Δι-

κασιούνης. Διακρίθη δὲν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ διὰ τὸν ψύχραιμον χειρισμὸν πλείστον ὄσων νομικῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀντιμετώπιζε μὲ δημιουργικὸν πνεῦμα καὶ σκέψιν ἐπιστημονικῶς πρᾶστου. Τὸ αὐτὸ ἔτος 1910 παρτήθη διότι ὀρθῶς διείδεν ὅτι ἡ ζωὴ τὸν προῶρισε διὰ τὸ μεστὸν ἐθνικῆς ὑπερφανείας ἐπάγγελμα τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου τοῦ Πανεπιστημίου. Αἱ Ἀθῆναι ἐνεπιστεύοντο εἰς αὐτὸν ὡς εἰς ὁδηγὸν φάρον τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν αὐριανῶν ἡγετῶν τῆς Χώρας. Εἰς αὐτὸν ἐνεπιστεύοντο τὸ μέγα διδάγμα τῆς ἀρχῆς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ τὸ ὑπόροχον κήρυγμα τῆς ἀληθοῦς Δημοκρατίας, ἡ ὁποία εὐρίσκειται ἐνσαρκωμένη εἰς τὰς καρδίας ὄλων τῶν φιλελευθέρων ἀνθρώπων. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην παρέμεινε μέχρι τοῦ 1922, ὅτε προσβληθεὶς ὑπὸ σοβαρᾶς ἀσθενείας ἀπεχώρησε. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα τὸ ἔργον τοῦ Ν. Ν. Σαριπάλου ἤρχισε νὰ καθολικεύεται καὶ νὰ ἀκτινοβολῇ εὐρύτερον. Ἰδιαιτέραν δὲ ἐντύπωσιν προσκάλει τὸ δημιουργικὸν τοῦ πνεύμα διὰ τὰς ἠθικὰς ἀξίας, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δημοκρατίας, τὰς ὁποίας προέβαλλεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν φοιτητῶν του. Μνημιώδεις θὰ παραμείνουν οἱ ἀγῶνες του διὰ τὴν ἰσότητα, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δημοκρασίαν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς μειοψηφίας εἰς τὴν πλειοψηφίαν πράγμα, ὅπερ κατ' ἐξοχὴν ἀπεδείκνυε τὸ δημοκρατικὸν τοῦ πνεύμα. Κατὰ τὰ ἔτη 1910—1916 καὶ 1918—1919 ἐδίδασκε καὶ διεθνῆς δίκαια ὡς προσωπικὸς καθηγητὴς αὐτοῦ, διετύλιξε δὲ τοικτικὸν μέλος τῶν συμβουλίων τῆς διοικητικῆς ὑπηρεσίας τῶν ὑπουργείων Ἑσωτερικῶν, Ἐξωτερικῶν καὶ Γεωργίας, μέλος τοῦ παρὰ τῷ ὑπουργεῖῳ Ναυτικῶν δικαστηρίων τῶν λιμένων καὶ μέλος τῆς ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ Ἐξωτερικῶν ἀνωτάτης ἐπὶ τῶν συνθηκῶν ἐπιπροσῆς. Ὁ Ν. Ν. Σαριπάλος, πολυγραφώτατος ἀνὴρ, συγγραφεὺς δόκιμος, φωτισμένος ἐκπαιδευτικὸς ἡγέτης, ἐμπνευσμένος καὶ ἀκαταπόνητος κοινωνικὸς ἐργάτης, συνέγραψε πηλὴθὸν ἐπιστημονικῶν ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ: «La democratie et l' election proportionnelle», «Ἡ ἰδέα τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ», «Τὸ Κρητικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον», «Περὶ τοῦ κανομιστικοῦ δικαιώματος τοῦ βασιλέως καὶ περὶ ἀναγκαστικῶν διαταγμάτων», «Σύστημα Συνταγματικοῦ Δικαίου καὶ Δημοσίου Δικαίου», «Μελέται περὶ δημοσίων ὑπαλλήλων», «Περὶ τῶν ὀρίων τοῦ καθήκοντος ὑπακοῆς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εἰς τὰς προτίστα μένους ἀρχάς», «Das Staatsrecht des Königreichs Griechenland», «Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν Δίκαιον», «Περὶ τοῦ δικαστηρίου τῶν Λειῶν», «Τὰ ἀναγκαστικά διατάγματα ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν πόλεμον», «Περὶ νομοθετικῆς ἐξουσιοδότησεως κατὰ τὸν πόλεμον», «Περὶ πολιτείας καὶ τῶν στοιχείων αὐτῆς», καὶ πλείεστας ἄλλας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας δημοσιευθείσας εἰς τὸν περιοδικὸν καὶ ἡμερήσιον τύπον τῆς πατρίδος.

Μολονότι καὶ πρὸ τοῦ Σαριπάλου ἐδίδαξαν τὸ συνταγματικὸν δίκαιον διακεκριμέναι ἐπιστήμονες, ἐν τοῦτοις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ κυριῶς ἴδρυτής τοῦ κλάδου τούτου τῆς νομικῆς ἐπιστήμης ἐν Ἑλλάδι. Κατάρθωσε νὰ ἰδρῆσθ τὸν κλάδον τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου ἐν μέσῳ τοῦ κοινωνικοῦ σάλου τῆς ἐποχῆς μας καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὰς νῆας ἐπιστημονικὰς ἀπόψεις περὶ δημοκρατικῶν ἰδεωθῶν καὶ φιλελευθερισμοῦ. Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο ἑλληνικὸν πνεῦμα τοῦ φιλελευθερισμοῦ καὶ τῆς ἀρχαίας καὶ ἐμπνευσμένης ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας τοῦ Περικλέους κατάρθωσε νὰ ἐμφυσηθῇ εἰς τὸν κόσμον τῶν φοιτητῶν του καὶ νὰ τοῦς δημιουργήσῃ ἐνδιαφέροντα εὐκρινέστερα καὶ γενικώτερα

περὶ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης, ἡ ὁποία τότε εὐρίσκειτο ἐν τῇ γενέσει τῆς, ὡς ἔκρινον ἐν σπαργάνοις. Καὶ εἶναι ὠραῖον, εἶναι δικαίον μετὰ πάροδον χιλιετηρίδων ἀπὸ τοῦ Περικλέους τὸ δημιουργικὸν πνεῦμα τῆς ἰδεώδους ἀθηναϊκῆς ἐκείνης δημοκρατίας τοῦ ἀπακλιθέντος «χρυσοῦ αἰῶνος» νὰ ἐαναζῆ. Ὁ Ν. Ν. Σαριπάλος ὡς καθηγητὴς κατάρθωσε νὰ τοῦ δώσῃ εἰς τοῦτο σάρκα καὶ ὅσα ἐκ νέου ἐμπλουτίζον τὸν ψυχικὸν κόσμον τῶν αὐριανῶν ἡγετῶν τῆς Χώρας. Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο ἑλληνικὸν πνεῦμα δημιουργικὸν πνεῦμα ἐθεώρει ἀληθῶς ὡς ἀκένωτον τοῦ ἔθνους πηγὴν. Ἐξ αὐτοῦ συμπεραίνομεν περὶ τῶν ὅτι πάντοτε ὁ ἐπιστήμων καὶ ὁ ἀνθρώπος θὰ στρέφονται πρὸς τὸ παρελθόν, πρὸς τὸν ἀθάνατον ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κόσμον διὰ νὰ ἀντλῶσι τὰ ὑψηλὰ διδάγματα διὰ τὴν σήμερον.

Υπῆρξε πράγματι ὁ Ν. Ν. Σαριπάλος, ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος εἰσήγαγεν ἐν τῇ ἐρημίᾳ τῶν συνταγματικῶν κανόνων ἀποκλειστικῶς τὴν νομικὴν μέθοδον, τὴν ὁποίαν ἐτήρησεν αὐστηρότατα εἰς ὅλα τὰ ἐπιστημονικὰ του ἔργα. Ἡ ὑπὲρ τῆς συνταγματικῆς ἐπιστήμης δράσις τοῦ Ν. Ν. Σαριπάλου, γνωστὴ καὶ πέραν τῶν ὀρίων τῆς Ἑλλάδος, πέραν τοῦ χώρου τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, καταστᾶσα τὸ ἐπίκεντρον τοῦ διεθνoῦς ἐνδιαφέροντος τῶν νομικῶν ἐν γενεῇ, θὰ παραμείνῃ πάντοτε ὑποδειγματικῆ, φαεινῇ, ὡς φωτοβόλος καὶ ὀδηγὸς φάρος διὰ τὰς ἐπερχομένας γενεάς. Ἡ Κύπρος δύναται νὰ εἶναι ὑπερήφανος δι' αὐτὸν, ἔστω καὶ ἂν δὲν τῆς ἀνήκε.

ΑΝΔΡΕΑΣ Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Τατιάνας Γκρίτση Μιλλιέξ :
«...καὶ ἰδοὺ ἵππος χλωρός...», Νέα Βιβλιοθήκη Φέξη, Ἀθῆναι, 1963.

Μιά χήρα, ποὺ ὑποχρῶνεται ἀπὸ τὸν ἀντράδελφὸ τῆς, ἕναν ἀνάληρο μ' ἀποθνήσκον αἰσθημάτων, νὰ ζήσει μετ' τὸ γιὸ της μαζί του, κάτω ἀπὸ τὴν κηδεμονία καὶ τὴν βαρεῖα προστασία του σ' ἕνα μακρινὸ χωριὸν τίς μαρτυρικῆς μέρες τῆς κατοχῆς, αὐτὸς εἶναι ὁ ὅλος μῦθος. Μιά νέα γυναίκα, ποὺ χάνεται βουλιάζοντας μέσα στὸ χάος τῶν ἀναμνήσεων, μ' ἕνα σωρὸ εἰκόνας τῆς ὁμορφῆς ἑσπέρης τῆς ζωῆς ὀθιῆς ἀκόμα μπροστὰ τῆς, χεαλλεῖ ἔξαφνὰ ἀπ' ὅτι γνωστὸ καὶ δικό της γιὰ νὰ ζήσει σὰν μέσα σ' ἕνα παραλογισμὸ τὰ χροῖνια τῆς κατοχῆς καὶ τῆς ἀντίστασης. Ἀνώνυμη ἀνάμεσα στοὺς ἀμέτοχους ἥρωες τῆς γῆς τῆς θά προσφέρει καὶ αὐτὴ τίς δυνάμεις τῆς στῆν ἀντίσταση, τόση εὐθύνη γιὰ τοὺς μικροὺς ἄμους τῆς, ἕνα πληγωμένους ἐτοιμοθάπτος ἀντάρτης, ἕνα παιδί στὸ σπῆτι καὶ ὄλο τὸ χωριὸν ν' ἀφῆται ἀπὸ τὰ χέλια τῆς καὶ ὅμως στὶς δυσκολίες μετὰ πάθος θ' ἀγωνισθῇ γι' αὐτὸ ποὺ τῆς ἐμπνευσθήσαν, ἴσως μὲ ἔξαρση χωρὶς ὅμως καμιά ἔπαρση, ἀκριβῶς γιὰτὶ γιὰ τὸν καθένα ἡ ἀντίσταση στὰ χροῖνια ἐκεῖνα ἦταν ἀνάγκη ζωῆς.

Ἡ ροὴ τῆς ἱστορίας δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐπιπροέξει τὴ ζωὴ τῶν ἀτόμων, αὐτὸ εἶναι σω-

στό κι αυτό είναι ή ρίζα του μύθου στο βιβλίο της κ. Μιλλιέξ. Έκείνη ή νέα γυναίκα που ζή με τον Άγγελο και τον Μάνο τόσο όμορφα, βλέπει ν' αλλάξει ξαφνικά ή πορεία της ζωής της με τον έρχομό των Γερμανών στην Ελλάδα. Ο άνδρας της θα σκοτωθώ από το ίδιο κούλας βράδυ που θ' άκούση από το ραδιόφωνο πώς ήλθε ο Χίτλερ στην Ελλάδα, ο Χίτλερ, αυτό το τέρας που την τυραννία του τόσο μισούσε. Κι αυτό το φάσμα του πολέμου θ' ακολουθήση την ήρωίδα ίσαμε το τέλος, θα φανερώναται κάθε λεπτό μπροστά της αλλοιώνοντας τη ζωή της.

Στο βιβλίο όλες οι από μόνες τους συνταρακτικές σκηνές παρουσιάζονται, δείχνονται με πολύ άπλές, πολύ λιτές εικόνες τονίζοντας έτσι μέσα μας πού πολύ αυτό που θέλουμε να παραστήσουν. Το πόσο τρομερό ήταν για τους ανθρώπους ο έρχομος των Γερμανών στην Ελλάδα διαφαίνεται άμέσως από την αυτοκτονία του Άγγελου, αυτού του λάτρη της όμορφης γερμανικής γής με τ' άπεράντα δάση και τα τεράστια ποτάμια. Τότερα ή απαγόρευση της ταφής του κι άς πιστεύουμε πώς κανένας έχθρος και κανένας πόλεμος δεν έμποδισε ποτέ τις κηδείες: «Φερμώστεν. Η πρώτη λέξη που άκούνε στη γλώσσα Έκείνων. Άπαγορεύεται. Άπαγορεύεται να θάψουν τον νεκρό». Η πείνα, τέλος, που ένεσκηψε τότε στην Ελλάδα θα ήμπορούσε με πολλούς τρόπους να δοθώ, αλλά ή συγγραφέας προτιμά να σηκώση ένα βράδυ τον Άλέξανδρο να σκοτώση τα σκυλλιά. Έτσι ή πείνα γίνεται πού δραματική.

Μέσα, λοιπόν, σ' αυτή τη βαθειά δραματική έποχή ή ήρωίδα — ή ή συγγραφέας — θα εκφράση την τραγωδία του πολέμου αλλά κι όλο το μεγαλείο της αντίστασης. Στο ξετύλιγμα του μύθου όλα τα πρόσωπα θα καλυφθούν, θα περάσουν σε δεύτερο πλάνο και στο προσκήνιο θ' άνεβή ή ιστορία, που θάρεθη, άθόρυβη μόν αλλά ύπαρκτή κι άπτη, να ταυτίση τη μόρση των ανθρώπων με τη δική της.

Η νοσταλγία της έφηβείας μέσα σ' αυτό το σκληρό παρόν, ένας ακράτητος λυρισμός ανυψωμένος ίσαμε το χώρο της ποίησης εκεί όπου έπιχειρούνται γυρίσματα στο δίχως πόλεμο παρελθόν κι άλλου ένας άβάσταγος πόνος, ένας σπαραγμός του ανθρώπου γι' αυτό τ' άξεπέραστο της φρίκης του πολέμου κι εδώ έγκείται ο ήρωϊσμός, αυτό τ' άξεπέραστο θα γίνουν προσπαθείες να ξεπερασθώ (ή Γλυκερία, ο Δημήτρης), μιά άπίθανη στοχαστικότητα γι' αυτή την άπλη γυναίκα, που τίποτε από μόνη της δεν μπόρεσε ποτέ να ξέρη μιά ό,τι μαθαίνει το βλέπει, σκόβει και το μαζεύει μες άπ' τις δυο γκαζές, γολάζες με γκαζίες γοαμμοΐλες χάντρες των ματιών του Άγγελου, ένας χρόνος τεμαχισμένος, γεμάτος ρωγμές κι από δίπλα του ή σπασμένη φράση, οι σπασμένες εικόνες, οι σπασμένες σκηνές και πάνω άπ' όλα ή ιστορική κι ή ύποκειμενική μνήμη μ' έπιτυχία αλληλοσυμπλεκόμενες μäs πείθουν για την ένότητα της έρμηνείας της έποχής στο κείμενο κα-

θώς και της όρθής κρίσης της συγγραφέας.

Άόρατη ή συγγραφέας πάνω από κάθε φράση, κρυμμένη πίσω από κάθε λέξη άρνείται έπίμονα να παραδώση στον άναγνώστη ένα όργανωμένο ύλικό — τουλάχιστον στο πρώτο μέρος του βιβλίου όπου οι Γερμανοί πατούν την Ελλάδα — μιά έλλειπτικότητα — άν μπορεί να λεχθώ — μιά άνορθοδοξία στον τρόπο της συγκέντρωσης και της παρουσίασης του ύλικού και των ψυχικών καταστάσεων των ήρώων είναι όλοφάνερη. Στην άρχή ίσως αυτό να ξαφνιάση, έπώ τη μιά μεριά ο άναγνώστης είναι άπροετοίμαστος κι από την άλλη ο λόγος της συγγραφέας είναι δυσκολονόητος, μäs πέμπει σήματα μόρς. Μιά μόλις ο άναγνώστης άφειθεί σ' αυτό που διαβάσει, δέκτης και πομπός γίνονται ένα. Έχει πετύχει στο σημείο αυτό ή κ. Μιλλιέξ: Χρησιμοποιώντας μιά τεχνική άδοξίμαστη στο παρελθόν — και κατά συνέπεια διατρέχουσα πολλούς κινδύνους την έφαρμογή της — άπομακρόνοντας ό,τι κατά τη γνώμη της μη χρήσιμο και συγκρατώντας μες' άπ' αυτή τη διαργασία της άφαίρεσης ό,τι θα την κρατήση σ' ένα ύψος πραγματικά δημοουργικό, άπογυμνώνοντας την έκφρασή της από κάθε διακοσμητικό στοιχείο, πετυχαίνει να συσπειρώσει τις έννοιες (συναισθήματα, ιδέες, γεγονότα, καταστάσεις) γύρω από τη βία που έπληξε ξαφνικά τον κόσμο, γύρω δηλ. από την βάση, τον κεντρικό πυρήνα της όλης δομής του μύθου του βιβλίου της.

Άλθηθινά θα άξιζε να γίνονταν εδώ μερικές παρατηρήσεις και να γίνουμε άκόμη κάποιες σκέψεις γύρω από το πρόσωπο της γυναίκας, της ήρωϊδας μέσα στην όλη συγκρότηση του μυθιστορήματος. Ποιά ή σχέση άνάμεσα στην ήρωίδα και τον Άγγελο, τον Μάνο, τον Άλέξανδρο, τον Δημήτρη; Αυτός ο Άγγελος, που την παντρεύεται ενώ αυτή ήταν άκόμη παιδί κι ο Άλέξανδρος έπειτα, ένας άντρας μονόχρωτος, μ' άπαθημένα αισθήματα για την γυναίκα του άδελφού του, που την δέχεται στο πλευρό του Άγγελου μόνο και μόνο γιατί την θεωρεί έξάρτημα της εύτυχίας του και που την θέτει κάτω από την βαρειά προστασία του ύστερα σαν χήρα του άδελφού του. Κι' αυτός ο τραυματισμένος άντάρτης, που θα τραθήξη την τρυφερή φροντίδα της ένα καιρό, όμως: «Μή λές τίποτα, δέν μ' άρέσουν τα ψέμματα, γι' αυτό δέν τραβάω το χέρι μου μέσα άπ' το δικό σου. Μ' άρέσει πού το κρατάς έτσι σφιχτά, όμως δέν θα προδώσω ποτέ τον Άγγελο, αυτό να το ξέρεις. Ίσως και δίχως να το θέλεις, πäs να μπεις άνάμεσα σε μένα και σε κείνον. Δέν θα σ' αφήσω. Μόλις γίνεις καλύτερα θα φύγεις από δω και δέν θα σε ξαναδώ ποτέ πιά...». Και πού ύστερα, μανά σαν όλες τις μάνες της γής, με τα μάτια της κορφομένη στον χειρουργό που φροντίζει τον γιό της, με τα μάτια της να τον ψάχνουν, να τον γδόνουν. Και τα λόγια της: «Μάνο, Μάνο, μωρό μου», που άν άνέβουν θα γίνουν λυγμός. Το δόγμα της είναι το δόγμα της όποιος μητέρας πάνω

από το πληγωμένο στον πόλεμο παιδί της, αὐτό το πάντα άτομικό δράμα το τόσο καθολικό μέσα στην προέκτασή του.

Ποιά ἡ θέση τῆς ἡρωίδας σ' αὐτές τίς καταστάσεις; Ποιὸς ρωτᾷ τὴν γνώμη τῆς; Ποιὸς παίρνει τὴν συμβουλὴ τῆς; Ποιὸς ἐνδιαφέρεται γιὰ τίς ἀντιδράσεις τοῦ μέσα τῆς κόσμου; Αὐτὴ κανονίζει τὴ ζωὴ τῆς ἢ οἱ γύρω τῆς; Ποιὰ ἡ ἰσχὺ τοῦ ἀνδρα στὴ ζωὴ τῆς; Καὶ ποιὸς ὁ ρόλος τῆς γυναίκας τῆς κοινωνικῆς θέσης τῆς ἡρωίδας σὲ προέκταση μέσα στὸν ἑλληνικό χώρο;

Γιατὶ ἄρα γε διάλεξε ἡ κ. Μιλλιέξ σὺν θέμα τοῦ νέου τῆς βιβλίου τὴν κατοχὴ; Πρόκειται μήπως γιὰ κάποιο μήνυμα, γιὰ κάποια μαρτυρία; Πιστεύω πὼς τῆς ἦταν ψυχικὴ ἀνάγκη. Ἐξῆσε αὐτὰ τὰ τέσσερα χρόνια τῆς γερμανικῆς κατοχῆς. Κι αὐτὴ ἡ ὀδυνηρὴ ἐμπειρία τῆς τὴν σπρώχνει νὰ ξαναγυρῆ στὴν ἐποχὴ ἐκείνη τοῦ αἵματος. Κάποιος εὐθύνεται γι' αὐτὰ. Κι ἡ δικὴ τῆς θέση; Εὐθύνεται ἡ ἴδια; Ὄχι, βέβαια, μὰ μὰ κι ἐξῆσε τὰ χρόνια ἐκεῖνα, τὰ μαρτυρᾷ σ' ἐμᾶς σήμερα, στὸ κάτω-κάτω ἐκείνοι ἦσαν οἱ ἔνοχοι, ἐμεῖς ἀπ' ἐδῶ σὶ ἀθῶοι. Ἴσως ἀκόμη καὶ γιὰ νὰ ξεκουράσῃ τὴ μνήμη τῆς ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ ἐφιάλτη ἐκεῖνου ἢ καὶ γιὰ νὰ ξεπλύνῃ ἀπὸ τὸ πρόσωπό τῆς τὰ ἴχνη τοῦ αἵματος, πὸν τῆς ἀφῆκαν Ἐκείνοι: «Ἀφῆστε τὴν, δὲν τὴν βλέπετε πὼς εἶναι σὺν λείψανο... Ἐχει αἷματα στὸ πρόσωπό τῆς, θὰ τὴν ἔχουν κτυπήσει...». Εἶναι ἀκόμα καὶ μὰ προσπάθεια γι' ἀπόπωση φόρου τιμῆς στοὺς ἀνάνυμους ἀμέτρητους ἥρωες τῆς καταχῆς. Πέρασε πολὺς χρόνος ἀπὸ τότε. Πολλὲς πληγὲς κλείσαν, λησμονήσαμε ἴσως καὶ κείνους πὸν σκοτώθηκαν γιὰ νὰ ἐπιζήσῃ τὸ ἔθνος. Σχετῶσθῃσαν ἀκόμα καὶ τὰ βωσανιστήρια τῆς ὁδοῦ Μέρλιν. Κι ὅμως ἡ κατοχὴ ξαναρχεταί σὺν μνήμη κατῆ, σὺν ἐφιάλτη ἢ ἡ συγγραφεὺς ξαναγυρᾷ νὰ περιπλανηθῆ στοὺς τόπους τῆς θυσίας. Εἶναι μὰ φωνὴ γιὰ μᾶς σήμερα αὐτὸ τὸ βιβλίο: «Ὄχι ξανά φόρος αἵματος στὸν ἑλληνικό λαό, στοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου. Τὸ παρὸν νὰ μελετήσῃ τὸ παρελθόν. Νὰ φτιάξουμε ἕνα μέλλον στηριγμένο πάνω στὰ στοιχεῖα πὸν μᾶς ἀφῆκε τὸ παρελθόν κι ἀπὸ αὐτῆ τὴν ἀποψη τὸ βιβλίο τῆς κ. Μιλλιέξ εἶναι μὰ ἀναντικατάστατη μαρτυρία.

Τὸ ἔργο αὐτὸ τῆς κ. Τατιάνας Γκρότση Μιλλιέξ εἶναι τὸ ἔβδομο κατὰ σειρά πὸν ἔγραψε. Ἔργα τῆς ἴδιας εἶναι: «Πλατεῖα Θρησίου» νοβέλλα 1947, «Στὸ δρόμο τῶν ἀγγέλων» μυθιστόρημα 1950, «Κοιπῶντες καὶ πεφορημένοι» διηγήματα 1951, «Ἡμερολόγιο» 1953, «Ἀλλάζουμε» μυθιστόρημα 1956 καὶ «Σὲ πρῶτο πρόσωπο» μυθιστόρημα 1958. Ἡ ἴδια ἔχει ἤδη βραβευθῆ τὸ 1956 μὲ τὸ κρατικὸ βραβεῖο πεζογραφίας γιὰ τὸ μυθιστόρημά τῆς «Ἀλλάζουμε»;

Ἐμᾶς ἐδῶ στὴν Κύπρο μᾶς χαροποίησε ιδιαίτερα τὸ γεγονός πὼς τὸ φετινὸ (1963) βραβεῖο πεζογραφίας — βραβεῖο Κώστα Οὐράνη — τὸ πήρε ἡ γνωστὴ τόσο στὴν Ἀθήνα ὅσο καὶ στὴν Κύπρο σύζυγος τοῦ μορφωτικοῦ ἀκο-

λοῦθου τῆς γαλλικῆς πρεσβείας στὸ νησί μας κ. Τατιάνα Γκρότση Μιλλιέξ. Τὸ βιβλίο τῆς «...καὶ ἰδοὺ ἵππος χλωρὸς...» ἔχει κερθῆ σὺν τὸ καλύτερο ἑλληνικὸ μυθιστόρημα τοῦ 1963.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ

Γιῶργου Θεοτοκά: Στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, Ἀθήνα, 1963.

Μᾶς δοθήκανε πολλὲς εὐκαιρίες γιὰ νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ Γ. Θεοτοκά. Εἶδαμε ἀνεβασμένα στὴ σκηνὴ τρία ἔργα του — ἕνα ἀπὸ ἐπαγγελματίες, ἕνα ἀπὸ σπουδαστὲς δραματικῆς σχολῆς κ' ἕνα ἀπὸ ἐρασιτέχνες (χωρὶς σκηνοθέτη) — κ' ἀκούσαμε κ' ἕνα τέταρτο πὸν μεταδόθηκε ἀπὸ τὸ ΡΙΚ. Ἐπὶ πλέον διαβάσαμε τρία ἄλλα ἔργα του. Συνεπὼς ἔχουμε κάποια ἰδέα γιὰ τὸ σύνολο σκηνοῦ τοῦ ἔργου καὶ τὴ σημασία του.

Προσωπικὰ μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ ἀποψη τοῦ γιὰ δημιουργία ἐνὸς «ἐλληνικοῦ λαϊκοῦ θεάτρου» γιὰ τὸ πολὺ κοινὸ κ' ὄχι γιὰ τοὺς δύσκολους σπουδαγμένους. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀποψη τοῦ θᾶχ' ἔχουμε ὡς κατευθυντήρια γραμμὴ στὴν ἐξέταση τοῦ δημοσιευμένου τρίπρακτου ἔργου του «Στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου». Τὸ ἔχουμε πὼς μόνο μὲ τ' ἀνέβασμα στὸ σανίδι μπορεῖς νὰ ξεχωρίσῃς τὴν σκηνοκὴν ἀξία ἐνὸς θεατρικοῦ ἔργου — προπαντὸς αὐτοῦ πὸν ἔχει μοιαικτικὸ σκοπὸ τὴ δημιουργία «λαϊκοῦ θεάτρου».

Στὸ τρίπρακτο αὐτὸ θεατρικὸ τοῦ ἔργου ὁ Γ. Θεοτοκάς ἀσχολεῖται μὲ τὸ Μακεδονικὸ στίς ἀρχαῖες τοῦ αἰῶνα μας. Ἦταν τότε μὰ περιπέτεια τῆς φυλῆς μας ἀρκετὰ ἐντονη, πὸν μῆτρε καὶ στὸ λαϊκὸ μῦθο. Τώρα μάλιστα ξαναρχεταί στὴν ἐπισημότητα τὴν ἀνακίνηση τοῦ Μακεδονικοῦ ἀπὸ μέρος τῆς Γιουγκοσλαβίας. Τάχα θὰ χρειαστῆ νὰ γίνῃ καὶ στὴ Γιουγκοσλαβικὴ μεθόρι οἱ τι γίνονταν τότε στὰ διαφιλοισθητομένα, μὲ μχοτοὺς πληθυσμούς, (Ἕλληνες καὶ Βούλγαρους) βόρεια ἐδάφη μας, πὸν στὰ χρόνια ἐκεῖνα ἦσαν σκλαβωμένα στοὺς Τούρκους; Εἶχαμε τόσο αἷμα χύσει τότε, γιὰ νὰ διαφυλάξουμε τὸν πὸν πολὺ βόρειο Ἕλληνισμό. Ἡ πίκρα ὅμως μένει ἀπὸ τὸν ἀδικο χαμὸ τὸσον κατοικῶν κ' ἀπὸ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀπὸ ὀλόκληρες περιοχές, πὸν τώρα κατέχονται ἀπὸ τοὺς Βούλγαρους. Στὸ ἔργο αὐτὸ προβάλλεται ὁ ἡρωϊσμός ἐνὸς Ἑλλῆνα ἀξιοματικοῦ, πὸν πολεμοῦσε τοὺς κομτατζήδες, θυσιάζοντας γιὰ τὴν πατρίδα τὸ καθετὶ (καὶ τὴν ψυχὴ του) καὶ τὸ δράμα ἐνὸς ἱερομένου, τοῦ Μητροπολίτη Συμεῶν, πὸν γιὰ τὴν πατρίδα ἀπαρνέεται πᾶ τῆς ἱερωσύνης τὸ καθήκον καὶ τὴν ψυχὴ του. Ἰδέες καὶ γεγονότα σὺν τοὺς γλωσσικοὺς καθγάδες στὴν Ἀθήνα, ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας, τὴν ἀλληλεγγύη τῶν Ρωμῶν καὶ τὴν παράδοση ἰδρύσεως θερησκευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων ἀπὸ τοὺς ὁμογενεῖς τοῦ ἐξωτερικοῦ, τὸν «ἡσυχασμό» στὸ Ἅγιον Ὄρος (τὴν κίνηση αὐτῆ τὴν ἔχει περιγράψει ὁ συγγραφεὺς καὶ στὸ βιβλίο του «Πνευματικὴ Πορεία»), τὸ δόγμα τῶν αὐτο-

κρατοριῶν πὼς προορίζονται ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ σωτηρία τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἄλλα, διανθίζουν τὸ ἔργο. Ξεχωριστὴν ἀξία ἀπὸ θεατρικῆς ἀπόψεως ἔχει ὁ «ἠσυχασμός», πὺν ὀδηγεῖ στὴν ἐνατένιση τοῦ «ἀκτιστοῦ φωτός». Γιατὶ ὁ Μητροπολίτης Συμεὼν σ' ἓνα δραματικὸ μονόλογο τοῦ εἶδε τὸ «ἀκτιστο φῶς» καὶ τυφλώθηκε πάλι. Ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ λύση δίνει μὴ δικαιολογία στὴν ἀντίφραση τοῦ Μητροπολίτη Συμεὼν (ἠθικὴν ἀντίφραση, ἀπὸ τὶς δραματικώτερες) μὴ προπαντὸς δίνει δικαίωση στὶς πράξεις, πὺν σχετίζονται μὲ κάποιους ἔθνικοὺς ἀγῶνες δικαίους, τίμους, ἀνθρωποσωτήριους.

Οἱ διάλογοι τῆς πρώτης πράξης καὶ μερικὸι στὶς ἄλλες ἔχουν ποιότητα, ἀλλὰ δὲν ξέρω κατὰ πόσον δὲν πειράζον τὴ σκημική δράση μὲ τὸ μᾶκρος τους. Ὅτι πρὸς τὸ τέλος βροῖσκω λίγο μελόδραμα ἀνάμεσα στὸν Λουριώτη καὶ τὴ δασυάλα, δὲν τ' ἀρεῖμα, Νομίζω ὅμως πὼς τὰ τέτοια ἔχουν «λαϊκὴ βάση» καὶ ἐλκύουν τὸ μέσον κοινὸ, χωρὶς ἢ προσέλευση νᾶχη κατὰ τὸ πολὺ φτηνὸ ἀπὸ αισθητικῆς ἀπόψεως. Ἀμφιβάλλω ἀν τὸ δρᾶμα τοῦ Μητροπολίτη Συμεὼν θὰ μπορούσε νὰ δοθῆ ἀλλοιῶτικα παρὰ μὲ τὸ μονόλογο. Δὲν ξέρω γιατί μᾶς συνήθισαν νὰ τρέμουμε τοὺς μονολόγους, ἴσως γιατί ἄετρα καὶ ἀκαιρα χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ τοὺς παλαιότερους δραματοποιούς τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς. Πάντως ὁ Σάξπηρ καὶ, τελευταίως, τὸ «πρωτοπορευτικὸ» θέατρο τοὺς χρησιμοποιοῦν, καὶ μὲ ἐπιτυχία μάλιστα. Λίγη ἐπιφύλαξη δείχνω γιὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κομματιῶν. Νομίζω πὼς διασποῦν τὴν προσοχὴ μας ἀπὸ τὸ δρᾶμα. Μπορεῖ βέβαια μὲ αὐτὰ ν' ἀποφεύγῃς τὰ φτηνὰ πατριωτικὰ συνθήματα ἢ τὶς πεζολογίες (καὶ τὰ δὴ μειωτικὰ τοῦ δράματος). Δὲν παῖει ὅμως νὰ μὴν ἐλκύουν καὶ νὰ ἀδυνατίζουν τὸ ἔργο. Ἡ ἐπιφύλαξί μου αὐτὴ δὲν σημαίνει πὼς τὸ κοινὸ δὲν θὰ τὰ δεχτῆ, βλέποντας τὸ ἔργο στὴ σκηνή. Μιὰ σχετικὴ πείρα μου μοῦ τὸ λέει ἀπλῶς. Ἄλλὰ ἡ πείρα εἶναι προῖον ἐπιτόπιος στὴν Κύπρο παρατηρήσεως.

Δυστυχῶς δὲν μοῦ εἶναι γνωστὴ ἡ θεατρικὴ φιλολογία μας μὲ κεντρικὴν ὑπόθεση τοὺς ἀγῶνες μας ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. (Ὁ Γιάννης Σιδέρης στὸ βιβλίον του «Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνικοῦ Θεάτρου» 1794—1944, σελ. 231 ἀναφέρεται στὰ ἔργα τοῦ μακεδονικοῦ κύκλου). Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς σύγκριση δὲν μπορῶ νὰ κάμω. Πάντως σέβομαι τὴν ἀξία τῆς ἐπικαιρότητας, ὅταν τ' ὄτι ἐξυπηρετεῖ δὲν εἶναι ἐπιτόπιο, ἀλλὰ κατὰ τὸ βαθύτερο καὶ οὐσιαστικὸ. Τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Θεοτοκά ἐξυπηρετεῖ «οὐσία». Καὶ μὴ μεγάλη «οὐσία» εἶναι ἡ πατριδία. Πολλοὶ πολὺ περιφρόνησαν τὸ πατριωτικὸ στοιχεῖο στὸ θέατρο. Κι' ὅμως ἡ πατριδία εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα θέματα.

Γιάννη Γ. Σφακιανᾶκη: Στὴν Ἄσπροθάλασσα, Ἀθήνα, 1962.

Ἡ μεγάλη ἀνάπτυξη τοῦ «ταξιδιωτικοῦ» σὲ βάσει σὲ σκέψεις. Εἶναι ἀπὸ ἀνάγκη ἐκφράσεως ἐντυπώσεων; Ἡ εἶναι ζήτημα μόδας;

Καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο. Γιατὶ ὄχι; Ὁ ἄνθρωπος πούχει κατὰ μέσα του νὰ πῆ καὶ τὸ ταξιδιωτικὸ τὸν βοηθᾷ νὰ τὸ ἐκφράσῃ μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς περιγραφῆς, τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ θρύλου τοῦ τοπίου ὡς συμβόλων, θὰ δημιουργήσῃ. Ἄν δὲν ἔχει τίποτα νὰ πῆ παρὰ νὰ κάμῃ ἐπίδειξη, θὰ δώσῃ ἓνα στεγνὸ, ἀπυροχὶ ἀνοῦσιο κατασκευάσμα, πὺν θὰ τὸ φάῃ ἢ λήθῃ σὲ ἀφάνταστα λίγο χρόνο. Δυσκολεῖται νὰ ὑποθέσω πὼς καὶ λόγοι καθαροῦς ἐμπορικοῦ σπρώχνουν στὴ συγγραφὴ ταξιδιωτικοῦ. Στὸ ἔξωτερικό, μὲ τὸ πολὺ ἀναγνωστικὸ κοινὸ, μπορεῖ τοῦτο νὰ ἰσχύῃ σὲ πολλὰς περιπτώσεις καὶ νὰ βοηθῆ μὴ «βιομηχανία» ταξιδιωτικῶν. Στὸν τόπο μας ὅμως; Τὸ πολὺ - πολὺ νὰ σκεφτῆς τὸν «ἐπιγλωσσικὸ» λόγο, πὺν ἀνήκει στὸ δημοσιογραφικὸν ἐπάγγελμα. Στὸ σημεῖο ἀκριβῶς αὐτὸ θάθελα νὰ τονίσω τὸ πόσο συνέτεινε στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ταξιδιωτικοῦ ἢ δημοσιογραφία, πὺν τὸ χρησιμοποίησε πολλὰς φορές καὶ κάποτε ἀποκλειστικὰ μάλιστα.

Τὸ ταξιδιωτικὸ «Στὴν Ἄσπροθάλασσα» τοῦ Γιάννη Γ. Σφακιανᾶκη, πὺν δημοσιεύτηκε πρῶτα κατὰ κεφάλαια στὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ «Νέα Ἑστία», εἶναι ἓνα βιβλίον ἐντυπώσεων ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου (Σαντορίνη, Μύκονο, Δήλος, Τήνος, Σπέτσοι, Ἰθάκη, Πόρος, Σκιάθος, Σκόπελος, Σκύρος). Πλημμυρίζεται πραγματικὰ ἀπὸ σειρὰ ἀδρῶν ἐντυπώσεων ἀπὸ τὰ πὺν ἀντιπροσωπευτικὰ καὶ ζουμερὰ τοπεῖα τῶν νησιῶν καὶ ἀπὸ τὰ τυπικὰ τοὺς μέρη, τοὺς «κοινούς τόπους» τοὺς ὅπως τοὺς χαρακτηρίζει ὁ συγγραφεὺς «αὐτὲς τὶς γραφικότητες πὺν κατάντησαν «μαντλίνος». Ἀδιάφορο ἂν ἢ περιγραφὴ τῶν φυσικῶν τοπεῖων ἀνταποκρίνεται στενὰ πρὸς τὴν πραγματικότητα (στὴν τέχνη ἢ περιγραφὴ δὲν εἶναι καὶ φωτογραφία στὸ κάτω - κάτω) εὐχαριστεῖ μὲ τὴν ἀδρόμεριά της καὶ τὴ συντομία της. Θὰ μπορούσα νὰ πῶ πὼς ὁ συγγραφεὺς βλέπει στὸ τοπεῖο τὴν ψυχὴ ἢ τὴν ἀνώτερη οὐσία (πάντοτε κοντὰ της εἶναι ὁ «ἀνθρώπος»), παίρνει τὴν ξεχωριστὴ ἐκείνη δόνηση καὶ τὴν χύνει μὲς τὸν ἀδρὸ λόγο του. Τὸ τοπεῖο ὅμως δὲν «θεῖται» ἀπὸ τὸν συγγραφεὺν σὺν κατὰ ἔξωχο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, τοὺς κόπους, τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον του. Τοπεῖο καὶ ἄνθρωπος εἶναι ἓνα ὄν μὲ παρελθόν, παρὸν καὶ πορεία στὸ μέλλον. Ἱστορικὰ γεγονότα, μυθολογία, (παλιὰ καὶ νέα), θρησκεία, καθημερινὴ ζωὴ (βιοτικὴ μέριμνα, συμπεριφορὰ, χαρακτήρες κλπ.) ἐναρμονία μὲ κίνησι τὴ λεπτὴ ἀλλὰ ἀντικί, ταυτοχρόνως, αἰσθησι τοῦ ποιητῆ (θᾶλεγα τὴν «πνευματικὴν χρυσόκολλα») γεμίζουν τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου ἐκφρασμένα μὲ ρωμαλεὰ δημοτικὴ (καὶ σπανίως μὲ ἰδιαίτητους, δεχτοὺς πάντοτε). Τὸ ὕφος εἶναι καθαρό, ἀστραφτερό, χωρὶς ἐκεῖνα τὰ ἐλλειπτικὰ σχήματα, πὺν λένε πολλοὶ πὼς ἀντιστοιχοῦν σὲ εὐαισθησίες καὶ κρυφὰς λυρικὰς γωνιὰς τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ὅσοδήποτε εἶναι ἐκφραστικὰς ἀδυναμίες ἢ (ἀκόμη χειρότερο) «μανιέρας».

Ἐντύπωση μοῦ ἔκαμε ἡ ποικιλία στὰ διάφο-

α κεφάλαια. Δεν υπάρχει δηλ. καθορισμένος σκελετός, που πάνω του συντάσσεται ή εντύπωση τυπικά. Κάπως βιασώς διακρίνεται ο ελληνικός μύθος, ο άρχαίος μύθος, που σε πολλά κεφάλαια δεσπόζει. Ο άμύητος θά τόν νόμιζε αυτό ψυχρή έξιστόρηση. Άλλά στή σελ. 77 βρίσκεται ή δικαιολογία. «Όποιος δέν πιστεύει στον Έλληνικό Μύθο δέν πιστεύει στον άνθρωπο». Αύτή ή όμολογία δικαιολογεί και χαρκτηρίζει. Κι' αύτή άκριβώς ή άλήθεια αναδίνεται ξεκάθαρα από τόν Έλληνικό χώρο, ιδιαίτερα τόν αιοιοπελαγίτικο.

Κλείοντας τó βιβλίό «Στήν Άσπροθάλασσα» μέσ τó μυαλό μου άρμονικά άδεσφωμένα βλέπω άρχαίους θεούς, θέαινες κι' ήμίθεους, ιστορικά πρόσωπα άπ' όλη τήν μακράϊωνή ζωή μας, περιγραφές τοπίου και έργων τέχνης (και τής λαϊκής που είναι συνέχεια τής άρχαίας και τής βυζαντινής μας, όπως δηλώνει κι' ό συγγραφέας), άνέκδοτα, άπόψεις πάνω στή ζωή και τήν τέχνη' κι' όλα αυτά μ' ένα έλκυστικό ύφος, Έλληνικό και καθαρό ύφος σαν τόν Άπολλώνιο Λόγο. Τί άλλο θά μπορούσες νά ζητήσης από ένα ταξειδιωτικό στον Έλληνικό Χώρο;

Γιάννη Χατζίνη: Προτιμήσεις, Άθήνα, 1963.

Ό Άντρέας Καραντώνης σ' ένα άπολογοισμό τού λογοτεχνικού 1963, δημοσιευμένο στήν έφημερίδα «Καθημερινή», χαρακτηρίζει τή χρονιά σαν «χρονιά δοκιμίου», γιατί όλοφάναρα τó ακαθόριστο λογοτεχνικό αυτό είδος έρχόταν στό πρώτο έπίπεδο. Ό Καραντώνης δέν στηριζόταν πάνω στή ψυχρή στατιστική μέ βάση (όπως είναι οι στατιστικές) τούς άριθμούς. Στηριζόταν στή γενική του εντύπωση. Αυτό σημαίνει πως ή παρουσία του δοκιμίου (μέ όποιαδήποτε μορφή του) ήταν έντονη άν όχι άπό άπόψεις ποσοτικής, τούλάχιστον από άπόψεις ποιοτικής. Ένα βιβλίό τού είδους αυτού είναι και οι «Προτιμήσεις» τού Γιάννη Χατζίνη.

Ό τίτλος κι' όλας τού βιβλίου δηλώνει πολλά. «Προτιμήσεις» τó λέει ό συγγραφέας του, γιατί πραγματικά περιέχει μία σειρά κριτικών του (στον τύπο τής έννημερώσεως) και δυό - τρία μικρά δοκίμια, μέ θέμα πρόσωπα περισσότερο παρά ιδέες, που ξεχώρισε, εκτίμησε κι' άγάπησε. Στο περιοδικό «Νέα Έστία» ταχτικά μäs «έννημερώνει» πάνω στα βιβλία, που τά ξεχωρίζει. «Όσα γραστά του ξεπέρασαν τήν «άπλή έννημέρωση» τ' άνθολόγησε στις «Προτιμήσεις». Κι' έτσι έχουμε συγκεκριμένο έργο όπ' όπου φαίνονται τά κριτήρια, οι τάσεις και οι άπόψεις τού Χατζίνη.

Ό Γιάννης Χατζίνης μελετώντας τά κείμενα (όχι από ύποχρέωση μόνον, αλλά και μέ τó άγνό πάθος τού αναγνώστη, όπως φαίνεται σε μερικά σημεία από δηλώσεις ένθουσιασμού του «τό διάβασε συνέχεια, γιατί τόν τραβούσε» κλπ.) άναζητά βασικώς τήν προσωπικότητα τού συγγραφέα. Έπιμένει πολύ στό σημείο αυτό — γι' αυτό παρεξηγήθηκε από τόν Καραγάτση.

Τό δηλώνει κι' όλας πώς γνώρισε τούς συγγραφείς, που τά βιβλία τους κρίνει, συζητήσε μαζί τους για τις άπόψεις και επιδιώξεις τους, και τούς βλέπει λίγο - πολύ (φανερά ή σε δεύτερο πλάνο) μέσ τούς ήρωές τους. Δεν μεροΰ νά ξεχωρίσω άν ό Χατζίνης θεωρεί κριτήριο αύτή τήν διαπίστωσή του και τότε αυτό είναι υπέρ ή κατά τού συγγραφέα ή είναι άπλώς μία διαπίστωσις. Επίσης δέ μεροΰ νά θεωρήσω τις γνωριμίες αυτές βοηθητικές για μία άδέσμευτη κρίση, γιατί αυτό άσφαλώς ξεσφάτται από τόν τρόπο, που χρησιμοποιήθηκε.

Χαρακτηριστικόν επίσης τών κειμένων τού Χατζίνη είναι πώς αυτά έχουν άρχετá στοιχεία «επικαιρότητας» αλλά ταυτοχρόνως ακολουθούν μία γραμμή, υποτάσσονται σε μία συνέπεια. Σε άδρες γραμμές, πολλές φορές κατά άξιοματικόν τρόπο, δίνει τήν πνευματικήν εικόνα τού συγγραφέα. Μέσ τήν πολλή συντομία τών κειμένων αυτών όμως ή εικόνα, οι χαρακτηρισμοί, οι άπόψεις δέν έχουν τήν άναγκαία μεγάλη έκταση μέ τις πολλές μαρτυρίες. Προφανώς — όπως τó ξανάγραφα και τó παραδέχεται και ό συγγραφέας — τά κείμενά του έξυπηρετούσαν μίαν «επικαιρότητα» τήν έννημέρωση). Έτσι δίνει βάρος στον έρωτισμό τού Καραγάτση και κοιτάζει νά αναλύση αυτό τόν έρωτισμό. Δείχνει τήν άγωνία τού Γερζάκη. Τονίζει τόν διαυγή στοχασμό τού Θεοδοά, που ξεετάζει τά προβλήματα και βγάττει άδέκαστα συμπεράσματα. Μιλá για τó κυνηγητόν τού όνειρου από μερους τού Ξεφλούδα, τού τόσο προσκολλημένου στον έσωτερικό μονόλογο. Θαυμάζει τήν μακρόχρονη έπιμονή τού Πετσάλη, που κατόρθωσε νά μεταπλάση τήν ιστορία σε λογοτεχνία, χωρίς νά μετατρέψη τήν ιστορίαν αύτή σε άνεξέλεγκτο μύθο. Άναγνωρίζει τή λεπτή ψυχολογική διεισδυτικότητα τού Τάσου Άθανασάδη, που τόν θέλει για μαθητή τών μεγάλων Άγγλων «έσωτερικών». Βλέπει χρονογραφικήν άξία στα βιβλία τού Ρούφου — Προβελγγίου. Τπεριμνει τήν κριτικήν έντιμότητα τής Άλκης Θρούλου κι' έξηγει τήν κριτική συνέπεια τής. Άποδεικνύει τó συμβολικό κλίμα τού διηγηματογράφου Πέτρου Χάση, και εκτιμά πολύ τó πρωτοποριακό του πνεύμα στήν κριτική. Θεωρεί τή δοκιμογραφία τού Κλ. Παράσχου σá μία άτομική έξομολόγηση κι' άπολογία μίς προσωπικότητας γεμάτης συμπάθειες κι' άντιπάθειες. Έξηγει τόν Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο σαν ένα συγγραφέα που άνακάλυψε μία προσωπικήν άλήθεια κι' άγωνίζεται νά τή δώσει για νά τήν καταλάβουν κι' οι άλλοι; πετυχαίνοντάς το αυτό κυρίως μέ τά δοκίμια του παρá μέ τ' άλλα λογοτεχνικά είδη. Άποδίδει τήν έπαυχία τού Βενέξη στή λυρικότητα, απλότητα κι' ειλικρίνεια που δημιουργούν μεταξύ τού έργου του και τού κοινού άμοιβαίατητα και συνεννόηση. Και συνέχεια μιλά για τά δοκίμια τού Κανελλόπουλου, για τά κλασσικά υποδείγματα δοκιμογραφίας τού Σεφέρη, που τόν θεωρεί «λόγιο» ποιητή, για τó πώς μίλησε για τόν Παλαμά ό Χουρμούζιος κλπ.

Μιλώντας για διάφορα βιβλία — προτιμήσεις του και για τους συγγραφείς των διανθίζει το μιλημά του αυτό με πολύ καλές και λογικές — ίσως και αποκαλυπτικές — παρατηρήσεις πάνω στο διήγημα (Μαγκλής), στο μυθιστορηματικό χρονικό (Ροδής, Προβελέγγιος), στη δημοκρατία των γραμμάτων (Άλκης Θρούλος), στην άξια του συμβολισμού (Π. Χάρης), στο δοκίμιο (Π. Χάρης) κλπ.

Βέβαια σε πολλά του μᾶς βρίσκει σύμφωνους· σε άλλα θά χρειαζόμαστε περισσότερα τεκμήρια· σε άλλα διαφωνούμε (πιθανό γιατί ο συγγραφέας δὲ μᾶς ἀνάπτυξε πέρα για πέρα τεκμηριωμένη τὴν ἀπόψή του). Π.χ. πολὺ μ' ἀρέσουνε οἱ ἀπόψεις του γιὰ τὸν Παλαμά, δείχνω ἐπιφύλαξη γιὰ κάποιες γνῶμες του γιὰ τὸ Σεφέρη καὶ δὲν ἐννοῶ (πιθανὸ τὸ φταίσιμο δικό μου) στὸ πού μοιάζουν ἢ πού συναντιοῦνται ἢ «ἐνδοστρέφεια» τοῦ Καρυωτάκη (ὁ ὁποῖος ἀρέσει καὶ σὲ μένα) καὶ ἡ «ἐνδοστρέφεια» τῆς ζωῆς.

Χαρακτηριστικό — κι' αὐτὸ πρέπει νὰ τονιστῆ — εἶναι ἡ μεγάλη σαφήνεια κι' ἀπλότητα τοῦ Χατζίνη. Τὰ κείμενά του δὲν μᾶς μπερδεύουν μέσα σὲ σειρές ἀπανωτῶν νεολογισμῶν, ὅπως συνηθίζεται τελευταίως ἀπὸ πολλοὺς δοκιμογράφους. Δὲν ξέρω τί ἔπιασε τοὺς σύγχρονους νεοέλληνες ν' ἀραδιάζουν συμπικνωμένα (κι' ὅταν ἀναλύνουν μᾶς μπερδεύουν καὶ περισσότερο) διανοήματα, ιδέες, ἀπόψεις μὲ λέξεις (πῶχουνε διπλὸ ἢ τριπλὸ νόημα), φανταχτὲς καὶ κομπανιστὲς, δανεισμένες ἀπὸ ἄλλους τομείς, δίνοντας τὴν ἐντύπωση συμπλήματος συγγενικοῦ πρὸς τὸν ὑπερρεαλισμὸ.

Κι' ὅταν κλείσεις τὸ βιβλίον «Προτιμήσεις» σοῦ γεννιέται ἡ σκέψη: τάχα τὰ κριτικά σημειωματογραφήματα, πὸν ἐξυπηρετοῦν τὴν ἐπακροσύνη, ἔχοντας μοναδικὸ σκοπὸ τὴν ἀπλὴ ἐνημέρωση (δημοσιογραφία στὴν πραγματικότητα) μποροῦν ν' ἀποτελέσουν σοβαρὸ στοιχεῖο γιὰ τὴ μελέτη καὶ τὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας; Τὸ βιβλίον τοῦ Χατζίνη δείχνει καθαρὰ πὸς μποροῦν, ἀρκεῖ ὁ συγγραφέας τοὺς νᾶχι κάποιες ἀρετὲς: εἰσυνειδησία, διαίσθηση, μόρφωση.

Νεάρχου Κληρίδη: 'Ο Μεγαλομάρτυς 'Αγιος Μάμας, Μόρφου—Κύπρος, 1963.

Ἄν τὸ ἀποθησαύρισμα εἶναι τὸ πρῶτο βῆμα τῆς ἐπιστήμης — γνώση πᾶς στοιχειώδης — τότε ὁ Νεάρχος Κληρίδης μὲ τὸ πλούσιο ἀποθησαυριστικὸ ἔργο του στὸν τομέα τῆς κυπριακῆς λαογραφίας ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τίς πρὸ γερῆς βάσεις τῆς κυπριολογίας. Σ' ἓνα λαὸ, καὶ μάλιστα σὰν τὸ δικό μας πὸν παλαίει μὲ ἀπειρες ἀντιξοότητες καὶ διαρκῶς βρίσκεται κάτω ἀπὸ ἰδιότυπες συνθήκες πολιτικῆς ζωῆς, δὲν ἐξυπηρετεῖ τὴν προδοὸ του μόνον ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη κι' ἡ ἱστορικὴ ἀναδίφηση ἀλλὰ καὶ ἡ λαογραφικὴ γνώση (σ' ὅλο της τὸ πλάτος). Ὁ Νεάρχος Κληρίδης ἀσχολήθηκε μὲ ὅλους

τοὺς τομείς τῆς λαογραφίας μὲ χαρακτηριστικὸ βασικὸ τὴν ἀποθησαύριση περισσότερο παρά τὴν ἐπιστημονικὴ λεπτολόγηση καὶ ἀνάλυση (παρόλο πὸν κι' αὐτὰ συχνὰ παρατηροῦνται στὸ ἔργο του). Ξεχωριστὰ ὅμως ἀξιολόγησε τὸν ἀγιολογικὸ κλάδο. Μάζεψε χειρόγραφες ἀκολουθίες ἀπὸ τίς διάφορες ἐκκλησιές, ἀναζήτησε στὴν παράδοση καὶ σὲ κείμενα πληροφορίες γιὰ τοὺς σχετικὸς ἁγίους καὶ πλούτισε τὴ βιβλιογραφία μας μὲ σειρά ἐκδόσεις ἀκολουθιῶν Κυπριῶν ἁγίων ἢ ἁγίων πὸν ἰδιαίτερος τιμοῦνται στὴν Κύπρο. (Στὴν ἀποθησαυριστικὴ του αὐτὴ προσπάθεια ὀφείλεται καὶ ἡ ἀνέυρεση ἀγνώστων στοὺς πολλοὺς ἁγίους σὰν τὸν Ἄη' Ἀμπέλην, τὸν Ἅγιον Πανηγύριον καὶ ἄλλους). Τίς πὸν πολλές ἀκολουθίες δημοσίεψε στοὺς τόμους τῆς «Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν» καὶ πολὺ λίγες σὲ ξεχωριστὰ τεύχη, ὅπως ἡ παρούσα τοῦ Ἁγίου Μάμα.

Θά ἦταν ἀρετὰ ἄσκοπο νὰ δώσω λεπτομέρειες τῶν ἱστορικῶν καὶ παραδοσιακῶν στοιχείων γύρω ἀπὸ τὴν κοινόπολη Μόρφου, τὸ μοναστήρι, τοὺς ἀκρίτες, καὶ νὰ περιγράψω τίς φυλλάδες κλπ. ἔφθον δὲν ἔχω νὰ διορθώσω ἢ νὰ προτείνω νέες ἀπόψεις.

Πρέπει ὅμως νὰ τονίσω τὸ πόσο ἀπλὰ καὶ πολὺ ἀναλυτικὰ ἐξετάζει ὁ Ν. Κληρίδης τὸ καθετί, πὸν συνδέεται μὲ τὸ κύριο θέμα του. Δὲν ἔχει ἡ φράση του τὸ πυκνὸ καὶ ψυχρὸ ὕφος μὲ μιὰ σειρά πομπῶδεις λέξεις καὶ δύσκολες συντάξεις, πὸν δὲ συγχίζον ἀντὶ νὰ σὲ καθοδηγοῦν. Ὅλα εἶναι καθαρὰ καὶ ξάστερα, γιατί σὰ δάσκαλος καὶ συγγραφέας σχολικῶν βιβλίων καὶ σὰν ἄνθρωπος μὲ πολὺ τριβὴ μὲς τοὺς κύκλους τῶν κοινῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν χωρικῶν, γνοιάζεται γιὰ ὅλα τὰ στρώματα κι' ὄχι μόνον γιὰ τοὺς σπουδαγμένους καὶ τοὺς εἰδικούς. Ἄπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἔχει τὴ φυσικὴ ἀπλότητα τοῦ ἀνθρώπου, πὸν ἐνθουσιάζεται γιὰ τ' ὅ,τι βρῆκε παρὰ γιὰ τὴν ἐπίδειξη (κι' αὐτὴ ἡ ἐπίδειξη στοὺς πλείστους παρουσιάζεται ὅταν ἔχουν νὰ δείξουν κάποιες κοινοτοπίες ἢ ἀσημαντότητες). Ἐξάλλου οἱ ἀγιολογικὲς ἐκδόσεις του ἔχουν καὶ τὴν πρακτικὴ τους ὕψη: προσρίζονται γιὰ τὸν παπάδες καὶ ψαλτάδες τῶν χωριῶν. Τοῦτο ἀκριβῶς δίνει στὸ ἔργο τοῦ Κληρίδη καὶ μιὰ ἄλλη σημασία: τὴν ἐξυπηρέτηση τῆς ἐκκλησίας μας.

Δὲν ὑποτιμᾶ ἀνάλογες ἐργασίες — μικρότερες ἀπὸ ποσοτικῆς ἀπόψεως — ἄλλων ἐπιστημόνων (Γ. Παπαχαλαράμπος, Ἄ. Ἰντιάνου, Χαράλαμπος Παπαδόπουλος, Κ. Χατζηπάλτης κ. ἄλλ.), ὅταν θὰ ἔλεγα πὸς κάποια ἀρχὴ (καὶ ἀσφαλῶς αὐτὴ ἡ ἀρχὴ εἶναι μόνον ἡ ἐκκλησιαστικὴ) ἠθάρπεσε νὰ τιμῆση τὸν ἐργάτη αὐτὸ πὸν δίχως κέρδος κατανάλωσε τὴ ζωὴ του καὶ στὸν ἀγιολογικὸ κλάδο τῆς Κυπριακῆς λαογραφίας. Ὁ Νεάρχος Κληρίδης ἀποτελεῖ μεγάλον κεφάλαιο. Καὶ δὲν βλέπω κανένα ἀπὸ τίς νεώτερες γενιές νὰ ετοιμάζεται σὰν συνεχιστὴς του, τοῦλάχιστον στοὺς κάπως ὑποτιμώμενους κλάδους, ὅπως εἶναι ἡ ἀγιολογικὴ λαογραφία.

Καρόλου Μαγκώ: Τὸ πιστεύω τοῦ ἠθοποιού, μετ. Νίκου Σιαφκάλη, Λεμεσός-Κύπρου, 1964.

Ἐπάρχουν τὰ βιβλία πού στέκουν ὑψηλά σ' ἓνα θεωρητικό πεδίο γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τους, χωρὶς νὰ κοιτάνε τὴν πρακτικὴ πλευρά. Ἐπάρχουν, ἐκ παραλλήλου καὶ τ' ἄλλα πού λιγώτερο ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸ θεωρητικό μέρος τοῦ θέματός των καὶ περιορίζονται αὐστηρὰ σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν πράξη. Κι' οἱ δύο αὐτοὶ τύποι βιβλίων ἔχουν καὶ τὰ πλεονεχτήματα καὶ τὰ μειονεχτήματά τους. Ὡφέλιμο νομίζω τὸ μέσο τύπον ἀνάμεσα στοὺς δύο αὐτούς: ἓνα μάζεμα σὲ ἰσόροπο βαθμὸ στοιχείων θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν μετ' ἀσφὴ πάντοτε στόχο τὴν πράξη, τὴν ἐφαρμογή, χωρὶς ὅμως αὐτὸ νὰ ὀδηγῆ στὴ φριχτὴ ἐκείνη «ἐκλαίκευση» τάχα γιὰ νὰ γίνῃ τὸ θέμα χτήμα τοῦ πολλοῦ κόσμου.

Στὸν τρίτο αὐτὸ τύπο ἀνήκει τὸ βιβλίο τοῦ Κ. Μαγκώ «Τὸ πιστεύω τοῦ ἠθοποιού», πού μετάρφρασε ὁ Νίκος Σιαφκάλης. Τὸ βιβλίο γράφτηκε κυρίως γιὰ τὸν ἠθοποιὸ καὶ τὸν σπουδαστὴ σὲ σχολὲς θεάτρου ἢ Πανεπιστημιακὲς σχολὲς πού διαθέτουν τμήμα θεάτρου. Εἶναι ἓνας θαυμάσιος ὀδηγός, βρασιμμένος στὴν πείρα ὀνομαστῶν μυστῶν στὸ ἐπάγγελμα τῆς ὑποκριτικῆς, γεμῆτος πρακτικῆς συμβουλῆς καὶ γυμνάσματα (ἐκτός ἀπὸ τὴν ὀρθοφωνικὴ, πού πρέπει κατὰ τὴ γνώμη τοῦ συγγραφέα νὰ διδαχτῆ ἀπὸ τὸν εἰδικὸ καθηγητῆ). Ἄλλὰ τὸ καθεὶ πρακτικὸ τοῦ βιβλίου μετὰ παραδείγματα καὶ τὰ γυμνάσματά του ἐρημεύεται κι' αἰτιολογεῖται καὶ ταυτοχρόνως ὑποδεικνύεται ἡ ἀξία του. Θάταν ἀναρῶ ν' ἀπαριθμῶσιν τὰ κεφάλαια καὶ τὴς ὑποδιαίρεσεις των. Π.χ. τὰ τρία βασικά μέρη τοῦ βιβλίου «ὁ ἠθοποιὸς κι' ὁ ἑαυτός του», «ὁ ἠθοποιὸς καὶ τὸ ἔργον» καὶ «ὁ ἠθοποιὸς κι' ἡ σκηνοθεσία» ἔχουν ἀνεκτὲς ὑποδιαίρεσεις καὶ σχόλια ὥστε νὰ ἐξαντληθῇ τὸ θέμα καὶ νὰ βοηθηθῇ ὁ σπουδαστὴς στὴν ἐργασία του καὶ στὴν ἀσκησὴ του.

Ἄλλὰ ἀν τὸ ἔργο εἶναι ἓνα πρακτικὸν ἐγχειρίδιο γιὰ τὸν ἠθοποιὸ καὶ τὸν σπουδαστὴ τῆς ὑποκριτικῆς, εἶναι ἐξίσου πολὺτιμος ὀδηγός γιὰ ὄσους ἀσχολοῦνται μετὰ τὸ θέατρο (συγγραφεῖς, θεατρικούς κριτικούς κλπ.): ἔχει πολλὰ ν' ἀποκαλύψῃ, νὰ ἐξηγήσῃ, νὰ αἰτιολογήσῃ, νὰ δώσῃ μ' ἄλλα λόγια ἐφόδια γιὰ καλύτερη κατανόηση τῆς δουλειᾶς ἐνὸς ἠθοποιού.

Ἡ γλῶσσα τῆς μετάφρασης κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ὀμαλή. Μερικὲς ἐκφράσεις, πού προέρχονται ἀπὸ ἀμερικανικούς ἰδιωματισμούς, παρεμφερῶν ἐδῶ κι' ἐκεῖ, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀναπόφευκτο, καὶ δὲν πειράζουν οἱ πῶς πολλές τους, ἀφοῦ τίς δέχεται τὸ αὐτὸ. Κάποιοι νεολογισμοὶ παρουσιάζονται πάλιν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐνοχλοῦν· μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι καὶ ὑποχρεωτικοὶ (ἐξωτερικέωση, ἐξωτερικισμός) γιὰ νὰ γίνῃ πλήρης τὸ ξεχώρισμα ἀνάμεσα σὲ δύο συγγενικότερες ἔννοιες.

Στὸ τέλος τοῦ βιβλίου δημοσιεύονται δύο μονόπρακτα: ἡ «Πρόταση Γάμου» τοῦ Τσέχωφ

καὶ ἡ «Θύελλα» τοῦ Ντρινγκουάτερ. Τὸ πρῶτο ἀναφέρεται τόσο συχνὰ στὸ βιβλίο πού θὰ ἦταν παράλειψη ἀν δὲν συμπεριλαμβανόνταν γιὰ νὰ βοηθηθῇ ἔτσι σὲς σχετικὲς παραπομπὲς καὶ σχετικὰ γυμνάσματα.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

ΤΟ CYPRUS NEWSLETTER ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Ἀρκετὰ πνευματικὰ σώματα, ἰδρύματα καὶ περιοδικὰ, τὸ καθένα μετὰ τὸ δικό του τρόπο, προσπάθησαν νὰ διαφωτίσουν τοὺς συγγενικούς ὀργανισμούς τοῦ ἐξωτερικοῦ πάνω στὰ φλέγοντα ἐθνικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα τῆς Κύπρου. Τοῦτο εἶναι ἓνα ἔθνικὸ καθήκον καὶ μὴ κοινωνικὴ ἐπιταγὴ, γιὰτὶ ἡ τουρκικὴ καὶ βρετανικὴ προπαγάνδα ἰδιαίτερα ἔδωσαν ἐμφῶση στὸν παράγοντα γενετικῆς, σπέρση ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ τὰ ὅμοια.

Τὸ Cyprus To-day τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτικῆς Συνελεύσεως Κύπρου μετὰ τὰ Supplements του καὶ ἐν συνεχείᾳ μετὰ τὴς δύο - τρεῖς ἐκδόσεις του (Brief history of Cyprus, Cyprus before the U. N. Security Council) ἀποδείχθηκε ἀποτελεσματικὸ στὸν ἀγῶνα διαφωτίσεως (χρησιμοποιήθηκε κι' ὅσας στὴ συζήτηση γιὰ τὸ Κυπριακὸ στὸ Συμβούλιο Ἀσφαλείας. Ἀσφαλῶς καὶ τὸ Cyprus Bulletin μετὰ τὸν μᾶλλον εἰδησιογραφικὸ χαρακτήρα του κάλυψε ἓνα ἄλλο τομέα, ἔστω καὶ συγγενικὸ μετὰ τῶν Supplements τοῦ Cyprus To-day. Ἄλλὰ καὶ ἡ δράση συλλόγων καὶ σωματίων ἔδωκε ἓνα τόνο στὸν ἀγῶνα διαφωτίσεως (οἱ μὴ κυβερνητικὲς καὶ μὴ ἐπίσημες πρωτοβουλίες κάνουν θαύματα στὸν ἐλληνικὸ χῶρον). Ἀνάμεσα στὰ σώματα αὐτὰ τὸ «Ἑθνικὸν Συμβούλιον Νεολαίας Κύπρου» ἔδωκε ἓνα ἐντονο καὶ ἐγκαιρο παρὸν μετὰ τὸ πολυγραφημένο του δελτίο στὴν ἀγγλικὴν τὸ Cyprus Newsletter, πού τὸ πρῶτον τοῦ φθλοῦ κυκλοφόρησε στὴν 1η τοῦ Γενάρη 1964. Ἐχω ὑπόψη μου τὰ δέκα ὡς τώρα φύλλα του τῶν ἡμ. 11 ἔξ. 18, 30 Γεν., 22, 25 Φεβρ., 17, 26, 30 Μαρτ. καὶ 6 Ἀπρ. Εἶναι στοιχειώδης ὑποχρῶσή μας νὰ ἐπαινεσοῦμε τὴ δραστηριότητα αὐτῆ.

Καὶ συλλογίζεται ἓνας: σὲ πόσο καλύτερη θέση θὰ βρισκόμαστε ἀν ἐγκρίρωσιν καὶ πρὶν χρόνα διαθέταμε ὀλικὸ καὶ πνευματικὸ κεφάλαιο — ἐμεῖς καὶ τὸ ἔθνικόν μας κ' ἄντρο, πού ὀπωσιήποτε ἔχει ἴση ἔν δὲν περισσότερη ἀπὸ ἐμεῖς ἐδῶ εὐθύνη — γιὰ νὰ διαφωτίσομε συνεχῶς τὸ ἔθνο κοινόν, φιλι. κ' κι' ἐχθρικό, ἀναπολικὸ καὶ δυτικόν, γιὰ τὰ δέκα κατὰ μας! Ἄλλὰ πρέπει νὰ τ' ὀμοιογήσομε ὅλοι πῶς μᾶς κατὰστρεψε ἡ πίστη πρὸς τὸ «ἄστρο» μας καὶ ἀκόμα τὸ πῶς ὅλος ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν τρυφερὴ του νεότητά διαρκῶς ἀχολοεῖται μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ μᾶς θαυμάζει, γι' αὐτὸ μᾶς προστατεύει ἀπὸ ἐπιβουλὲς καὶ θυσιάζεται γιὰ μᾶς (θᾶλεγα πῶς ἀπαιτοῦμε ν' αὐτοθυσιάζεται γιὰ μᾶς). Κι' οὐτακοροῦθευόμαστε!

ΑΓΟΡΑ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἀπὸ τὴν εἰδικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἐνεκρίθησαν γιὰ ν' ἀγοραστοῦν βιβλία πρὶνὰν Κυπρίων συγγραφέων τῶν Κ. Μόντη («Στιγμές»), Κ. Κλεάνθους («Προσφορὰ») καὶ Κ. Χρυσάνθη («Τὸ ξεσπῆγμα τῶν σκλάβων»).

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ

Στην «Ανθολογία Νεοελληνικού Διηγήματος» που κυκλοφόρησε ο έκδοτικός οίκος της Θεσσαλονίκης «Ανοσιγόνηση» κατά επιμέλεια Βάσ. Πάσχου περιλαμβάνονται και έντεκα διηγήματα Κυπρίων των έξης: Λ. 'Ακριτά, Γλ. 'Αλιθέροη, Τ. 'Ανθία, Είρ. 'Αδαμίδου, Ι. Κασουλίδη, Ν. Κραυιδιώτη, Α. Γεωργιάδη—Καπρολέοντα, Μ. Νικολαΐδη, Ν. Νικολαΐδη, Γιάνγκου Περίδη και Κ. Χρυσάνθη.

ΔΙΑΦΩΤΙΣΤΙΚΑ ΦΥΛΛΑΔΙΑ

Η άποστολή διαφωτιστικών φυλλαδίων για τὸ θέμα «Κύπρος» εξακολουθεί. 'Ανάμεσα στα πνευματικά σώματα και ιδρύματα που άποστείλανε τέτοια φυλλάδια συγκαταλέγονται τὰ έξης:

- 1) Η «Παιδαγωγική 'Ακαδημία Κύπρου».
- 2) Τὸ «'Εθνικὸν Συμβούλιον Νεολαίας Κύπρου» (Cyprus Newsletter).

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΗΣ «ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ»

Η «Εταιρεία Λογοτεχνῶν Θεσσαλονίκης» διοργάνωσε στις 12 'Απριλίου πατριωτική συγκέντρωση για τὴν αγωνιζόμενη 'Ελληνική Μεγαλόνησο Κύπρου. Μιλῆσανε ἡ ποιήτρια Χρυσάνθη Ζητσαία και ἡ συγγραφέας Ρούλα Παπαδημητρίου. 'Απευελθῆκανε ποιήματα Θεσσαλονικιωτῶν και Κυπρίων τῶν έξης: Χρυσάνθης Ζητσαίας, 'Αλεξάνδρας Παραφεντίδου, Ν. Κραυιδιώτη, Χρ. Παπαχρυσοστάμου, Κ. Χρυσάνθη και Ξάνθου Λυσιώτη.

ΑΝΘΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΚΥΠΡΙΩΝ

Δυὸ ἑλλαδικὰ περιοδικὰ ἡ «Περιγητική» ἀρ. 64 ('Απρίλης 1964) και ὁ «'Ελληνομὸς τοῦ 'Εξωτερικοῦ» ἀρ. 135 (Φεβρουάριος 1964) περιλαμβάνουν μερικὲς ἀνθολογήσεις Κυπρίων ποιητῶν τῶν έξης: Γ. Μαρκίδη, Τ. 'Ανθία, Λ. Χριστοφίδη, Δ. Χαμπουλίδη, Ν. Κραυιδιώτη, Γλ. 'Αλιθέροη, Π. Δρουσιώτη, Π. Μηχανικοῦ, Αὐγῆς Σοκαλῆ, Κ. Μόντη, Σ. Σωφρονίου, Α. Περνάρη, Κ. Χρυσάνθη, Ξ. Λυσιώτη, Λ. Φαντάζη, Π. Βαλδασεριδῆ. Στὸ δεύτερο περιοδικὸ δημοσιεύεται και μιὰ μελέτη τοῦ Μάριου Βασιάνου πάνω στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Κ. Χρυσάνθη η: Νενίκηκε τὸν θάνατο, Λευκωσία, 1964.

Κ. Μαγκώ (μετ. Ν. Σιαφκάλη): Τὸ πιστεῦμα τοῦ ἡθοιοῦ, Λεμεσός, Κύπρος, 1964.

★ Cyprus, a handbook on the island of Aphrodite, Nicosia, 1964.

Σπ. Παπαγεωργίου: Πικρὰ κείμενα, Λευκωσία, 1964.

Κ. Χρυσάνθη η: Παγκυπριονίκες (β' ἔκδ.), Λευκωσία, 1963.

Κ. Χρυσάνθη η: Δυὸ 'Ισπανοὶ Λυρικοί, Λευκωσία, 1963.

Δ η μ. Σιατόπουλου: Συνομιλία μετὸν ἄνθρωπο, 'Αθήνα, 1962.

Ντ. Χριστιανόπουλου: Τὸ κορμὶ και τὸ σαρὰκι, Θεσσαλονίκη, 1964.

Σ. Βασιλείδης η: Μανώλης Καλομοίρης, 'Αθήνα, 1963.

Ι. Θ. Κακριδῆ η: Οἱ ἀρχαίοι 'Ελληνες και οἱ ξένες γλώσσες, 'Αθήνα, 1964.

Ι. Θ. Κακριδῆ η: Φῶς 'Ελληνικὸ, 'Αθήνα, 1963.

Κ. Στεργιόπουλου η: Ο Τέλλος 'Αγρας και τὸ πνεῦμα τῆς παρασκυμῆς, 'Αθήνα, 1962.

★ Cyprus before the U.N. Security Council, political documents No. 11, Nicosia, 1964.

★ 'Η Τέχνη στὴ Θεσσαλονίκη 1952—1962, Θεσσαλονίκη, 1953.

★ Chypre et la crise politique actuelle (Cyprus To-day) Nicosie, 1964.

Ίφιγένεια Σ Διδασκάλου η: Μνῆμες και πορουσίες, Θεσσαλονίκη, 1964.

Γιωργῆ Κότσιρα η: 'Ανατομία ἐγκλήματος, 'Αθήνα, 1964.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

'Αγὼν (Λευκωσία) ἀρ. 9 — 'Ο 'Ελληνομὸς τοῦ 'Εξωτερικοῦ (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 135 — Φωτεινοὶ 'Ορίζοντες (Λευκωσία) ἀρ. 17 — Κρῖκος (Λονδίνο) ἀρ. 159 — Νῆσα Πορεία (Θεσσαλονίκη) ἀρ. 107/108 — Δωδεκάτη 'Ωρα ('Αθήνα) ἀρ. 7 — 'Ενδοχώρα (Γιάννινα) ἀρ. 26 — Χριστιανὸς ('Αθήνα) ἀρ. 31/32 — Τὸ Σχολεῖο και τὸ σπίτι ('Ιστανία) ἀρ. 26 — Cyprus To-day (Nicosia) ἀρ. 2 (τομ. 2) — Κρυστάλλης (Πετραϊάς) ἀρ. 106 — Κρητικὴ 'Εστία (Χανιά) ἀρ. 140 — 'Ηχώ ('Αθηναίου) ἀρ. 10 — Κρῖκος (Λονδίνο) ἀρ. 160 — Κυπριακὴ 'Εκπαίδευσις (Λευκωσία) ἀρ. 24 — Εὐθότικὸς Λόγος (Χαλκίδα) ἀρ. 71/72 — Φωνὴ τῆς Εἰρήνης ('Αθήνα) ἀρ. 41 — Κῆρυξ (ἐφημερίδα) (Μόρφου) ἀρ. 4.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Τὸ περιοδικὸ μας, παρόλο ποὺ στὴν ἀρχὴ καθιέρωσε μιὰ μικρὴ στήλη ἀλληλογραφίας, θεώρησε προτιμότερο τὴν ἀπ' εὐθείας ἐπικοινωνία ἐπὶ σοβαρῶν ζητημάτων. Δυστυχῶς δὲ μπορούσε ἡ σύνταξη τοῦ περιοδικοῦ ν' ἀνταποκρίνεται σ' ὅλες τῆς περιπτώσεις, ὄχι ἀπὸ περιφρόνηση (εἶναι ἀξία ἐκτιμῆσεως κάθε συνεργασία) ἀλλὰ ἀπὸ φόρτο ἐργασίας. Δὲν εἰμαστε... ἐπαγγελματίες γιὰ νὰ διαθέτουμε περισσότερο χρόνο ἀπὸ τὸν χρόνο τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀναπαύσεώς μας. Λυποῦμαστε θέβαια μιὰ ἡ καθημερινὴ ζωὴ κι' οἱ ὑποχρεώσεις μας δὲ μᾶς ἐπιτρέπουν περισσότερες πνευματικὲς και ὕλικές θυσίες. Εὐχαριστοῦμε ὅσους μᾶς δείχνουν κατανόηση, ἐκφράζουμε λύπη γιὰ ὅσους ἀντιρῶν μετρῶντας τὸ καθὲν με κέντρο τὸ ἀταμὸ τους.

Σωτ. Σωτηρίου: Εὐχαριστοῦμε πολὺ γιὰ τὴν ταχτικὴ σας συνεργασία. 'Όλα θὰ δημοσιευτοῦν μετ' ἡ σειράς τους και μετ' ἡ εὐκαιρίες. Μ. 'Ιακωβίδης η: Θὰ δημοσιευτοῦν οἱ μεταφράσεις σας μετ' ἡ πρώτη εὐκαιρία. Μπορεῖτε νὰ μᾶς στέλτετε συνεργασία. Πιθανὸ σ' ἕνα τεῦχος νὰ δημοσιευτοῦν πολλὰς μαζί. Μιχ. Μιχαήλίδης η: Δυσκολευόμαστε γιὰ τὴν ἔκδοσή της, γιὰτὶ εἶναι δημοσιευμένα ἄλλα. 'Αν μερικὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἀδημοσίευτα, γράφετέ μας τὸς τίτλους των γιὰ νὰ τὰ περιλάβουμε στῆς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ. Παύλο Λεοντίου η: Θὰ δημοσιευτῆ. Νάσο Φλόγα η: Θὰ δημοσιευτῆ. Πραξιτέλης η: Νικολάου η: Θὰ δημοσιευτῆ τὸ «Μεθύς». Ν. Μουστακά η: Θὰ δημοσιευτῆ.

ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ.

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ:-

ΛΕΥΚΩΣΙΑ: Λεωφόρος Μακαρίου Γ' άρ. 37, Τηλ. 76236/7
Ταχ. Κιβ. 1352 — Τηλεγρ. "PANCYPRIAN".

ΓΡΑΦΕΙΑ:-

ΛΕΜΕΣΟΣ: 'Ακίνητον Σπ. Παυλίδη (1ος όροφος),
όδος 'Αγίου 'Ανδρέου, Τηλ. 4000.

ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ: Γωνία Σταδίου & 'Ελευθερίας
(πρώην Λύκειον), Τηλ. 3292.

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ:

- ΖΩΗΣ
 - ΠΥΡΟΣ
 - ΒΙΑΙΟΠΡΑΓΙΩΝ & ΚΑΚΟΒΟΥΛΟΥ ΠΡΑΞΕΩΣ
 - ΚΛΟΠΗΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
 - ΘΑΛΑΣΣΗΣ
 - ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
 - ΘΡΑΥΣΕΩΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΩΝ
 - ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ
- κ.λ.π.

Πλήρως κατηρτισμένοι 'Εκπρόσωποι τής 'Εταιρείας θά
είναι εις τήν διάθεσιν τοῦ κοινού δια πάσαν ασφαλιστικήν
έργασίαν, ειδικάς τεχνικάς μελέτας καί συναφεῖς ὑπηρεσίας,
συμβουλὰς ἐπί 'Ασφαλιστικῶν προβλημάτων κ.λ.π.

Μία
λιχουδιά
πού
δυναμώνει

Στό φωμί, με τὸ κουταλάκι, ἢ στό ποτήρι, τὸ Γάλα ΒΛΑΧΑΣ εἶναι ἓνα ἐξαιρετικὸν δυναμωτικόν.

Προσφέρει εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ παιδιοῦ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν του, ἤτοι: λιπαρὰς οὐσίας, πρωτεΐνας, βιταμίνας, ἀνόργανα ἄλατα.

Ἄκόμα καὶ τὰ πιὸ δύσκολα παιδιὰ λατρεύουν τὸ Γάλα ΒΛΑΧΑΣ στό φωμί τους. Εἶναι μιὰ λιχουδιά πού «κάνει καλό».

ΓΑΛΑ ΒΛΑΧΑΣ

Πηγὴ φυσικῆς ἐνεργείας - προϊόν Nestlé